

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA DOLNOŚLĄSKIEGO

Wrocław, dnia 18 listopada 2015 r.

Poz. 4858

UCHWAŁA NR XII/68/15 RADY GMINY SIEKIERCZYN

z dnia 27 października 2015 r.

w sprawie przyjęcia programu opieki nad zabytkami dla Gminy Siekierzyn na lata 2016–2019

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2015 r., poz. 1515) oraz art. 87 ust. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2014 r. poz. 1446, z późn. zm.) **Rada Gminy Siekierzyn uchwala, co następuje:**

- § 1. Przyjmuje się program opieki nad zabytkami dla Gminy Siekierzyn na lata 2016 – 2019, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.
- § 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Siekierzyn.
- § 3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od daty ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Dolnośląskiego.

Przewodniczący Rady Gminy:
A. Kuźniar

Załącznik
do uchwały Nr XII/68/15
Rady Gminy Siekierczyn
z dnia 27 października 2015 r.

**PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
DLA GMINY SIEKIERCZYN NA LATA 2016 - 2019**

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SIEKIERCZYN NA LATA 2016-2019

SPIS TREŚCI

WSTĘP.....	5
2. OCHRONA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO W POLSCE.	6
3. PODSTAWA PRAWNA ORAZ CELE SPORZĄDZENIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.	12
4. ZAŁOŻENIA POLITYKI PAŃSTWA W ZAKRESIE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO.....	16
4.1. Krajowy Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2013-2016.	16
4.2. Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013 wraz z Uzupełnieniem na lata 2004-2020.....	16
4.3. Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030.	18
4.4. Studium Integracji Przestrzennej Polskiej Części Pogranicza Polski i Niemiec (IPPN)....	19
4.5. Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju „Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności”.....	20
4.6. Strategia Rozwoju Kraju 2020. Aktywne społeczeństwo, konkurencyjna gospodarka, sprawne państwo.	21
Strategia rozwoju kapitału społecznego 2020.	21
4.7. Krajowa strategia rozwoju regionalnego 2010–2020: regiony, miasta, obszary wiejskie (dalej: KSRR).....	21
5. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE. RELACJE PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SIEKIERCZYN NA LATA 2016-2019 Z DOKUMENTAMI OPRACOWANYMI NA POZIOMIE WOJEWÓDZTWA I POWIATU.	22
5.1. Program opieki nad zabytkami województwa dolnośląskiego na lata 2015–2018.	22
5.2. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Dolnośląskiego Perspektywa 2020.	22
5.3. Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego do 2020 roku.	23
5.4. Strategia Rozwoju Powiatu Lubańskiego do roku 2020.	24
6. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE. RELACJE PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SIEKIERCZYN NA LATA 2016-2019 Z DOKUMENTAMI OPRACOWANYMI NA POZIOMIE GMINY.	25
6.1. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Siekierczyn.	25
6.2. Plan urządzeniowo-rolny.....	27
6.3. Plany odnowy miejscowości.	27
6.4. Program ochrony środowiska.	28

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SIEKIERCZYN NA LATA 2016-2019

6.5.	Opracowanie ekofizjograficzne.....	28
6.6.	Wieloletnia Prognoza Finansowa.....	28
6.7.	Sołeckie strategie rozwoju.....	28
6.8.	Strategia Rozwoju Gminy.....	29
7.	HISTORIA GMINY SIEKIERCZYN.....	30
7.1.	Położenie gminy Siekierzyn.....	30
7.2.	Historia starożytna.....	30
7.3.	Historia Gminy Siekierzyn oraz sołectw.....	31
7.4.	Historyczny układ ruralistyczny sołectw gminy.....	38
8.	CHARAKTERYSTYKA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY SIEKIERCZYN.....	39
8.1.	Zespoły dworskie, pałacowe z folwarkiem, ogrody.....	39
8.2.	Obiekty sakralne.....	43
8.3.	Domy przysłupowe, szachulec, mur pruski.....	49
8.4.	Parki, skwery, zieleńce.....	50
8.5.	Pomniki przyrody.....	50
8.6.	Obiekty ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków.....	52
8.7.	Stanowiska archeologiczne.....	52
8.8.	Obszary i strefy ochrony konserwatorskiej.....	52
8.9.	Obiekty wpisane do wojewódzkiej ewidencji zabytków.....	53
8.10.	Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego. System Informacji Przestrzennej.....	54
8.11.	Infrastruktura turystyczna.....	54
8.12.	Propagowanie dziedzictwa kulturowego.....	55
8.13.	Atrakcje turystyczne.....	56
9.	OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO. ANALIZA SWOT.....	58
10.	ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE. PRIORYTETY, KIERUNKI DZIAŁAŃ, ZADANIA ZDEFINIOWANE W PROGRAMIE OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SIEKIERCZYN.....	62
10.1.	Monitoring i weryfikacja wyznaczonych kierunków działań oraz zadań.....	68
11.	INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SIEKIERCZYN NA LATA 2016-2019.....	70
12.	MOŻLIWOŚCI FINASOWANIA ZADAŃ Z ZAKRESU OCHRONY, ZACHOWANIA ORAZ PROMOCJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO.....	71
12.1.	Środki Województwa Dolnośląskiego.....	71

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SIEKIERCZYN NA LATA 2016-2019

12.2. Pozyskanie funduszy z budżetu państwa.....	72
12.3. Programy strukturalne Unii Europejskiej.....	77
13. FINANSOWANIE ZADAŃ ZWIĄZANYCH Z ZACHOWANIEM I OCHRONĄ DZIEDZICTWA KULTUROWEGO.	86

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SIEKIERCZYN NA LATA 2016-2019

WSTĘP

Gmina Siekierzyn, położona wśród pól i lasów, jest terenem o bogatych walorach przyrodniczo-kulturowych. Wśród wiodących zabytków należy zwrócić uwagę na zachowane zespoły pałacowo-parkowe z zabudowaniami folwarcznymi, czy też architekturę sakralną. Krajobraz regionu urozmaica także architektura mieszkalna, prezentująca zachowany historyczny detal architektoniczny, charakterystyczny dla budownictwa łужиckiego.

Niestety, obecnie w wielu sołectwach Dolnego Śląska obserwuje się postępującą degradację, prowadzącą do całkowitego zniszczenia obiektów historycznych. Na sytuację tę składa się wiele przyczyn: zły stan techniczny - w szczególności obiektów rezydencjonalnych, powolny proces prywatyzacji obiektów zabytkowych oraz brak funduszy na przeprowadzanie prac rewitalizacyjnych. Dużą szansą są fundusze unijne, zaplanowane w ramach programów na ochronę i zachowanie dziedzictwa kulturowego oraz współpraca z ewentualnymi inwestorami.

Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego, spośród wielu zadań jednostek samorządu terytorialnego, powinna posiadać uprzywilejowaną pozycję, gdyż stanowi dobro nie tylko w wymiarze obecnym, ale i przyszłym. Istnienie w przestrzeni tego nieodnawialnego zasobu zawiera w sobie treści i idee stanowiące potencjał kulturotwórczy wzmacniający tożsamość regionalną oraz spójność społeczną.

Niniejszy Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Siekierzyn na lata 2016-2019 jest dokumentem strategicznym, wyznaczającym priorytety i zadania w sferze bezpośrednio związanej z aktywną ochroną zabytków oraz w sferze dotyczącej turystyki kulturowej, edukacji i promocji dziedzictwa kulturowo- przyrodniczego.

Siekierzyn i okolica na starej fotografii.

Źródło: Na podstawie pocztówki należącej do Andrzeja Kuźniara.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SIEKIERCZYN NA LATA 2016-2019

2. OCHRONA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO W POLSCE.

Dziedzictwo kulturowe to ważny czynnik życia i działalności każdego człowieka. Stanowi ono dorobek materialny i duchowy poprzednich pokoleń, jak również dorobek naszych czasów. Oznacza wartość – materialną lub niematerialną – przekazaną przez przodków i określającą naszą kulturę. Ponadto zawiera w sobie wszystkie skutki środowiskowe wynikające z interakcji pomiędzy ludźmi, a otoczeniem na przestrzeni dziejów. Korzystając z jego zasobów należy pamiętać, by dobrodziejstwa wynikające z istnienia w naszej przestrzeni zasobów dziedzictwa kulturowego pozostały dostępne dla przyszłych pokoleń. Na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej zasób dziedzictwa kulturowego podlega ochronie prawnej na mocy wielu aktów prawnych:

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.

Ustawa zasadnicza stanowi fundament systemu ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce.

Art. 5. Rzeczpospolita Polska strzeże niepodległości i nienaruszalności swojego terytorium, zapewnia wolności i prawa człowieka i obywatela oraz bezpieczeństwo obywateli, strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju.

Art. 6. Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju.

Art. 86. Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa.

Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tekst jednolity Dz. U. z 2015 r. poz. 1515).

W art. 7 ust 1. ustawy do zadań własnych gminy należą sprawy dotyczące m.in.: ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej, kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami kultury fizycznej i turystyki, w tym terenów rekreacyjnych i urządzeń sportowych, zieleni gminnej i zadrzewień, cmentarzy gminnych.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2015 r. poz. 1446 z późniejszymi zmianami).

Ustawa stanowi podstawę prawną ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce, określa politykę zarządzania zabytkami oraz wyznacza główne zadania państwa oraz obywateli (właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych). Szczegółowe zapisy określają przedmiot, zakres i formy ochrony zabytków oraz opieki nad nimi, zasady tworzenia krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych, a także organizację organów ochrony zabytków.

Ochrona zabytków (art. 4) polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SIEKIERCZYN NA LATA 2016-2019

- udaremnienie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- uwzględnienie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Natomiast opieka nad zabytkami (art. 5) sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega w szczególności na:

- zapewnieniu warunków: naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz o jego znaczeniu dla historii kultury.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wprowadziła pojęcia ochrony i opieki nad zabytkami.

Ustawa podaje definicje następujących znaczeń (art. 3):

- zabytek - nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki, bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową,
- zabytek nieruchomy - nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, o których mowa w pkt 1,
- zabytek ruchomy - rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, o których mowa w pkt 1,
- zabytek archeologiczny - zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów, bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem,
- instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami - instytucja kultury w rozumieniu przepisów o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, której celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami,
- prace konserwatorskie - działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań,
- prace restauratorskie - działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub odtworzenie jego części oraz dokumentowanie tych działań,
- roboty budowlane - roboty budowlane w rozumieniu przepisów Prawa budowlanego, podejmowane przy zabytku lub w otoczeniu zabytku,
- badania konserwatorskie - działania mające na celu rozpoznanie historii i funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów i zastosowanych technologii, określenie stanu zachowania tego zabytku oraz opracowanie diagnozy, projektu i programu prac konserwatorskich, a jeżeli istnieje taka potrzeba, również programu prac restauratorskich,
- badania architektoniczne - działania ingerujące w substancję zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń,
- badania archeologiczne - działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego,

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SIEKIERCZYN NA LATA 2016-2019

- historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny - przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg,
- historyczny zespół budowlany - powiązana przestrzennie grupa budynków wyodrębniona ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi,
- krajobraz kulturowy - przestrzeń historycznie ukształtowana w wyniku działalności człowieka, zawierająca wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze,
- otoczenie - teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

Ustawa określa trzy kategorie zabytków, które podlegają ochronie i opiece bez względu na stan zachowania (art. 6):

- zabytki nieruchome: krajobrazy kulturowe, układy urbanistyczne, ruralistyczne i zespoły budowlane, dzieła architektury i budownictwa, dzieła budownictwa obronnego, obiekty techniki - zwłaszcza kopalnie, huty, elektrownie i inne zakłady przemysłowe, cmentarze, parki, ogrody i inne formy zaprojektowanej zieleni, miejsca upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji,
- zabytki ruchome: dzieła sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej, kolekcje stanowiące zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje, numizmaty, pamiątki historyczne, militaria, sztandary, pieczęcie, odznaki, medale i ordery, wytwory techniki, a zwłaszcza urządzenia, środki transportu, maszyny i narzędzia świadczące o kulturze materialnej, charakterystyczne dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentujące poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego, materiały biblioteczne, instrumenty muzyczne, wytwory sztuki ludowej, rękodzieła i inne obiekty etnograficzne, przedmioty upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji,
- zabytki archeologiczne, w szczególności te, które są pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa, cmentarzyskami, kurhanami, relikwiami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ustawa wskazuje formy ochrony zabytków (art. 7), do których należą:

- wpis do rejestru zabytków prowadzonego przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Do rejestru wpisuje się zabytek na podstawie decyzji wydanej przez WKZ z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy. Do rejestru może być również wpisane otoczenie zabytku wpisanego do rejestru, a także nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna tego zabytku. Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę. Ponadto starosta w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków może umieszczać na zabytku nieruchomym wpisanym do rejestru zabytków znak informujący o tym, iż zabytek podlega ochronie;
- uznanie za Pomnik Historii (przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i dziedzictwa narodowego);
- utworzenie parku kulturowego. Park kulturowy może utworzyć Rada Gminy po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie uchwały w celu ochrony krajobrazu

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SIEKIERCZYN NA LATA 2016-2019

kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków sporządza plan ochrony parku kulturowego, który wymaga zatwierdzenia przez Radę Gminy. Na terenie parku kulturowego mogą być ustanowione zakazy dotyczące:

- prowadzenia robót budowlanych oraz innej działalności przemysłowej,
 - zmiany sposobu korzystania z zabytków nieruchomych,
 - umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń, etc.,
 - składowania lub magazynowania odpadów;
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Ustawa w art. 18 wskazuje, na potrzebę uwzględnienia ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego, jak również w koncepcji, strategiach, analizach, planach i studiach w szczególności:

- uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,
- określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu,
- ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami.

Zgodnie z art. 19 ust 1 ustawy, w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego oraz w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy należy uwzględnić w szczególności ochronę:

- zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia,
- innych zabytków nieruchomych znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków,
- parków kulturowych.

W decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego uwzględnia się w szczególności ochronę:

- zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia,
- innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.

W przypadku gdy gmina posiada gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się w studium i planie, o których mowa w ust. 1. W studium i planie, o których mowa w ust. 1, ustala się, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków. W studium i w planie w zależności od potrzeb ustala się strefy ochrony konserwatorskiej obejmującej obszary, na których obowiązują określone

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SIEKIERCZYN NA LATA 2016-2019

ustaleniami planu ograniczenia, zakazy, nakazy mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

Zgodnie z art. 20 ustawy projekty i zmiany planu zagospodarowania przestrzennego województwa oraz miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego podlegają uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Ustawa reguluje również funkcjonowanie i zadania organów bezpośrednio związanych w państwie z ochroną zabytków. Zgodnie z art. 89. ustawy należą do nich:

- minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków,
- wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje w tym zakresie, wykonuje wojewódzki konserwator zabytków.

Ponadto art. 90 ustawy precyzuje, iż Generalny Konserwator Zabytków jest sekretarzem lub podsekretarzem stanu w urzędzie obsługującym ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego.

Do zadań wykonywanych przez Generalnego Konserwatora Zabytków należy w szczególności:

- opracowywanie krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,
- realizacja zadań wynikających z krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz z koncepcji polityki przestrzennego zagospodarowania kraju,
- podejmowanie działań związanych ze wspieraniem rozwoju regionalnego i realizacją kontraktów wojewódzkich w sprawach opieki nad zabytkami,
- prowadzenie krajowej ewidencji zabytków i krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem,
- wydawanie decyzji, postanowień i zaświadczeń w sprawach określonych w ustawie oraz przepisach odrębnych,
- organizowanie i prowadzenie kontroli w zakresie przestrzegania oraz stosowania przepisów dotyczących ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,
- sprawowanie nadzoru nad działalnością wojewódzkich konserwatorów zabytków,
- promowanie badań naukowych w zakresie konserwacji zabytków,
- organizowanie szkoleń dla służb konserwatorskich,
- organizowanie konkursów promujących opiekę nad zabytkami, w tym przyznawanie wyróżnień, nagród pieniężnych lub rzeczowych,
- opiniowanie wniosków o nadanie odznaki „Za opiekę nad zabytkami”,
- współpraca z organami administracji publicznej w sprawach ochrony zabytków,
- organizowanie szkoleń w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,
- podejmowanie działań dotyczących troski o zabytki związane z historią Polski, pozostające poza terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

Natomiast zgodnie z art. 91 ust. 4 ustawy do zadań wykonywanych przez wojewódzkiego konserwatora zabytków należy w szczególności:

- realizacja zadań wynikających z krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,
- sporządzanie, w ramach przyznanych środków budżetowych, planów finansowania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,
- prowadzenie rejestru i wojewódzkiej ewidencji zabytków oraz gromadzenie dokumentacji w tym zakresie,
- wydawanie, zgodnie z właściwością, decyzji, postanowień i zaświadczeń w sprawach określonych w ustawie oraz w przepisach odrębnych,

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SIEKIERCZYN NA LATA 2016-2019

- sprawowanie nadzoru nad prawidłowością prowadzonych badań konserwatorskich, architektonicznych, prac konserwatorskich, restauratorskich, robót budowlanych i innych działań przy zabytkach oraz badań archeologicznych,
- organizowanie i prowadzenie kontroli w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,
- opracowywanie wojewódzkich planów ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych oraz koordynacja działań przy realizacji tych planów,
- upowszechnianie wiedzy o zabytkach,
- współpraca z innymi organami administracji publicznej w sprawach ochrony zabytków.

Przy ministrze właściwym do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego działa Rada Ochrony Zabytków, jako organ opiniodawczo-doradczy w sprawach realizacji polityki Rady Ministrów w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Przy Generalnym Konserwatorze Zabytków działa Główna Komisja Konserwatorska, jako organ opiniodawczy do spraw działań konserwatorskich podejmowanych przy zabytkach. Przy Wojewódzkim Konserwatorze Zabytków działa Wojewódzka Rada Ochrony Zabytków, jako organ opiniodawczy w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym
(t.j. Dz. U. z 2015 r. poz. 199 z późniejszymi zmianami).

Ustawa w art. 1 zwraca uwagę na uwzględnienie w procesie sporządzania studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, a także w ustaleniach lokalizacji inwestycji celu publicznego - wymagania co do ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej. W studium należy uwzględniać uwarunkowania wynikające m.in. ze: stanu środowiska, w tym stanu rolniczej i leśnej przestrzeni produkcyjnej, wielkości i jakości zasobów wodnych oraz wymogów ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego, stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej. Ponadto ww. dokumenty winny określać obszary oraz zasady ochrony środowiska i jego zasobów, ochrony przyrody, krajobrazu kulturowego i uzdrowisk, obszary i zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.

Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane

(t.j. Dz. U. z 2013 r. poz. 1409, z późniejszymi zmianami).

Zasadnym dla rozważanej problematyki Programu jest przytoczenie artykułów dotyczących prac przy obiektach zabytkowych wpisanych do rejestru oraz Gminnej Ewidencji Zabytków.

Art. 30. ust. 2 ustawy wskazuje, iż w zgłoszeniu należy określić rodzaj, zakres i sposób wykonywania robót budowlanych oraz termin ich rozpoczęcia. Do zgłoszenia należy dołączyć oświadczenie (art. 32 ust. 4 pkt 2), oraz w zależności od potrzeb, odpowiednie szkice lub rysunki, a także pozwolenia, uzgodnienia i opinie wymagane odrębnymi przepisami. W razie konieczności uzupełnienia zgłoszenia właściwy organ nakłada na zgłaszającego, w drodze postanowienia, obowiązek uzupełnienia, w określonym terminie, brakujących dokumentów, a w przypadku ich nieuzupełnienia – wnosi sprzeciw, w drodze decyzji.

Art. 39 określa regulacje związane z otrzymaniem pozwolenia na prace przy obiektach zabytkowych:

1. Prowadzenie robót budowlanych przy obiekcie budowlanym wpisanym do rejestru zabytków lub na obszarze wpisanym do rejestru zabytków wymaga, przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę, uzyskania pozwolenia na prowadzenie tych robót, wydanego przez właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SIEKIERCZYN NA LATA 2016-2019

2. Pozwolenie na rozbiórkę obiektu budowlanego wpisanego do rejestru zabytków może być wydane po uzyskaniu decyzji Generalnego Konserwatora Zabytków działającego w imieniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego o skreśleniu tego obiektu z rejestru zabytków.
3. W stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.
4. Wojewódzki Konserwator Zabytków jest obowiązany zająć stanowisko w sprawie wniosku o pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektów budowlanych, o których mowa w ust. 3, w terminie 30 dni od dnia jego doręczenia. Niezajęcie stanowiska w tym terminie uznaje się jako brak zastrzeżeń do przedstawionych we wniosku rozwiązań projektowych.

Art. 39a. precyzuje: Budowa obiektu budowlanego, tymczasowego obiektu budowlanego i urządzenia budowlanego na obszarze Pomnika Zagłady lub jego strefy ochronnej w rozumieniu ustawy z dnia 7 maja 1999 r. o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady (Dz. U. Nr 41, poz. 412, z późn. zm.) wymaga, przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę, uzyskania zgody właściwego wojewody.

3. PODSTAWA PRAWNA ORAZ CELE SPORZĄDZENIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.

Obowiązek sporządzania gminnych programów opieki nad zabytkami określa zapis art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. W myśl art. 87 ustawy zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami. Gminny program opieki nad zabytkami ma na celu:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,
- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków,
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Wojewódzki, powiatowy i gminny program opieki nad zabytkami przyjmuje odpowiednio sejmik województwa, rada powiatu i rada gminy - po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków. Programy ogłaszane są w wojewódzkim dzienniku urzędowym. Z realizacji programów zarząd województwa, powiatu i wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza co 2 lata sprawozdanie, które przedstawia się odpowiednio sejmikowi województwa, radzie powiatu lub radzie gminy.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SIEKIERCZYN NA LATA 2016-2019

Ustawy:

- Ustawa z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2014 r. poz. 1446, z późniejszymi zmianami).
- Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2015 r. poz. 199, z późniejszymi zmianami).
- Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (Dz. U. z 2013 r. poz. 1409, z późniejszymi zmianami).
- Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2013 r. poz. 1232, z późniejszymi zmianami).
- Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2015 r. poz. 1651, z późniejszymi zmianami).
- Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (tekst jednolity Dz. U. z 2015 r. poz. 782, z późniejszymi zmianami).
- Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej. (tekst jednolity Dz. U. z 2012 r. poz. 406, z późniejszymi zmianami).
- Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (tekst jednolity Dz. U. z 2014 r. poz. 1118, z późniejszymi zmianami).
- Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz. U. z 2012 r. poz. 989, z późniejszymi zmianami)
- Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2012 r. poz. 642 z późniejszymi zmianami)
- Ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (tekst jednolity Dz. U. z 2015 r. poz. 1446).
- Ustawa z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. z 2013 r. poz. 1235, z późniejszymi zmianami)
- Ustawa z dnia 28 lipca 2005 r. o lecznictwie uzdrowiskowym, uzdrowiskach i obszarach ochrony uzdrowiskowej oraz o gminach uzdrowiskowych. (Dz. U. z 2015 r. poz. 651, z późniejszymi zmianami)

Rozporządzenia:

- Obwieszczenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 30 października 2013 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu rozporządzenia Ministra Kultury w sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. z 2014 r. poz. 399).
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 stycznia 2014 r. w sprawie dotacji na badania archeologiczne (Dz. U. z 2014 r. poz. 110).
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 27 lipca 2011 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich, robót budowlanych, badań konserwatorskich, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków oraz badań archeologicznych (Dz. U. Nr 165, poz. 987).
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę, niezgodnie z prawem. (Dz. U. Nr 113, poz. 661).
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków za granicę (Dz. U. Nr 89, poz. 510).

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SIEKIERCZYN NA LATA 2016-2019

- Rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 13 kwietnia 2005 r. w sprawie uznania za Pomnik Historii (Dz. U. Nr 64, poz. 568, 569, 570).
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. Nr 212, poz. 2153).
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 czerwca 2004 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich, robót budowlanych, badań konserwatorskich i architektonicznych, a także innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków oraz badań archeologicznych i poszukiwań ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych (Dz. U. Nr 150, poz. 1579).
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 12 maja 2004 r. w sprawie odznaki „Za opiekę nad zabytkami” (Dz. U. Nr 124, poz. 1304).
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków (Dz. U. Nr 30, poz. 259).
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 1 kwietnia 2004 r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych. (Dz. U. Nr 71, poz. 650).
- Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 28 kwietnia 2004 r. w sprawie zakresu projektu studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy (Dz. U. Nr 118, poz. 1233).
- Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 26 sierpnia 2003 r. w sprawie wymaganego zakresu projektu miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego (Dz. U. Nr 164, poz. 1587).

Konwencje, Karty:

- Konwencja o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego wraz z regulaminem wykonawczym do tej konwencji oraz Protokół o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego (UNESCO, Haga 1954; Dz. U. z 1957 r. Nr 46, poz. 212).
- Protokół do konwencji haskiej z 1954 roku sporządzony w Hadze 26 marca 1999 r. (Dz. U. z 2012 r. poz. 248).
- Konwencja w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego UNESCO, Paryż 1972 rok (Dz. U. z 1976 r. Nr 32, poz. 190), zobowiązuje do ustanowienia skutecznego systemu ochrony dziedzictwa kulturalnego i naturalnego o wyjątkowym znaczeniu dla całej ludzkości oraz do włączenia ochrony tego dziedzictwa do programów planowania ogólnego.
- Konwencja dotycząca środków zmierzających do zakazu i zapobiegania nielegalnemu przywozowi, wywozowi i przenoszeniu własności dóbr kultury. (UNESCO, Paryż 1970; Dz. U. z 1974 r. Nr 20, poz. 106).
- Europejska konwencja o ochronie dziedzictwa archeologicznego (poprawiona), La Valetta 1992 rok (Dz. U. z 1996 r. Nr 120, poz. 564), zobowiązuje do utworzenia systemu prawnego dla ochrony dziedzictwa archeologicznego i pogodzenia potrzeb archeologicznych oraz ustalenia planów zagospodarowania przestrzennego.
- Konwencja w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego. (UNESCO, 2003. Dz. U. z 2011, Nr 172, poz. 1018).
- Europejska konwencja krajobrazowa, Florencja 2000 rok (Dz. U. z 2006 r. Nr 14, poz. 98), zobowiązuje do ustanowienia i wdrożenia polityki w zakresie krajobrazu, który przyczynia się do tworzenia kultur lokalnych i jest podstawowym komponentem europejskiego dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SIEKIERCZYN NA LATA 2016-2019

- Konwencja w sprawie ochrony i promowania różnorodności form wyrazu kulturowego (UNESCO, Paryż 2005; Dz. U. z 2007 r. Nr 215, poz. 1585).
- Konwencja o ochronie dziedzictwa architektonicznego Europy (Rada Europy, Grenada 1985; Dz. U. z 2012 r. poz. 210).
- Karta Ateńska.
- Karta Wenecka.
- Karta Lozańska.
- Karta ochrony dziedzictwa cyfrowego (UNESCO, 2003).

Uchwały Rady Gminy Siekierzyn:

- Uchwała Nr III/8/14 Rady Gminy Siekierzyn z dnia 30 grudnia 2014 r. w sprawie przyjęcia wieloletniej prognozy finansowej na lata 2015-2025 (z późniejszymi zmianami).
- Uchwała Nr III/9/14 Rady Gminy Siekierzyn z dnia 30 grudnia 2014 r. w sprawie uchwalenia budżetu Gminy Siekierzyn na rok 2015 (z późniejszymi zmianami).
- Uchwała Rady Nr XVII/87/04 Rady Gminy Siekierzyn z dnia 30 marca 2004 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego wsi Nowa Karczma.
- Uchwała Nr XIX/99/04 Rady Gminy Siekierzyn z dnia 25 maja 2004 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego wsi Siekierzyn.
- Uchwała Nr XIX/100/04 Rady Gminy Siekierzyn z dnia 25 maja 2004 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego wsi Zaręba.
- Uchwała Nr XIX/101/04 Rady Gminy Siekierzyn z dnia 25 maja 2004 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego wsi Rudzica.
- Uchwała Nr XIX/102/04 Rady Gminy Siekierzyn z dnia 25 maja 2004 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego wsi Wyręba.
- Uchwała Nr XIX/103/04 Rady Gminy Siekierzyn z dnia 25 maja 2004 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego wsi Wesołówka.
- Uchwała Nr VIII/41/15 Rady Gminy Siekierzyn z dnia 26 maja 2015 r. w sprawie wyrażenia woli kontynuacji członkostwa Gminy Siekierzyn w Stowarzyszeniu „Lokalna Grupa Działania - Partnerstwo Izerskie” z siedzibą w Uboczu.
- Uchwała Nr VI/30/15 Rady Gminy Siekierzyn z dnia 31 marca 2015 r. w sprawie zatwierdzenia „Sołeckiej Strategii Rozwoju Sołectwa Siekierzyn Dolny w Gminie Siekierzyn”.
- Uchwała Nr VI/31/15 Rady Gminy Siekierzyn z dnia 31 marca 2015 r. w sprawie zatwierdzenia „Sołeckiej Strategii Rozwoju Sołectwa Siekierzyn Górny w Gminie Siekierzyn”.
- Uchwała Nr VI/32/15 Rady Gminy Siekierzyn z dnia 31 marca 2015 r. w sprawie zatwierdzenia „Sołeckiej Strategii Rozwoju wsi Zaręba w Gminie Siekierzyn”.
- Uchwała Nr XXVI/110/2000 Rady Gminy Siekierzyn z dnia 29 sierpnia 2000 r. i uchwała Nr XX/120/04 Rady Gminy Siekierzyn z dnia 29 czerwca 2004 r. w sprawie uznania za pomniki przyrody obiektów znajdujących się na terenie gminy Siekierzyn.
- Uchwała Nr XXIII/139/04 Rady Gminy Siekierzyn z dnia 28 września 2004 r. w sprawie przyjęcia Programu ochrony środowiska dla gminy Siekierzyn.
- Uchwała Nr IX/36/07 z dnia 26 czerwca 2007 r. w sprawie uchwalenia Planu urządzeniowo-rolnego gminy Siekierzyn.
- Uchwała L/218/02 z dnia 24 września 2002 r. w sprawie uchwalenia Studium kierunków i zagospodarowania przestrzennego gminy Siekierzyn.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SIEKIERCZYN NA LATA 2016-2019

4. ZAŁOŻENIA POLITYKI PAŃSTWA W ZAKRESIE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO.

4.1. Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2013-2016.

Art. 84 i 85 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami nakłada na Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego obowiązek sporządzenia Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami. Zgodnie z ww. artykułami minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego inicjuje i opracowuje przy pomocy Generalnego Konserwatora Zabytków Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami. Jednym z podstawowych założeń strategicznych opracowanego dokumentu jest wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków, w tym tworzenie podstaw współdziałania z organami samorządu terytorialnego.

W Krajowym Programie dokonano diagnozy stanu ochrony zabytków w Polsce w trzech podstawowych płaszczyznach:

- organizacji i zadań organów ochrony zabytków w Polsce,
- stanu zachowania zabytków w Polsce, w tym roli i znaczenia rejestru zabytków oraz systemów informacji o zabytkach,
- komunikacji, porozumienia i współpracy w obszarze ochrony zabytków w Polsce.

W oparciu o diagnozę oraz analizę SWOT zdefiniowano cel główny Krajowego Programu: *Wzmocnienie roli dziedzictwa kulturowego i ochrony zabytków w rozwoju potencjału kulturowego i kreatywnego Polaków*. Podstawą przyjęcia ww. celu głównego jest ocena dziedzictwa kulturowego jako naturalnego kapitału wpływającego na rozwój potencjału kulturowego i kreatywnego będący również podstawą wzmocnienia tożsamości społecznej.

Realizacja celu głównego opiera się na trzech celach szczegółowych:

- wspieranie rozwiązań systemowych na rzecz ochrony zabytków w Polsce,
- wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków,
- tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze, edukacji na rzecz dziedzictwa kulturowego oraz jego promocji i reinterpretacji.

Uchwalony program porządkuje działania m.in. organów sprawujących opiekę nad zabytkami. Jednym z założeń Programu jest szkolenie kadry związanej z ochroną zabytków w Polsce. Wśród zadań uwzględnionych w przyjętym dokumencie znalazło się porządkowanie rejestru zabytków oraz przygotowanie zasad oceny stanu zachowania zabytków nieruchomości. Program ma na celu także zwiększenie uspołecznienia ochrony zabytków i opieki nad zabytkami poprzez promowanie takich narzędzi jak konkursy, konsultacje z mieszkańcami i współpraca z mediami. Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego zamierza przeznaczyć na jego realizację 26,5 mln zł.

4.2. Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013 wraz z Uzupełnieniem na lata 2004-2020.

Dokumentem wyznaczającym politykę państwa w zakresie związanym z rozwojem kultury jest *Narodowa Strategia Rozwoju Kultury 2004-2013*. W celu poszerzenia problematyki w kontekście polityki rynkowej opracowano jej Uzupełnienie na lata 2004-2020¹. W celu sformułowania założeń

¹ *Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020*, Ministerstwo Kultury, Warszawa 2005, na: <http://bip.mkidn.gov.pl/media/docs/050617nsrk-uzupelnienie.pdf>.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SIEKIERCZYN NA LATA 2016-2019

strategii dokonano wnikliwej analizy prawnej, ekonomicznej, instytucjonalnej i organizacyjnej sfery kultury. Istotnym czynnikiem regulującym definiowanie założeń do niniejszej strategii był fakt partycypacji Polski w Unii Europejskiej, gdyż w kontekście realizacji projektów dotyczących sfery kultury, a ujętych w budżety programów operacyjnych w Polsce - oznacza uruchomienie nowych szans ich finansowania. Ponadto długoterminowa perspektywa realizacji założeń sytuuje kulturę w ścisłym powiązaniu z rozwojem ekonomicznym, tworząc podstawy do traktowania kultury nie tylko jako odbiorcy efektów wzrostu gospodarczego, ale jako stymulatora rozwoju, m.in. poprzez rosnący udział sektora kultury w PKB. Wyznaczona misja strategii oparta jest na: zrównoważonym rozwoju kultury jako najwyższej wartości przenoszonej ponad pokoleniami, określającej całokształt historycznego i cywilizacyjnego dorobku Polski (...).

Założenia Narodowej Strategii Kultury realizowane są w ramach 5 Narodowych Programów Kultury wymienionych w *Narodowej Strategii Rozwoju Kultury* oraz 11 Programów Operacyjnych. Programy obejmują okres 2004-2020. Alokacja finansowa ze środków Ministra Kultury ogłaszana jest na każdy rok budżetowy.

1. Program Operacyjny „Promocja twórczości”.
2. Program Operacyjny „Dziedzictwo kulturowe”.
3. Program Operacyjny „Promocja czytelnictwa”.
4. Program Operacyjny „Edukacja kulturalna i upowszechnianie kultury”.
5. Program Operacyjny „Obserwatorium kultury”.
6. Program Operacyjny „Promocja kultury polskiej za granicą”.
7. Program Operacyjny „Rozwój infrastruktury kultury i szkolnictwa artystycznego oraz wzrost efektywności zarządzania kulturą”.
8. Program Operacyjny „Promesa Ministra Kultury”.
9. Program Operacyjny „Media z kulturą”.
10. Program Operacyjny „Rozwój inicjatyw lokalnych”.
11. Program Operacyjny „Znaki Czasu”.

Wymienione poniżej Programy analizowane będą na podstawie aktualnych wytycznych ogłoszonych na stronie internetowej Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego przygotowanych na 2016 rok².

Projekty związane z ochroną dziedzictwa kulturowego realizowane są w ramach Programów: *Programu Operacyjnego Dziedzictwo Kulturowe³* oraz *Programu Operacyjnego Promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego*.

Program Operacyjny Dziedzictwo Kulturowe.

Celem Programu „Dziedzictwo Kulturowe” jest ochrona polskiego dziedzictwa kulturowego w kraju i zagranicą, wspieranie działalności muzeów oraz popularyzacja kultury ludowej.

Program „Dziedzictwo Kulturowe” składa się z następujących priorytetów:

▪ *Ochrona zabytków.*

Realizowane będą zadania związane z zachowaniem materialnego dziedzictwa kulturowego uwzględniające konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne.

▪ *Wspieranie działań muzealnych.*

² <http://www.mkidn.gov.pl/pages/strona-glowna/finanse/programy-ministra/programy-mkidn-2015>.

³ Program jest zgodny z *Narodowym Programem Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego” na lata 2004-2013*.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SIEKIERCZYN NA LATA 2016-2019

W ramach Priorytetu wspierana jest działalność w zakresie opieki konserwatorskiej nad muzealiami, archiwaliami i księgozbiorami, a także - prezentacja zbiorów w postaci atrakcyjnych poznawczo projektów wystawienniczych.

▪ *Kultura ludowa i tradycyjna.*

Celem priorytetu jest wspieranie najwartościowszych zjawisk z zakresu szeroko pojętej kultury ludowej.

▪ *Ochrona dziedzictwa kulturowego za granicą.*

W ramach Priorytetu wsparcie otrzymują zadania mające na celu poprawę stanu zachowania i wzmocnienie ochrony dziedzictwa kulturowego znajdującego się poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej oraz upowszechnianie wiedzy na jego temat.

▪ *Ochrona zabytków archeologicznych.*

Wsparcie otrzymują projekty uwzględniające ochronę dziedzictwa archeologicznego poprzez wspieranie kluczowych dla tego obszaru zadań, obejmujących nieinwazyjne badania archeologiczne, ewidencję i inwentaryzację zabytków archeologicznych oraz opracowanie i publikację wyników przeprowadzonych badań archeologicznych.

▪ *Ochrona i cyfryzacja dziedzictwa kulturowego.*

Celem priorytetu jest zainicjowanie kompleksowego procesu cyfryzacji materialnych zasobów dziedzictwa kulturowego, w tym zabytków, obiektów muzealnych, archiwalnych, bibliotecznych i audiowizualnych, znajdujących się pod opieką podmiotów spoza sfery finansów publicznych, których działalność nie jest nastawiona na osiąganie zysku, lub uczelni publicznych.

▪ *Miejsca Pamięci Narodowej*

W ramach tego Priorytetu wspieranie będą samorządy w zapewnianiu stabilnej opieki nad najważniejszymi miejscami pamięci, stanowiącymi materialne świadectwo wydarzeń kluczowych dla narodowej tożsamości.

Program Operacyjny Promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Program Operacyjny ma na celu efektywne wykorzystanie środków europejskich na rzecz kultury. Dofinansowanie otrzymają projekty obejmujące działania gwarantujące zwiększenie dostępu do kultury, angażujące różnorodne grupy społeczne, projekty wspierające międzynarodową współpracę artystów, wymianę dzieł, etc.

4.3. Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030.

Jednym z najważniejszych dokumentów strategicznych formułującym politykę państwa względem zagospodarowania przestrzennego kraju jest *Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030*, przyjęta uchwałą Nr 239 Rady Ministrów z dnia 13 grudnia 2011 r. W dokumencie przedstawiono wizję zagospodarowania przestrzennego kraju w perspektywie najbliższych dwudziestu lat, określono cele i kierunki polityki zagospodarowania kraju służące jej urzeczywistnieniu, wskazano również zasady oraz mechanizmy koordynacji i wdrażania publicznych polityk rozwojowych. Zaproponowana wizja zakłada odejście od traktowania polskiego terytorium jako zwornika między Wschodem i Zachodem na rzecz silniejszego akcentowania znaczenia uwarunkowań przestrzennych dla wykorzystania endogenicznych potencjałów i czynników rozwoju. Cechą Polski w 2030 roku ma być spójność społeczno-gospodarcza i terytorialna, w której regiony

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SIEKIERCZYN NA LATA 2016-2019

kreują ogólnokrajowe impulsy rozwojowe, przyczyniając się do osiągnięcia celów ogólnych polityki regionalnej i przestrzennej.

Celem strategicznym koncepcji jest efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej zróżnicowanych potencjałów rozwojowych do osiągnięcia: konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia i większej sprawności państwa oraz spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej w długim okresie. Koncepcja ta kładzie szczególny nacisk na budowanie i utrzymywanie ładu przestrzennego, ponieważ decyduje on o warunkach życia obywateli, funkcjonowaniu gospodarki i pozwala wykorzystywać szanse rozwojowe. Jako cele polityki przestrzennej w aspekcie ochrony zabytków wskazano:

- ograniczenie presji urbanizacyjnej na obszary dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego, poprzez rozwój narzędzi wspierania finansowego ochrony przyrody i krajobrazu,
- wprowadzenie systemu standardów zabudowy i zagospodarowania terenu na terenach o niższym reżimie ochronnym,
- wprowadzenie narzędzi kompensacji utraconych korzyści ekonomicznych na terenach o wysokich restrykcjach konserwatorskich;
- wspieranie rewitalizacji zdegradowanych przestrzeni: starych dzielnic mieszkaniowych, obiektów przemysłowych, pokolejowych, opuszczonych wsi przez przyjęcie regulacji z zakresu rewitalizacji obszarów miejskich i starych zasobów mieszkaniowych.

Polityka przestrzenna wobec obszarów wiejskich będzie zmierzać do uruchomienia istniejącego potencjału rozwojowego tych obszarów w celu zwiększenia ich konkurencyjności jako miejsca zamieszkania i pracy, wypoczynku oraz prowadzenia działalności gospodarczej i poprawy warunków życia mieszkańców. Dla harmonijnego rozwoju obszarów wiejskich niezbędna jest należyta ochrona i wykorzystanie dla celów rozwojowych ich potencjału przyrodniczego, krajobrazowego i kulturowego, poprawa jakości i dostępności usług publicznych, wzmacnianie społeczności lokalnych, tworzenie warunków do rozwoju działalności gospodarczej, co sprzyjać będzie powstawaniu źródeł dochodu poza rolnictwem.

Zwiększy się atrakcyjność obszarów wiejskich jako miejsca do życia, wypoczynku i pracy.

W koncepcji przyznano, iż konieczne jest przeciwdziałanie negatywnym efektom zjawiska rurbanizacji, a więc utracie walorów charakterystycznych dla obszarów i krajobrazów wiejskich, generowaniu kosztów inwestycji infrastrukturalnych w zakresie transportu, telekomunikacji jak też infrastruktury społecznej i kulturalnej. W odniesieniu do ochrony ruralistycznych układów historycznych, planowanie przestrzenne na obszarach wiejskich powinno zachowywać najlepsze tradycyjne wzorce zabudowy w powiązaniu z postulatem zapobiegania nadmiernemu jej rozproszeniu i tworzenia zwartych skupisk ludności. Istotnym założeniem koncepcji z punktu widzenia położenia terytorialnego Siekierzyna jest przygotowanie transgranicznych planów zagospodarowania dla subregionalnych i lokalnych ośrodków miejskich podzielonych granicą oraz ich regionów przygranicznych. (Frankfurt – Słubice, Guben – Gubin, Görlitz – Zgorzelec oraz Český Těšín – Cieszyn).

4.4. Studium Integracji Przestrzennej Polskiej Części Pogranicza Polski i Niemiec (IPPON).

Podstawą do podjęcia wspólnych prac nad Studium integracji przestrzennej polskiej części pogranicza Polski i Niemiec jest porozumienie podpisane 28 czerwca 2010 r. przez Ministra Infrastruktury, Województwo Zachodniopomorskie, Województwo Lubuskie i Województwo Dolnośląskie. Celem głównym jest wskazanie kierunków rozwoju obszaru pogranicza Polski i Niemiec na rzecz poprawy jego spójności przestrzennej dla realizacji wyzwań integracyjnych w Unii Europejskiej. W dokumencie przeprowadzono analizę zasobów dziedzictwa kulturowego regionów

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SIEKIERCZYN NA LATA 2016-2019

przygranicznych oraz wskazano na wspólne, zarówno dla niemieckiej jak i polskiej części przygranicza, problemy:

- zły stan techniczny zabytkowej zabudowy oraz brak ekonomicznych bodźców dla jej renowacji,
- negatywny wpływ transformacji gospodarczej po 1989 r. dla architektury rezydencjonalnej (1/3 obiektów nie jest użytkowana, wiele popada w ruinę, inne ulegają zniszczeniu), przemysłowej, kolejowej, utrata walorów czytelności układów przestrzennych miejskich i wiejskich, duże koszty utrzymania zabytków sakralnych, ich utrzymania, szczególnie na wsiach,
- negatywny wpływ ruchu tranzytowego na stan zabudowy, w szczególności na obszarach staromiejskich,
- niewłaściwe realizacje remontowe w budowlach zabytkowych,
- niszczenie stanowisk archeologicznych przez działalność rolniczą, nielegalną eksploatację kruszywo oraz nielegalną działalność poszukiwaczy skarbów.

W dokumencie wskazano również na zagrożenia związane z lokalizacją inwestycji wielkokubaturowych, wielkoprzestrzennych, dominant wysokościowych, w wyniku których dekompozycji ulega historyczny krajobraz kulturowy. Kolejnym zagrożeniem jest nie uwzględnianie istniejącej zabudowy o walorach historycznych oraz stosowanie rozwiązań obcych dla lokalnej tradycji.

W celu utrzymania i wykorzystania walorów dziedzictwa wskazano na działania, które powinny obejmować przede wszystkim:

- ochronę krajobrazu kulturowego, tworzenie obszarów kulturowo krajobrazowych,
- ustanowienie nowych pomników historii i zespołów zabytkowych,
- ochronę zabytków przemysłu i techniki, dworców i przystanków kolejowych, wiaduktów i tuneli,
- rewitalizację i rewaloryzację układów urbanistycznych i ruralistycznych oraz zespołów uzdrowiskowych, z możliwością wprowadzania nowych funkcji do obiektów zabytkowych,
- kreowanie wizerunku miejscowości przez określony, charakterystyczny zabytek, element dziedzictwa niematerialnego czy dominantę architektoniczną,
- poszerzanie ofert turystycznych na bazie dziedzictwa kulturowego przez szerokie udostępnianie zabytków,
- aktywne przyciąganie inwestorów dla zagospodarowania zabytków poprzez stosowanie zachęt inwestycyjnych, skuteczną pomoc publiczną i kreowanie partnerstwa publiczno-prywatnego.

W planowaniu przestrzennym należy uwzględniać potrzebę zachowania i odnowy walorów oraz cech krajobrazu kulturowego w miejscach o szczególnym znaczeniu dla tożsamości regionu oraz ochronę wyróżniających się współczesnych nieobjętych ochroną obiektów architektonicznych (dóbr kultury współczesnej) i zagospodarowania ich otoczenia.

4.5. Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju „Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności”.

Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju „Polska 2030”. Trzecia fala nowoczesności⁴ jest dokumentem określającym główne trendy, wyzwania i scenariusze rozwoju społeczno-gospodarczego kraju oraz kierunki przestrzennego zagospodarowania kraju, z uwzględnieniem zasady zrównoważonego rozwoju, obejmującym okres 15 lat. Została opracowana na bazie ustawy o zasadach

⁴ Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju „Polska 2030”. Trzecia fala nowoczesności, Warszawa 2013 <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WMP20130000121>.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SIEKIERCZYN NA LATA 2016-2019

prowadzenia polityki rozwoju z dnia 6 grudnia 2006 r. (M. P. z 2013 r. poz. 121). Celem głównym dokumentu Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju – Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności jest poprawa jakości życia Polaków mierzona zarówno wskaźnikami jakościowymi, jak i wartością oraz tempem wzrostu PKB w Polsce. Zadania z zakresu ochrony i zachowania zasobów dziedzictwa kulturowego związane są z upowszechnieniem dostępności do dziedzictwa kulturowego, realizowane są w ramach celów: „Stworzenie Polski cyfrowej” i „Wzrost społecznego kapitału rozwoju”.

4.6. Strategia Rozwoju Kraju 2020. Aktywne społeczeństwo, konkurencyjna gospodarka, sprawne państwo.

Główną strategią rozwojową kraju jest *Strategia Rozwoju Kraju 2020. Aktywne społeczeństwo, konkurencyjna gospodarka, sprawne państwo*⁵. Została przyjęta uchwałą Nr 157 Rady Ministrów z dnia 25 września 2012 r. (M. P. z 2012 r. poz. 882). Dokument stanowi bazę do 9 zintegrowanych strategii. W dokumencie w kontekście wykorzystania technologii informatycznych w celu digitalizacji przyjęto zadania odnoszące się do zasobów kultury i dziedzictwa narodowego. W strategii zwrócono również uwagę na problem marginalizacji obszarów zurbanizowanych i przemysłowych, gdzie występuje niski poziom inwestycji, zjawiska ubożenia oraz patologii społecznych. Wśród obszarów narażonych na marginalizację wymieniono m.in. obszary przygraniczne związane z niską krajową dostępnością terytorialną, różnicami kulturowymi, społecznymi oraz zjawiskiem drenażu endogenicznych potencjałów regionalnych przez regiony zagraniczne. Polityka regionalna w tym zakresie powinna podejmować działania służące zmniejszaniu barier, zwiększaniu współpracy gospodarczej, dialogu politycznego i międzykulturowego oraz zwiększaniu konkurencyjności i atrakcyjności zarówno w wymiarze ekonomicznym, jak i społecznym, pozwalającej na pełne wykorzystanie endogenicznych potencjałów rozwojowych.

Strategia rozwoju kapitału społecznego 2020.

Strategię Rozwoju Kapitału Społecznego 2020 przyjęto uchwałą Nr 61 Rady Ministrów z dnia 26 marca 2013 r. W dokumencie wskazano na fakt, iż że dziedzictwo kulturowe stanowi nie tylko: „przedmiot ochrony, ale jest również zasobem, który winien zostać wykorzystywany dla obecnego i przyszłego rozwoju. Obejmuje ono nie tylko materialne dobra kultury, ale także wartości artystyczne i poznawcze utrwalające naszą pamięć narodową oraz tworzące tożsamość.” Zdefiniowane w Strategii cele szczegółowe odnoszące się do ochrony i promocji dziedzictwa kulturowego, związane są z kształtowaniem postaw sprzyjających kooperacji, kreatywności, komunikacji; rozwojem i efektywnym wykorzystaniem potencjału kulturowego m.in. poprzez ochronę dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego oraz krajobrazu, digitalizację, cyfrową rekonstrukcję i udostępnianie dóbr kultury

4.7. Krajowa strategia rozwoju regionalnego 2010–2020: regiony, miasta, obszary wiejskie (dalej: KSRR).

Jako strategiczny cel polityki regionalnej wskazuje ona na „efektywne wykorzystywanie specyficznych regionalnych oraz terytorialnych potencjałów rozwojowych dla osiągnięcia celów rozwoju kraju – wzrostu zatrudnienia i spójności w horyzoncie długookresowym”.

Jednym z założeń strategicznych jest „wykorzystanie potencjału kulturowego i turystycznego dla rozwoju regionalnego”. Podkreślono, że w wymiarze społecznym kultura „stanowi jeden z ważniejszych czynników kreujących potencjał intelektualny regionów, budujących kapitał ludzki oraz spójność i integrację społeczną”, „przyciąga inwestorów i turystów”, oraz „kreuje pozytywny wizerunek miast i regionów”, służąc zwiększeniu wzrostu gospodarczego. Rozwój turystyki sprzyja

⁵ Strategia Rozwoju Kraju 2020, Warszawa 2012, <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WMP20120000882>.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SIEKIERCZYN NA LATA 2016-2019

zmianom strukturalnym, „dlatego powinien być traktowany jako element specjalizacji tych terytoriów”, które „cechują się największymi walorami turystycznymi”. W dokumencie postawiono tezę, że „dotychczasowe doświadczenia z wdrażania programów operacyjnych współfinansowanych przez UE w Polsce wskazują, że największy wpływ rozwojowy mają inwestycje związane z najważniejszymi obiektami przyrody i kultury, mające znaczenie krajowe i regionalne, takimi jak obiekty wpisane na Listę światowego dziedzictwa UNESCO czy parki narodowe. Dla uruchamiania rozprzestrzeniania procesów rozwojowych niezbędna jest jednak polityka wykorzystywania walorów przyrodniczych i kulturowych położonych w oddaleniu od ośrodków wojewódzkich (np. w postaci specjalnych priorytetów bądź kryteriów wyboru) – i rozszerzania dzięki temu możliwości wykorzystywania turystyki jako dźwigni rozwoju i restrukturyzacji w ośrodkach subregionalnych, lokalnych i na obszarach wiejskich”.

5. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE. RELACJE PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SIEKIERCZYN NA LATA 2016-2019 Z DOKUMENTAMI OPRACOWANYMI NA POZIOMIE WOJEWÓDZTWA I POWIATU.**5.1. Program opieki nad zabytkami województwa dolnośląskiego na lata 2015–2018.**

Głównym celem opracowania *Programu opieki nad zabytkami województwa dolnośląskiego na lata 2015-2018* jest dążenie do znaczącej poprawy stanu zasobów regionalnego dziedzictwa kulturowego oraz zachowania krajobrazu kulturowego Dolnego Śląska przez określenie służących temu warunków organizacyjnych i finansowych w zakresie leżącym w kompetencjach samorządu województwa. W programie przyznano, iż lata zaniedbań i popełniane w tym czasie błędy przyniosły znaczący ubytek substancji zabytkowej i historycznej regionu, w części nieodwracalny. Stan zachowania poszczególnych grup zabytków i potrzeby konserwatorskie uznano za zróżnicowane. Stwierdzono w dokumencie, iż najlepszej kondycji są zabytki użyteczności publicznej, z wyjątkiem dworców oraz architektura sakralna, przede wszystkim wyznania katolickiego, w tym dawne kościoły ewangelickie zaadaptowane do nowego obrządku. Najgorzej jest sytuacja architektury rezydencjonalnej, opuszczonej przez dawnych użytkowników, zarówno w 1945, jak i po 1989 roku. Za cel strategiczny Programu uznano: *Zwiększenie roli dziedzictwa kulturowego w rozwoju społecznym i ekonomicznym Dolnego Śląska*. Cel strategiczny realizowany jest w oparciu o dwa cele kierunkowe. W pierwszym celu kierunkowym: *Zabezpieczenie i zagospodarowanie potencjału kulturowego regionu* przyjęto dwa priorytety: *ochrona i rewitalizacja zabytków oraz zwiększenie potencjału ekonomicznego regionu*. W drugim celu kierunkowym: *Zaangażowanie społeczne w zakresie ochrony i dziedzictwa*, przyjęto również dwa priorytety: *pogłębianie poczucia odpowiedzialności za wielokulturowe dziedzictwo regionu, aktywizacja społeczności i podmiotów lokalnych*. Przyjęte działania mają na celu ratowanie i zabezpieczenie zdegradowanych obiektów zabytkowych, edukację, dokumentację i promocję wartości kulturowych jako marki Dolnego Śląska oraz współpracę transgraniczną w zakresie promocji oraz turystyki kulturowej.

5.2. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Dolnośląskiego Perspektywa 2020.

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Dolnośląskiego Perspektywa 2020 został opracowany na podstawie uchwały Nr LVIII/889/2006 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 21 września 2006 r. Zastępuje on dotychczas obowiązujący Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Dolnośląskiego, przyjęty uchwałą Nr XLVIII/873/2002 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 30 sierpnia 2002 r.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SIEKIERCZYN NA LATA 2016-2019

Plan składa się z trzech części. W I części zostały określone uwarunkowania, problemy i wizje rozwoju przestrzennego województwa, w tym obszary funkcjonalne i problemowe. Część II określa cele, kierunki i zasady rozwoju przestrzennego województwa w perspektywie 2020 roku oraz działania i zadania służące realizacji tych celów, a także inwestycje celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym. Część III definiuje zasady i narzędzia realizacji Planu. Za podstawę formułowania polityki przestrzennej samorządu województwa dolnośląskiego przyjęto zasadę zrównoważonego rozwoju i kształtowania ładu przestrzennego⁶.

W celu przeprowadzenia diagnozy stanu zagospodarowania przestrzennego województwa dolnośląskiego zdefiniowano 6 sfer:

1. sfera przyrodniczo-kulturowa,
2. sfera osadnicza,
3. sfera techniczna,
4. powiązania z otoczeniem,
5. sfera społeczna,
6. sfera gospodarcza.

Sfery: 1, 2, 3 odnoszą się do ustaleń związanych z domeną planowania przestrzennego. Formułowanie celów, kierunków i zasad rozwoju przestrzennego obejmuje również uwarunkowania wynikające ze sfery 5; 6. Sfery te zostały szczegółowo przeanalizowane pod kątem uwarunkowań zewnętrznych i wewnętrznych oraz uwarunkowań związanych z ustaleniami podstawowych dokumentów planistycznych. Wizję określono w długookresowej perspektywie, uwzględniając przy tym podział na sfery: przyrodniczo-kulturową, osadniczą oraz techniczną. W dokumencie dziedzictwo kulturowe i opieka nad nim, wiązana jest przede wszystkim z funkcjami turystycznymi. W tym kontekście w planie postulowano między innymi konieczność analiz i waloryzacji zasobów oraz wartości przestrzeni w rejonie potencjalnych oddziaływań planowanych inwestycji, w tym identyfikację elementów i cech najwartościowszych, najbardziej unikatowych oraz podatnych na zakłócenia.

5.3. Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego do 2020 roku.

Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego 2020 przyjęta została uchwałą Nr XXXII/932/13 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 28 lutego 2013 r. Dokument określa cele i priorytety polityki rozwoju województwa dolnośląskiego. Wizja: **Blisko siebie, blisko Europy. Dolny Śląsk 2020 jako zintegrowana wspólnota regionalna, region konkurencyjny, spójny, otwarty, dynamiczny.** Cel strategii: *Nowoczesna gospodarka i wysoka jakość życia w atrakcyjnym środowisku.* Rozwinięcie celu brzmi następująco: *Dolny Śląsk regionem koncentracji innowacyjnych podmiotów produkcyjnych i usługowych współpracujących z rozwiniętym sektorem badawczym oraz intensywnego rozwoju nowoczesnej turystyki opartej o współpracę międzyregionalną i transgraniczną, tworzących razem atrakcyjne miejsca do życia dla mieszkańców o coraz wyższych kwalifikacjach i rozwiniętej kulturze obywatelskiej.*

W Strategii uwzględniono terytorialny wymiar polityki rozwoju zgodnie z Krajową Strategią Rozwoju Regionalnego, w której wyznaczono Obszary Strategicznej Interwencji (OSI) oraz, zgodnie z krajową polityką przestrzenną, wyznaczano obszary szczególne tzw. Obszary Funkcjonalne. Wyodrębniono cztery Obszary Interwencji. Gmina Siekierzyn znajduje się w obrębie Zachodniego Obszaru Integracji. Ten transgraniczny charakter obszaru wyraża się silną lokalną współpracą. Miasto Zgorzelec-Görlitz – stanowi szansę na rozwój lokalnej przedsiębiorczości. Przyznano również, iż szansą na zrównoważony rozwój Obszaru Zachodniego jest rekultywacja terenów powydobywczych

⁶ Zrównoważony rozwój w Planie rozumiany jest jako taki rozwój społeczno-gospodarczy, w którym – w celu zrównoważenia szans dostępu do środowiska zarówno współczesnych, jak i przyszłych pokoleń, następuje integrowanie działań politycznych, gospodarczych, społecznych i przestrzennych – z zachowaniem trwałej równowagi przyrodniczej. Zgodnie z art. 3, ust. 50 ustawy - Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2008 r. Nr 25, poz. 150, z późn. zm.).

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SIEKIERCZYN NA LATA 2016-2019

i optymalne wykorzystanie walorów przyrodniczych obszaru we współpracy ze stroną niemiecką i czeską. W Strategii wyodrębniono także dwanaście Obszarów Interwencji. Gmina Siekierczyn znajduje się na wyodrębnionym tzw. Obszarze transgranicznym, który ze względu na uwarunkowania przyrodnicze i kulturowe (Sudety i Łużyce) stanowi jeden z najciekawszych wyróżników tożsamości dolnośląskiej. Ponadto w Strategii osiem grup tzw. Makrosfer. Działania związane z ochroną dziedzictwa kulturowego odnoszą się do następujących Makrosfer: rozwój obszarów miejskich i wiejskich, zasoby, turystyka, edukacja, kultura nauka i informacja. Szczególnie istotne dla rozważanej problematyki w kontekście Gminy Siekierczyn są wyznaczone m.in. następujące cele:

- Realizacja działań w ramach Krajowej Sieci Obszarów Wiejskich.
- Realizacja programu Odnowa Wsi Dolnośląskiej.
- Rewitalizacja zdegradowanych obszarów wiejskich.
- Programowanie i realizacja prac urządzeniowo-rolnych.
- Wspieranie działań rolno-środowiskowych, szczególnie w obszarach cennych przyrodniczo i krajobrazowo.
- Rewitalizacja istniejących szlaków turystycznych, w tym także szczególnie atrakcyjnych pod względem krajoznawczym i widokowym linii kolejowych oraz tworzenie nowych tras turystycznych w oparciu o inwentaryzację krajoznawczą.
- Utworzenie nowych tras turystycznych w oparciu o inwentaryzację krajoznawczą
- Kreowanie wizerunku i promowanie Dolnego Śląska, jako regionu z bogatą i różnorodną ofertą kulturalną, edukacyjną i akademicką.
- Stworzenie warunków i wzbogacenie oferty uczestnictwa w kulturze.
- Kształtowanie kompetencji do udziału w życiu artystycznym.
- Utworzenie systemu informacji o wydarzeniach kulturalnych w regionie.
- Wsparcie modernizacji i uzupełnianie materialnej infrastruktury kultury.

Działania wyznaczone w Programie Opieki nad Zabytkami dla Gminy Siekierczyn na lata 2016-2019 są zbieżne z celami zawartymi w Strategii.

5.4. Strategia Rozwoju Powiatu Lubańskiego do roku 2020.

Strategia Rozwoju Powiatu Lubańskiego do roku 2020 została przyjęta uchwałą Nr XVIII/114/2011 Rady Powiatu Lubańskiego z dnia 24 listopada 2011 r. W dokumencie stwierdzono, iż lokalną politykę kulturalną, której zadaniem jest stymulowanie rozwoju twórczości kulturalnej, upowszechnianie jej wartości, organizowanie kontaktów publiczności z różnymi dziedzinami sztuki i działalności kulturalnej w gminach - prowadzą instytucje kultury: biblioteki, domy i ośrodki kultury, placówki kinematografii, muzea, elementy infrastruktury sportowej oraz lokalne ośrodki masowego przekazu.

Wizję powiatu zdefiniowano w 6 różnych dziedzinach. W kontekście ochrony i promocji dziedzictwa kulturowego istotna jest następująca: *Powiat lubański będzie atrakcyjnym subregionem o funkcjach turystyczno-wypoczynkowych i uzdrowiskowych. Rejonami wysokiej aktywności rekreacyjnej będą tereny nad zbiornikami Leśniańskim i Złotnickim (w tym dla rozwoju sportów wodnych) oraz miasto Świeradów-Zdrój, a nadto na terenach wiejskich funkcjonować będzie sieć podmiotów gospodarki turystycznej (...). Rozwojowi turystyki krajoznawczej sprzyjać będzie rozwinięta sieć szlaków pieszych i dróg rowerowych.*

Nadrzędnemu celowi określone jako zrównoważony rozwój społeczno-gospodarczy powiatu, podporządkowana została wiązka celów strategicznych rozwoju powiatu lubańskiego w perspektywie końca II dekady XXI wieku: wysoki poziom warunków życia mieszkańców, dobry wizerunek powiatu, wzrost aktywności gospodarczej, wzrost aktywności społecznej powiatowej

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SIEKIERCZYN NA LATA 2016-2019

wspólnoty, rozwój funkcji turystycznej i uzdrowiskowej, wysoka jakość środowiska naturalnego oraz wielofunkcyjny rozwój terenów wiejskich.

6. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE. RELACJE PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SIEKIERCZYN NA LATA 2016-2019 Z DOKUMENTAMI OPRACOWANYMI NA POZIOMIE GMINY.**6.1. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Siekierzyn.**

Polityka przestrzenna gminy została określona w dokumencie planistycznym - Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Siekierzyn. W studium przeprowadzono analizę zasobów dziedzictwa kulturowego. Zwrócono uwagę na ochronę obiektów wpisanych do wojewódzkiej ewidencji zabytków, która obejmuje m.in. nakaz konsultacji z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w przypadku prowadzenia prac remontowo-budowlanych oraz zakaz wprowadzenia wszelkich zmian bryły, detalu, wnętrza i wyposażenia. W dokumencie wskazano na kolejną z form ochrony dóbr kultury jaką są zapisy w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego oraz wyznaczono następujące tereny do objęcia tą ochroną:

- kościół parafialny pw. św. Katarzyny Aleksandryjskiej w Rudzicy wraz z terenem przykościelnym,
- kościół parafialny pw. św. Antoniego z Padwy w Siekierzynie wraz z terenem przykościelnym,
- kościół parafialny pw. Wniebowzięcia NMP w Zarębie wraz z terenem przykościelnym,
- pałac w Zarębie przy ul. Parkowej nr 2 wraz z parkiem,
- pałac w Zarębie przy ul. Bazaltowej nr 6 wraz z parkiem,
- zespół dworski w Wyrębie nr 2, 6.

W planach ustalono również ochronę krajobrazu poprzez wyznaczenie granicy obszaru z harmonijnie kształtowanym krajobrazem kulturowym osadnictwa wiejskiego.

W studium zdefiniowano także zagrożenia dla wartości kulturowych i krajobrazowych, które dotyczą:

- realizowania nowych obiektów położonych poza granicą obszaru zabudowy wiejskiej co skutkuje rozproszeniem zabudowy oraz zaburzeniem układu ulic,
- bezkrytycznego stosowania nowych materiałów wykończeniowych, nie mających zaczepienia w tradycji budownictwa charakterystycznego dla tego regionu,
- niewystarczających środków finansowych, także systemu promocji i preferencji dla właściwie prowadzonych remontów obiektów zabytkowych.

W celu ochrony wartości kulturowych i krajobrazowych gminy w Studium założono następujące kierunki działań:

- Pełna ochrona konserwatorska obiektów ujętych w rejestrze zabytków i postulowanych do wpisania do rejestru.
- Pełna ochrona konserwatorska obszarów ujętych w rejestrze zabytków i postulowanych do wpisania do rejestru.
- Pełna ochrona konserwatorska obszarów i zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych.
- Wyznaczenie stref ochrony konserwatorskiej.
- Kształtowanie skali i form nowej zabudowy w nawiązaniu do tradycji historycznych danego miejsca.

W studium ujęto obiekty kwalifikujące się do wpisu do rejestru zabytków:

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SIEKIERCZYN NA LATA 2016-2019

Lp	Miejscowość	Obiekt	Data
1.		Kościół parafialny pw. św. Antoniego z Padwy	1803 rok WPISANY
2.	Siekierzyn	Zespół folwarczny nr 1 i 1a wraz z budynkami gospodarczymi	4 ćw. XIX w.
3.		Dom mieszkalny nr 5 (obecnie ruina)	3 ćw. XIX w.
4.		Dom mieszkalny nr 59	2 ćw. XIX w.
5.		Dom mieszkalny nr 85	1851 r.
6.		Wyłęba	Zespół dworsko-folwarczno-parkowy, obecnie dom mieszkalny nr 6 i oficyna 2 i 3
7.	Zaręba	Kościół parafialny pw. Wniebowzięcia NMP	poł. XIX w.
8.		Zespół pałacowo-folwarczno-parkowy przy ul. Parkowej 2-4	poł. XIX w. WPISANY
9.		Zespół pałacowo-folwarczno-parkowy przy ul. Bazaltowej	3 i 4 ćw. XIX w.
10.		Dom mieszkalny przy ul. Wyszyńskiego 3	XIX w.

W studium wyznaczone zostały projektowane strefy ochrony konserwatorskiej:

„A” – podwyższonej ochrony wartości kulturowych,

„B” – podstawowej ochrony wartości kulturowych.

Projektowaną strefę podwyższonej ochrony wartości kulturowych „A” wyznaczono dla utrwalenia odrębności zespołów zabytkowych i ich fragmentów świadczących o rozwoju historycznym. W jej skład wchodzi: cmentarze i zespoły pałacowo-folwarczno-parkowe ujęte w rejestrze oraz postulowane do wpisu. W strefie „A” obowiązuje konserwacja i rewaloryzacja historycznej zabudowy, układów przestrzennych i ich elementów, eliminacja lub waloryzacja elementów dysharmonijnych (obiektów i urządzeń), uczytelnienie historycznych założeń przestrzennych

Projektowaną strefę podstawowej ochrony wartości kulturowych „B” wyznacza się dla ochrony zabytkowych elementów układu przestrzennego, które przemieszane z elementami współczesnej zabudowy nie dominują w obrazie przestrzennym obszaru, posiadając wartości kulturowe w skali lokalnej. W strefie „B” obowiązuje zachowanie charakteru historycznej zabudowy i układów przestrzennych, uczytelnienie historycznych założeń przestrzennych, dążenie do waloryzacji elementów dysharmonijnych, dostosowanie obiektów do historycznej zabudowy i układów przestrzennych w zakresie sytuacji, skali, formy architektonicznej.

Na obszarach objętych strefami ochrony konserwatorskiej wszelkie działania inwestycyjne należy uzgodnić z odpowiednimi służbami ochrony konserwatorskiej. Dla terenu Gminy Siekierzyn jednostką współpracującą jest Wojewódzki Urząd Konserwatora Zabytków - Delegatura w Jeleniej Górze.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SIEKIERCZYN NA LATA 2016-2019**6.2. Plan urządzeniowo-rolny.**

Plan urządzeniowo rolny został przyjęty uchwałą Nr IX/36/07 Rady Gminy Siekierzyn z dnia 26 czerwca 2007 r. Jego głównym celem jest stworzenie ram dla wszechstronnego rozwoju wsi, rozwoju i lepszego funkcjonowania gospodarstw rolnych, poprawy warunków życia i pracy ludności, ochrony oraz kształtowania środowiska przyrodniczego, kulturowego czy regionalnego. Planowane przedsięwzięcia zawarto w sześciu blokach tematycznych. Ustalenia, związane bezpośrednio lub pośrednio z ochroną dziedzictwa kulturowego ujęto w następujących dwóch:

- kształtowanie krajobrazu naturalnego, ochrona przyrody i dziedzictwa kulturowego,
- poprawa przestrzennej organizacji i warunków rozwoju gospodarstw.

W dokumencie zaleca się ochronę istniejących walorów przyrodniczo - krajobrazowych oraz wykorzystanie ich do celów turystycznych, rekreacyjnych, poznawczych oraz objęcie ochroną prawną dalszych obiektów cennych przyrodniczo w formie użytków ekologicznych i pomników przyrody. Ochroną proponuje się objąć następujące tereny przyrodnicze w formie użytku ekologicznego:

- Użytek ekologiczny „Lasek koło Ponikowa” – w Zarębie (kolonia Ponikowo).
- Użytek ekologiczny „Pstrężna koło Ponikowa” – w Zarębie (kolonia Ponikowo).
- Użytek ekologiczny „Stawy w Siekierzynie” – Siekierzyn
- Użytek ekologiczny „Nieczynny kamieniołom bazaltu w Wesołowce” - Wesołowka
- Użytek ekologiczny „Olszynka koło Mikułowej” – w Rudzicy.

W celu ochrony dziedzictwa kulturowego zwrócono uwagę na potrzebę zachowania historycznej zabudowy budującej strukturę przestrzenną wsi. Równocześnie przyznano, iż obiekty w wyniku niedostatecznych prac konserwatorskich, renowacyjnych, bądź też nieodpowiedniego zabezpieczenia bardzo szybko tracą swoje walory estetyczne i architektoniczne. W związku z powyższym postuluje się m.in. w dokumencie przeprowadzenie prac konserwatorskich dla założeń parkowo-pałacowych w Zarębie renowację zabytkowego kościoła parafialnego w Rudzicy. W odniesieniu do zagospodarowania przestrzennego - kształtowanie nowej zabudowy w nawiązaniu do lokalnych tradycji, układów przestrzennych. Za istotne uznano takie wprowadzenie nowej zabudowy, która uzupełni już istniejącą i stworzy harmonijną całość wsi typu łańcuchowego.

6.3. Plany odnowy miejscowości.

Plany odnowy miejscowości zostały opracowane w celu wskazania na przedsięwzięcia, wyznaczone w sferze społeczno-gospodarczej w okresie długoterminowym, przyczyniające się do podniesienia standardu życia mieszkańców wsi oraz zwiększenia atrakcyjności miejscowości. Dokumenty te zostały opracowane również w aspekcie wykorzystania środków pomocowych z Unii Europejskiej, a sam dokument mógł być traktowany jako załącznik do wniosku o dofinansowanie projektów. W planach odnowy miejscowości ujęte zostały zadania odnoszące się do ochrony oraz promocji dziedzictwa kulturowego jak i turystyki kulturowej. Cele odnoszą się do realizacji konkretnych prac typu:

- modernizacji i wyposażenia obiektów pełniących funkcje rekreacyjne czy sportowe,
- zakupu, odnowy lub adaptacji obiektów z przeznaczeniem na cele kulturalne, społeczne,
- prowadzenia i podtrzymywania imprez kulturalnych, folkloru, wizualizacji wsi, przekazywania szerokiej informacji o gminie i jej działalności.

Plany zostały opracowane dla wsi: Nowa Karczma, Rudzica, Siekierzyn, Wesołowka, Wyręba i Zaręba. Niektóre założenia programowe zostały już zrealizowane jak np.: remont połączonej z modernizacją Domu Kultury w Siekierzynie i w Zarębie, budowa boiska wielofunkcyjnego przy Domu Kultury w Zarębie, wyposażenie terenu rekreacyjno – wypoczynkowego w Siekierzynie w wiatę biesiadną, remont miejsca spotkań rękodzielników i twórców regionalnych w Zarębie, budowa boisk wielofunkcyjnych w Nowej Karczmie, Rudzicy, Wyrębie i Wesołowce. Pozostałe

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SIEKIERCZYN NA LATA 2016-2019

przedsięwzięcia są realizowane zgodnie z przyjętym harmonogramem i są planowane w przyjmowanym na każdy rok budżecie gminy.

6.4. Program ochrony środowiska.

Założenia zawarte w dokumencie są zgodne z polityką ekologiczną państwa. Ich realizacja ma zapewnić poprawę jakości poszczególnych komponentów środowiska oraz zrównoważony rozwój gminy Siekierzyn w tym zakresie. Zgodnie z przyjętym założeniem, do głównych zadań władz oraz służb publicznych należy stwarzanie oraz wdrażanie warunków sprzyjających ochronie różnorodności biologicznej poprzez stosowanie metod gospodarowania, dobrych praktyk w poszczególnych sektorach działalności gospodarczej tak, aby zachować całe bogactwo przyrody oraz dziedzictwo kulturowe z nią związane.

W Programie w odniesieniu do dziedzictwa kulturowego zwrócono uwagę na założenia parkowo-pałacowe w Zarębie w kontekście historycznym, następnie zdefiniowano zadania polegające na konserwacji i uzupełnianiu istniejących zasobów zieleni parkowo-pałacowych. Ponadto do objęcia ochroną, poprzez użytek ekologiczny, wyznaczono tereny: Lasek k. Ponikowa, Pstrężna k. Ponikowa, Stawy siekierczyńskie, Jezioro Formoza, Olszynka k. Mikułowej.

6.5. Opracowanie ekofizjograficzne.

Do celów opracowania miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Siekierzyn sporządzono opracowanie ekofizjograficzne podstawowe. Informacje dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowo-przyrodniczego w dokumencie odnoszą się do przeprowadzonej w nim analizy dziedzictwa kulturowego, przyrodniczego, w tym pomników przyrody, zabytkowej zieleni.

6.6. Wieloletnia Prognoza Finansowa.

Zgodnie z uchwałą Nr IX/48 /15 Rady Gminy Siekierzyn z dnia 30 czerwca 2015 r. w sprawie zmiany uchwały dotyczącej przyjęcia wieloletniej prognozy finansowej na lata 2015-2025 ujęto zadania odnoszące się do propagowania i zachowania dziedzictwa kulturowego. Obejmują one m.in. wydatki związane z budową świetlicy w Wyrębie oraz wydatki w ramach regionalnych programów.

6.7. Sołeckie strategie rozwoju.*Sołecka Strategia Rozwoju Sołectwa Siekierzyn Górny w Gminie Siekierzyn*

Sołecka Strategia Rozwoju Sołectwa Siekierzyn Górny w Gminie Siekierzyn została przyjęta uchwałą Nr VI/31/15 Rady Gminy Siekierzyn z dnia 31 marca 2015 r. W dokumencie określono wizję sołectwa: *Siekierzyn Górny – sołectwo życzliwych ludzi oraz* zdefiniowano m.in. zadania odnoszące się do zachowania zasobów dziedzictwa kulturowego, polegające na zachowaniu tradycji i dziedzictwa wsi oraz poprawie wizerunku miejscowości. Zadania obejmują m.in.:

- organizację konkursów kulinarnych (konkursy na ryby, miody, przetwory owocowo-warzywne),
- organizację imprez podtrzymujących tradycje i obyczaje wsi (odpusty, dożynki, jarmarki, spotkania opłatkowe, itp.),
- podtrzymywanie tradycji,
- organizację konkursu „Najpiękniejsza zagroda, posesja”,
- oznakowanie atrakcji przyrodniczych i historycznych,
- wspólne sprzątanie wsi.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SIEKIERCZYN NA LATA 2016-2019

W zakresie związanym z podniesieniem przedsiębiorczości wiejskiej oraz promocji miejscowości zadania obejmują:

- organizowanie szkoleń z przedsiębiorczości i zakładania agroturystyki,
- organizowanie kursów np. fryzjerstwa, gotowania, florystyki,
- stworzenie warunków do rozwoju prywatnej przedsiębiorczości,
- powstanie tablic informacyjnych,
- budowę witaczy,
- przygotowanie materiałów promocyjno-informacyjnych miejscowości (ulotki, kalendarze, plakaty, widokówki, gadżety, namioty itp).

Solecka Strategia Rozwoju wsi Zaręba w Gminie Siekierzyn

Solecka Strategia Rozwoju wsi Zaręba w Gminie Siekierzyn została przyjęta Uchwałą Nr VI/32/15 Rady Gminy Siekierzyn z dnia 31 marca 2015 r. Wizja w Strategii brzmi następująco: Zaręba - „Moc atrakcji od Zarębania”. W sferze dotyczącej zachowania krajobrazu przyrodniczo-historycznego, ochrony wartości dóbr kulturowych i dziedzictwa wiejskiego oraz rozwijania tożsamości i wspólnoty wśród mieszkańców Zaręby określono następujące zadania:

- zmiana przeznaczenia funkcji pałacu oraz zapewnienie stałego dozoru terenu wokół pałacu,
- modernizacja pałacu.
- wykonanie mapki miejscowości z zaznaczeniem nazw ulic (tablica) i ważniejszych obiektów (3 języki),
- opracowanie i wykonanie ścieżki historyczno-przyrodniczej,
- zaprojektowanie gry terenowej o Zarębie „Wyprawy odkrywców”,
- organizacja warsztatów rękodzielniczych (lepienia „pierogów po zbiju”, haftowania, pieczenia ciast, ceramiczne),
- organizacja konkursu na największego pieroga,
- inwentaryzacja zasobów kulturowych miejscowości oraz produktów lokalnych,
- opracowanie ścieżki edukacyjnej na temat kopalni i wyrobisk.

Solecka Strategia Rozwoju Sołectwa Siekierzyn Dolny w Gminie Siekierzyn

Solecka Strategia Rozwoju Sołectwa Siekierzyn Dolny w Gminie Siekierzyn została przyjęta uchwałą Nr VI/30/15 Rady Gminy Siekierzyn z dnia 31 marca 2015 r. Wizję w Strategii zdefiniowano następująco „Siekierzyn – wieś dobrych warunków życia”. Zadania związane z zachowaniem dziedzictwa kulturowego wsi oraz z pielęgnowaniem tradycji i obyczajów wiejskich obejmują:

- organizację konkursu kulinarnego: potrawy z dziczyzny, potrawy z ryb, potrawy świąteczne,
- promocję potraw na imprezach regionalnych,
- zarejestrowanie produktu lokalnego,
- organizację warsztatów kulinarnych i rękodzielnictwa - konkurs na najpiękniejszą ozdobę,
- organizację zajęć pozalekcyjnych dla dzieci i młodzieży,
- powołanie grup społecznych wspomagających dziedzictwo kulturowe.

6.8. Strategia Rozwoju Gminy.

Dotychczas obowiązywał dokument: Plan Rozwoju lokalnego Gminy Siekierzyn na lata 2004-2006 oraz 2007-2014. Obecnie przystępuje się do prac związanych z przygotowaniem strategii rozwoju gminy na kolejny okres.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SIEKIERCZYN NA LATA 2016-2019

7. HISTORIA GMINY SIEKIERCZYN.

7.1. Położenie gminy Siekierzyn.

Gmina Siekierzyn znajduje się w województwie dolnośląskim, na terenie powiatu lubańskiego. Graniczy od wschodu i północy z gminą Lubań, od południa z gminą Platerówka, od południowego zachodu z gminą Sulików, od zachodu i północy z gminą Zgorzelec. Powierzchnia Gminy w granicach administracyjnych wynosi obecnie 49,6 km². W skład Gminy Siekierzyn wchodzi wsie: Siekierzyn, Zaręba, Rudzica, Wesołówka, Wyreba, Nowa Karczma oraz dwie kolonie, Pisaczów przyłączony do Wesołówki i Ponikowo - do Zaręby.

Pod względem geograficznym położona jest w południowo zachodniej części Polski na Pogórzu Izerskim, tzw. Wysoczyźnie Siekierczyńskiej (250-300 m n.p.m.). Południowe krańce gminy znajdują się na stokach Wzgórz Zalipiańskich między dwiema rzekami - od zachodu Nysą Łużycką, od wschodu - Kwisą.

7.2. Historia starożytna.

Najstarszy ślad człowieka na terenie Górnych Łużyc pochodzi ze starszej epoki kamienia tzw. paleolitu. Kolejne ślady bytności człowieka na tych terenach pochodzą ze schyłku starszej epoki kamienia (ok. 12 - 10 tys. lat p.n.e.). Ludzie ci zajmowali się myślistwem, zbieractwem, rybołówstwem. Ze środkowej epoki kamienia, mezolitu (ok. 7 - 5 tys. lat p.n.e.) pochodzą pozostałości osiedli mezolitycznych, a w nich ślady namiotów, ognisk, pracowni. Na tereny Górnych Łużyc w epoce wczesnego neolitu (ok. 5 - 4 tys. p.n.e.) przybyli nieliczni potomkowie rolników z nad Dunaju, znający rolnictwo, hodowlę zwierząt oraz technikę wytwarzania naczyń ceramicznych. Tereny nad Nysą i Sprewą zostały gęściej zaludnione dopiero przez twórców tzw. kultury ceramiki sznurowej⁷ (ok. 2880 - 2100 r. p.n.e.). Jednakże intensyfikacja osadnictwa nastąpiła dopiero u schyłku neolitu. Ludzie ci zajmowali się już uprawą kilku gatunków zbóż oraz hodowlą. Świadczą o tym pochodzące z tego okresu drewniane, kamienne i rogowe kopaczki, radła, sierpy z drewna lub poroża ze zbrojników krzemiennych. Ważną zmianą było rozpowszechnienie się metalurgii brązu w okresie od ok. 2200 do 1700 p.n.e. Pozostałością po tych ludach z tamtych czasów (mowa o tzw. kulturze unietyckiej) są przede wszystkim groby szkieletowe, zawierające niespalone ciała zmarłych oraz liczne brązowe, a nawet złote ozdoby, które otrzymywali w drogę w zaświaty. Po okresie dość gęstego zaludnienia ziem nad Nysą i Sprewą, w początkach epoki brązu nastąpiło osłabienie osadnicze, związane zapewne z wędrówką ludów⁸.

Kolejną istotną zmianę kulturową obserwuje się od ok. 1350 r. p.n.e. Tereny te przestały być przejściowe i słabo zaludnione. Główną jej przyczyną była rewolucja w wierzeniach polegająca zmianie w sposobu chowania zmarłych. Polegała ona na przejściu z obrządku szkieletowego na obrządek całopalny⁹. Archeolodzy określili ją jako kulturę pól popielnicowych, a jej odmianę istniejącą w dorzeczach Łaby, Odry i Wisły jako kulturę łużycką. Rozwijała się ona nieprzerwanie aż od końca epoki brązu i dalej we wczesnej epoce żelaza (750-500 p.n.e.), kiedy to obok brązu zaczęto wykonywać także wyroby żelazne. Najazd Scytów w VI wieku p.n.e. położył kres kulturze łużyckiej. Jej upadek na jakiś czas załamał na Łużycach intensywne zasiedlenie. W IV wieku p.n.e. na tych terenach pojawiły się wpływy celtyckie.

Od I wieku n.e. Łużyce zamieszkiwały ludy barbarzyńskie, znajdujące się pod wpływem cesarstwa rzymskiego. Prawdopodobnie byli to znani ze źródeł historycznych Silingowie¹⁰, szczerp

⁷ Kultura ceramiki sznurowej nosi nazwę od sposobu zdobienia naczyń za pomocą odcisniętego sznura.

⁸ Krzysztof Fokt, Łukasz Tekiel, Waldemar Bena, Daniel Koreś, *Vademecum historii Górnych Łużyc, Lubań 2010*, s. 9.

⁹ Obrządek całopalny (ciałopalny) - całkowite palenie zmarłych i chowanie ich w naczyniach tzw. popielnicach.

¹⁰ Waldemar Bena, *Dzieje puszczy zgorzeleckiej, Zgorzelec 2001*, s. 280.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SIEKIERCZYN NA LATA 2016-2019

germańskiego plemienia Wandalów posługujący się narzeczem z grupy germańskiej. Epokę żelaza kończą wydarzenia związane z najazdem Hunów na Europę. Rozpoczyna się wielka wędrówka ludów. Mieszkające wówczas na terenie Łużyc plemiona ruszają na zachód i południe. Możliwe, że na przełomie IV i V wieku rejon Łużyc był przez pewien czas niezasiedlony. Pierwsze grupy słowiańskie pojawiają się na terenie Łużyc w VI-VII wieku. W IX wieku Biezuńczanie zamieszkiwali gród w Bieśnicy (Landskrone – obecnie dzielnica Görlitz). Potomkowie tych Słowian żyją do dziś w niemieckiej części Górnych Łużyc i znani są pod nazwą Serbów łużyckich bądź Serbołużyczan. Kolejnym reliktem ich bytności jest grodzisko w Białogórze (X-XIII wiek) oraz kurhanowe cmentarzysko (VII - połowa XI wieku) liczące około 200 grobów – kurhanów „największa nekropolia słowiańska o ciałopalnym rytuale pogrzebowym zachowana na ziemiach polskich”¹¹ położone na granicy z gminą Zgorzelec w lesie przy drodze Zgorzelec-Lubań. Oba obiekty tworzą rezerwat archeologiczny.

7.3. Historia Gminy Siekierzyn oraz solectw.

Siekierzyn

Nazwa wsi Siekierzyn pochodzi najprawdopodobniej od jego pierwszego zasadzcy, który miał na imię Geiselbercht. Przez wieki nazwę wsi zapisywano dowolnie:

1417 - Geiselbrechtsdorf
1436 - Geysewersdorfer
1451 - Geysamsdorf
1454 - Geyssemansdorf
1481 - Geywisdorff
1489 - Geisselsdorf, Geibisdorff
1491 - Geisdorff
1507- Gebisdorf
1557 - Geysmansdorf
1577 - Geibisdorff
1740 - Geissdorff
1753 - Geisdorf
1945 - Jeziorna
1946 - Siekierzyn

Siekierzyn został założony na prawie niemieckim najprawdopodobniej w XIII wieku. Pierwszymi znanymi właścicielami Siekierzyna był ród von Haugwitz. Nazwisko Albrechta von Haugwitz pojawia się w 1389 roku – był prawnym opiekunem swej krewnej Małgorzaty von Rothenburg z Pisarzowic. W 1400 roku jest świadkiem nadania w Zgorzelcu w lenno gospodarstwa bartnego Brautschowi Merischowi z Prędocic. Przypuszcza się, że już wtedy był właścicielem Siekierzyna. Jednakże wiarygodna wzmianka pochodzi dopiero z 1422 roku. W 1417 roku wraz z bratem Rüdigerem sprzedaje Sanice, Lipną i Dobrzyń - Nickelowi von Kotwitz. Wsie ponownie powróciły do majątku von Haugwitz w 1521 roku. Bracia są wzmiankowani również w 1427 roku, kiedy to walczyli z husytami. Albrecht von Haugwitz w 1431 roku - po zdobyciu przez Czechów Lubania - trafił do niewoli husyckiej, z której wrócił po 6 latach wraz z Mikołajem von Penzing i von Üchtritzem z Olszyny. Następnie, zbierając ok. 10 000 marek, przyczynił się do wykupienia mieszczan lubańskich przebywających w niewoli czeskiej.

¹¹ Tadeusz Kaletyn, *Problemy ochrony i ekspozycji zabytków archeologicznych w Krajobrazie województwa jeleniogórskiego*, Rocznik Jeleniogórski, t. XVIII. 1979 r.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SIEKIERCZYN NA LATA 2016-2019

Jego następcą - Henryk von Haugwitz przekazał proboszczowi siekierczyńskiemu fragment lasu jako darowiznę. Ten fakt najprawdopodobniej przyczynił się do upadku rodu. W 1488 roku duszpasterz Piotr lub Bartłomiej Bock zgwałcił jedną z córek syna Henryka von Haugwitz – Albrechta Młodszeo. Wówczas jej brat - chcąc pomścić honor swej siostry ranił śmiertelnie ukrywającego się księdza. Wkrótce po tym wydarzeniu sam stracił życie w bójkę we Włosieniu. Po nieszczęśliwej śmierci syna - Albrecht (Młodszy) von Haugwitz zmarł ze zgrzyoty. Pozostawił po sobie wdowę wraz z czterema córkami, którymi zaopiekował się stryjeczny dziadek - Hans von Haugwitz z Wykrotów. Zgodnie z panującym ówczesnym prawem córki Albrechta von Haugwitz oraz ich opiekun nie mogli przejąć Siekierzyna. Majątek - jako wygasłe lenno - przypadł królowi węgierskiemu i margrabiemu Górnych Łużyc – Maciejowi Korwinowi.

W 1489 roku wieś została sprzedana za 3 000 florenów lubańskiej radzie miejskiej. Lubań należał do tzw. związku sześciu miast¹². W wyniku Pönfall¹³ posiadłości ziemskie, w tym Siekierzyn zostały skonfiskowane. W 1549 roku władze ponownie wykupiły wieś, która znajdowała się wówczas w rękach Hermana von Salza z Zaręby. Zamożna wieś liczyła wtedy już 62 gospodarstwa kmieście i zagrodnicze. W 1595 roku rada kupiła 4 gospodarstwa kmieście, z których powstał folwark, przekazywany w dzierżawę.

Siekierzyna nie omijały również wojny, zarazy, klęski żywiołowe. W 1613 roku grasowała w Lubaniu zaraza. We wsi Siekierzyn schroniła się wówczas połowa mieszkańców. W okresie wojny trzydziestoletniej (1618-1648) we wsi kwaterowały wojska palatyna reńskiego Fryderyka V. Uciążliwe dla lokalnej ludności były kwatunki polegające na obowiązkowym dostarczaniu żywności oraz furażu (owies, siano, słoma) dla koni. Żołnierze pozostawili tzw. chorobę węgierską, która pochłonęła 70 ofiar śmiertelnych. Przykładem traktowania miejscowej ludności był napad żołnierzy chorwackich wchodzących w skład wojsk cesarskich na pastora Holsteina. Żądając pieniędzy przywiązali pastora do pała z zamiarem przypieczenia go na ogniu. Gdy ten wyjawiał gdzie znajdują się pieniądze, żołnierze i tak dokonali swojego okrutnego czynu.

Straty ludnościowe wyrównał napływ egzulantów czeskich i śląskich. Dzięki nim rozwinęła się we wsi produkcja tekstylna. W XVIII wieku miejscowość liczyła 4 tysiące mieszkańców, z których 3800 utrzymywało się z produkcji płótna. Ok. 1750 roku warstwa kupców uzależniła od siebie tkaczy. Kupcy, zwani również faktorami, zamawiali u tkaczy płótna i dostarczali im przędzę nabywaną m.in. w Anglii, Irlandii, Belgii i Polsce. Z czasem zadłużenie rzemieślników rosło, a zamożność faktorów wzrastała. Specjalnością tkaczy były białe chusteczki z czerwonymi brzegami, wytwarzane z tureckiej przędzy. W latach 80-tych XVIII wieku w Siekierzynie produkowano rocznie kolorowego płótna za 100 tysięcy talarów. Pomimo wojen śląskich, podczas których spalono 84 domy i 3 młyny, płóciennictwo nadal przynosiło ogromne zyski. Dopiero blokada kontynentalna w latach wojen napoleońskich oraz sytuacja ekonomiczna po ich zakończeniu przyczyniły się do upadku tkactwa chałupniczego. Dalszy kres rzemiosłu chałupniczemu położyły wynalazki techniczne w przemyśle włókienniczym – maszyna przędzalnicza Arkwrighta i mechaniczny warsztat tkacki Cartwrighta. W 1815 roku produkowane mechanicznie tkaniny angielskie opanowały rynek. W 1816 roku mechaniczną tkalnię posiadała firma „J.G. Queisser”, której dyrekcja i sklep firmowy znajdowały się w Lubaniu. Jej właścicielem był Zenker, później Massow. Prócz „J.G. Queissera” w Siekierzynie działała w dolnej części wsi tkalnia firmy „Ritter & Helberg”. W pierwszej połowie XIX wieku większa część tkaczy porzuciła produkcję płócien lnianych i przeszła na wytwarzanie tkanin bawełnianych w tym katunu.

¹² Górnoluzycy Związek Sześciu miast został założony 21 sierpnia 1346 roku przez miasta: Zgorzelec, Lubań, Lubiniec, Budziszyn, Żytawa oraz Kamieniec. Był to sojusz w celu zabezpieczenia interesów kupieckich poprzez wzmocnienie siły ekonomicznej i politycznej miast Związku i wspólną ochronę szlaków handlowych, przede wszystkim zaś w celu walki z rycerzami-rabusiami (niem. *Raubrittern*).

¹³ Pönfall (przypadek ukarania) - W 1547 roku król czeski Ferdynand I Habsburg za „opieszalą pomoc” w wojnie szmalkaldzkiej odebrał Związkowi Sześciu Miast przywileje oraz większość posiadłości ziemskich.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SIEKIERCZYN NA LATA 2016-2019

Konsekwencją wojen napoleońskich był nie tylko upadek gospodarczy regionu, lecz również przemarsze, grabieże wojsk, wreszcie wysokie kontrybucje. W latach 1813-1815 koszty Siekierzyna oszacowano na 42 057 talarów. Spłacanie tej sumy zakończyło się dopiero w 1830 roku. Kolejnym, bardzo ważnym dla miejscowej ludności wydatkiem, była kwota 25 tysięcy talarów za uwolnienie się od powinności pańszczyźnianych.

W 1843 roku decyzją pruskiego ministerstwa spraw wewnętrznych, tutejszy należący do Lubania majątek lenny został przekształcony w alodium, czyli ziemię stanowiącą własność dziedziczną, wolną od ciężarów, zobowiązań i ograniczeń o charakterze lennym.

Wiesь charakteryzuje szybki rozwój. W 1570 roku znajdowały się 62 gospodarstwa płacące podatki, natomiast w 1825 miejscowość liczyła 371 domów, a w 1840 już 433. Przy tej okazji warto nadmienić, że w 1808 roku wprowadzono numerację, która ułatwiała lokalizację np. nad stawem, przy lesie. Ustalona wówczas numeracja istnieje do dziś¹⁴. W 1845 roku we wsi znajdowały się 3 młyny, olejarnia, 5 szynków, 10 handlarzy wiktami, 10 piekarzy, 5 rzeźników, 5 stolarzy, 3 kołodziei, 1 bednarz, 5 kowali, 3 murarzy, 6 krawców, 5 szewców. Do 1872 roku Siekierzyn tworzył wspólną z Lubaniem kasę podatkową i mieszkańcy Siekierzyna mogli nabywać prawa miejskie Lubania. Po 1872 roku Siekierzyn stał się samoistną gminą.

W 1864 roku na granicy Siekierzyna i Zaręby rozpoczęła wydobyć kopalnia węgla brunatnego „Alma” należąca do dreźnieńskich przedsiębiorców, którą w 1873 roku wykupiła Spółka Akcyjna „Szczeńc Boże” (niem. „Glückauf”) mająca swą siedzibę w Zarębie. W okresie międzywojennym Spółka dysponowała na terenie Siekierzyna 2 szybami głębinowymi – od 1925 roku szybem „Roberta Gumperta” i od 1935 roku szybem „Szczeńc Boże”. W czasie II wojny światowej funkcjonował już tylko szyb „Szczeńc Boże”. Załoga liczyła 250 osób w tym jeńcy wojenni. Po zakończeniu działań wojennych kontynuowano w nim, pod polską teraz nazwą Kopalnia „Lubań”, wydobyć węgla, a w Zarębie produkcję brykietu. W 1957 roku zamknięto kopalnię, w rok później brykietownię kładąc kres górnictwu węgla brunatnego na terenie gminy Siekierzyn. We wsi w tym okresie działał browar B. Hillera, obecnie dom kultury.

Podczas II wojny światowej w budynkach tkalni mechanicznej „J.G. Queisser - Massow” mieściły się tajne zakłady zbrojeniowe „Lange und Ribscher”. Prawdopodobnie produkowano w nich elementy do samolotów.

Po wojnie Siekierzyn został zasiedlony przez mieszkańców z przedwojennego województwa tarnopolskiego: Buczacza, Barysza, Dźwinogrodu oraz przybyszy z Wołynia.

W 1952 roku w budynkach tkalni mechanicznej uruchomiono Lubańskie Zakłady Przemysłu Dziewiarskiego w Siekierzynie, które w 1959 stały się filią zakładów Przemysłu Dziewiarskiego w Legnicy. Do 1990 roku firma działała jako Zakłady Przemysłu Dziewiarskiego „Milana” w Legnicy – Zakład D w Siekierzynie. Później mieściły się tu Zakłady Spółki Cywilnej PPHU „Wibexim” z Jeleniej Góry produkujące sweterki na rynek niemiecki. W 1998 roku „Wimbexim” zbankrutował i przedsiębiorstwo kupiła „Inka sp. z o.o.” zajmująca się kolekcjonowaniem środków czystości – i to był koniec tradycji siekierzyńskiego włókiennictwa.

Nowa Karczma

Nowa Karczma została założona prawdopodobnie w 1572 roku. Powstała jako kolonia Siekierzyna. Nazwa niemiecka: „Neukretscham”, „New Kretscham” – 1572, „Neu Kretscham” – 1816, w dialekcie „Neukratschem” – pochodzi od zajazdu karczmy zbudowanej na miejscu starszej przy takcie handlowym „Via Regia”. W celu obsługi podróżnych, wokół karczmy, powstała mała osada licząca w 1841 roku 41 domów. Po II wojnie światowej używano nazwy „Górniki”, gdyż w pobliskim Siekierzynie i Zarębie wydobywano węgiel brunatny. Nazwę urzędową, będącą tłumaczeniem z języka niemieckiego – Nowa Karczma wieś otrzymała w 1948 roku.

¹⁴ Andrzej Kuźniar, Janusz Marek Niekrasz, *Gmina Siekierzyn – przeszłość i teraźniejszość*, Bydgoszcz 2006.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SIEKIERCZYN NA LATA 2016-2019

Zaręba Górna oraz Zaręba Dolna

Wieś Zaręba umownie od wieków dzieliła się na Zarębę Górną i Dolną. Jest to długa wieś łańcuchowa położona w dolinie Siekierki. Uważa się, że założyli ją w XIII lub XIV wieku niemieccy koloniści. Niektóre źródła wskazują na 1180 rok, a nawet 900¹⁵. To oznacza, że byłaby to najstarsza wieś w gminie Siekierzyn, starsza od samego Lubania. Brak na to jednak wiarygodnych dowodów. Niemiecka nazwa wsi brzmi „Lichtenau”, „Lichtenaw” – 1419, „Lichtnaw” – 1481, w dialekcie „Lichteno”. Według legendy w miejscu gdzie stoi pałac w Zarębie Dolnej znajdowała się polana leśna – „Lichtung”, od której pochodzi nazwa wsi. Po wojnie znana była jako Węgliny oraz „Lichnów”. Nazwy urzędowe obowiązujące od 1946 roku to: „Zaręba Górna”, od 1947 roku – „Zaręba” i „Zaręba Dolna”.

Początkowo wieś była lennem Lubania. Od ok. 1298, bądź 1418 wieś należała do rodu von Salza. Pierwszym udokumentowanym właścicielem wsi był Henryk von Salza, któremu w 1422 roku wójt krajowy zatwierdził posiadane lenno. Następnym właścicielem był Heinz von Salza, natomiast Prokop von Salza w 1427 roku odbudował kościół i wieś po najeździe husytów. Pod koniec XV wieku wieś należała do Mikołaja von Salzy, który przekazał majątek swoim synom: Opitzowi, Maciejowi (Mateuszowi), Günterowi, Wigandowi i Jakubowi. W roku 1509, po powrocie Jakuba von Salzy bracia podzielił posiadane dobra. Opitz otrzymał Pisarzowice, Maciej (Mateusz) - Platerówkę, Zalipie i Wyrębę, Günter - Zarębę, natomiast Wiganda i Jakuba bracia spłacili. Pod koniec XVI wieku Zaręba uległa podziałowi na Zarębę Górną i Dolną. Zaręba Dolna pozostawała w rękach Salzów do 1783 roku. Zarębę Górną sprzedano w 1582 roku Kacprowi von Eberhardt.

Zaręba Górna – „Ober Lichtenau” należała do jego potomków do drugiej połowy XVII wieku. Ostatnim właścicielem Zaręby Górnej z rodu von Eberhardt był Michał von Eberhardt und Ullersdorf. W 1651 roku przez małżeństwo z córką Michała von Eberhardt – Heleną Sydomią wieś przeszła w posiadanie Henryka Zygmunta von Döbschütz, który wcześniej na zasadzie powiernictwa zarządzał majątkiem. W 1692 wieś została sprzedana Adolfowi von Löben. W 1706 majątek odziedziczyła jego córka – Joanna Wiktoria Tugendreich. Po rozwodzie z pierwszym mężem Maurycym Saskim wyszła ponownie za mąż za nadporucznika Wilhelma von Kunkel/Runckel¹⁶. Po jej śmierci majątek po połowie przejęli dzieci - rodzeństwo i Henryka von Kunkel. Gdy zmarła Henryka cały majątek przypadł Fryderykowi Augustowi i pozostawał w jego rękach do 1769 roku. Po jego bezpotomnej śmierci dobra odziedziczył krewny – starosta zgorzelecki, marszałek ziemski Wolf Krzysztof Albrecht von Löben. Gdy był właścicielem Zaręby w 1789 roku została założona kolonia egzulantów - tzw. Dolina Augusty, obecnie Ponikowo oraz kolonia czeskich uciekinierów Löbenlust, obecnie Wesołówka. Kolejni właściciele Zaręby Górnej to: Albrecht Ludwik Erdmann – hrabia von Röder (1785-1790), Karol Wilhelm Erdmann von Röder (1790-1795), Augusta Bogumiła Henryka von Nostitz (1795-1802), baron Henryk von Falkenstein (1804-1806), Fryderyk Ernest von Üchtritz (1806-1818), hrabia Vitzthum von Eckstädt (1818-1859), baron von Steinäcker (1865-1880). W latach 1880 -1888 majątek dzierżawił od barona von Hünseberga/Fronberga – Rupprecht z Reichenau w Saksonii. W ciągu kolejnych 3 lat majątek zmieniał czterokrotnie właścicieli. Ostatnim był Vogel von Falkenstein, który posiadał wieś od 1906 roku do II wojny światowej.

Zaręba Dolna – „Nieder Lichtenau” w 1783, po bezpotomnej śmierci ostatniego z rodu von Salza, przeszła w ręce niejakiego pana Kummer, który w tym samym roku przekazał go właścicielowi

¹⁵ Jan Ehrenfried Dehmel w „Kronika Zaręby koło Lubania” z 1797 rok oraz Aleksander Duncker w „Wiejskich siedzibach, pałacach, rezydencjach właścicieli dóbr szlacheckich” z lat 1858 -1883, podają datę powstania wsi na 1180 rok oraz 900 rok, [w:] *Gmina Siekierzyn – przeszłość*

i teraźniejszość, Andrzej Kuźniar, Janusz Marek Niekrasz, Bydgoszcz 2006, s. 29.

¹⁶ W bibliografii spotkać można dwa zapisy nazwiska „von Kunkel” lub „von Runckel”. Pierwszy [w:] *Gmina Siekierzyn – przeszłość i teraźniejszość*, Andrzej Kuźniar, Janusz Marek Niekrasz, Bydgoszcz 2006, s. 33. Drugi zapis [w:] *Polskie Górnice Łużyce*, Waldemar Bena, Zgorzelec 2003, s. 483.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SIEKIERCZYN NA LATA 2016-2019

Zaręby Górnej - Wolfowi Krzysztofowi Albrechtowi von Löben. Od 1784 roku do 1795 roku Zaręba należała do hrabiów von Röder, następnie do Rudolfa Johstona-Kregeborn. Odsprzedał on majątek w 1796 lub 1798 roku Fryderykowi Wilhelmowi von Gavel z Lieveland. W latach 1802-1817 Zaręba Dolna należała do rodu von Hochberg. W 1817 roku wieś nabył kapitan w stanie spoczynku Franciszek Giersberg. Następnie majątek należał do jego krewnego von Tham. W 1849 roku Zarębę nabył Antoni Krzysztof Ferdynand Hugo Seiffert, który przekształcił majątek z lenna w alodium.

W 1870 właścicielem majątku został Jan Gotfryd Pudlloss. W latach 1882-1922 należał on do rodziny Müller, a w okresie międzywojennym do rodziny von Carnap. Ostatnim właścicielem w latach 1930-1939 był baron Adolf von Carnap.

Zarębę, nie omijały zarazy, wojny, klęski żywiołowe. Wieś szczególnie ucierpiała z powodu wojen z husytami. W 1427 roku została przez nich spustoszona. Następnie w latach 1582, 1585 i 1613 wieś nawiedziły epidemie, zbierając śmiertelne żniwo. Swoje apogeum zaraza osiągnęła podczas wojny trzydziestoletniej, gdyż głównymi sprawcami roznoszenia dżumy byli sami żołnierze. W 1632 roku we wsi na dżumę zmarło aż 83 mieszkańców. Ponadto w ciągu 9 lat - od 1639 roku do 1648 roku - księgi metrykalne nie donoszą o jakimkolwiek narodzeniu. Dzieła zniszczenia dopełnił pożar w 1673 roku, podczas którego spłonęły dwa dwory, wiele domostw, a 3 osoby poniosły śmierć.

Wiek XVII i XVIII to okres napływu uciekinierów z Czech oraz Śląska. Zaszczepili oni na tutejszy grunt produkcję płócienniczą. Zaręba do pierwszej połowy XIX wieku była liczącym się ośrodkiem tkactwa chałupniczego.

W XVIII wieku w Zarębie przez co najmniej 80 lat wydobywano torf. Natomiast w latach 40 XIX wieku podjęto próby wydobywania węgla brunatnego. W 1854 roku założono kopalnię „Elżbieta”, w której zamontowano maszynę parową do odwadniania szybów. W 1872 roku uruchomiono kopalnię „Cesarz Wilhelm”. Do niej należały dwa szyby, jeden położony na północ wsi, drugi tzw. „Szyb Rosenberga” znajdował się w Ponikowie. W 1899 roku kopalnię „Cesarz Wilhelm” wykupiła spółka akcyjna eksploatacji węgla brunatnego „Glückauf” założona w 1871 roku przez Hugona von Döbschütz, właściciela olszyńskich kopalni „Henryk” i „Flora”, a następnie kopalni w Zarębie. Tym samym spółka nie posiadała żadnej konkurencji na terenie wsi. Pod koniec lat 20 - tych Spółka dysponowała 4 szybami górniczymi, 2 brykietowniami. Załoga liczyła 750 osób. Wobec wyczerpania się złoża, szyby stopniowo zamykano z wyjątkiem trzech (niem. „Böge”, „Albert”, „Rosenberg”) o coraz mniejszym znaczeniu i od 1925 roku wydobywanie przenoszono w zachodnią część niecki węglowej, na teren Siekierzyna, gdzie uruchomiono, bardzo nowoczesne, jak na owe czasy, szyby „Roberta Gumperta” i „Szczęść Boże”. Dyrekcje i brykietownie pozostały w Zarębie.

W Zarębie Górnej i przyległych do niej terenach – koloniach Wesołówka i Pisaczów oraz w Wielkim Lubańskim Lesie (dziś gmina Platerówka) już w przeszłości wydobywano wysokiej klasy bazalt.

W drugiej połowie XVIII wieku właściciel Zaręby Górnej uruchomił w swoich dobrach na granicy Wesołówki i Pisaczowa kamieniołom, w którym wydobywano bazalt na lokalny rynek. Funkcjonował on do bliżej nieustalonych lat XIX wieku.

W 1884 roku działał opodal Zaręby maleńki kamieniołom, gdzie 2 pracowników ręcznie łupało pięć i sześcioboczne słupy bazaltu na kostkę brukową.

W pierwszych dziesięcioleciach XX wieku w Wielkim Lubańskim Lesie czynne były 3 kamieniołomy. Po wyczerpaniu najwcześniej eksploatowanego złoża, niemieckie firmy „Hart Basalt Werke”, „Brüggemann Görlitz” i „Holzamer & Bauer c.o. Lichtenau” podjęły eksploatację na następnych dwóch bazaltowych wzgórzach. Najpierw na „Kamieniu” (niem. „Steinberg”) zwanym dziś Starym Wyrobiskiem, potem na „Łomnej” (niem. „Ober Steinberg”) – Nowe Wyrobisko. Robotnicy przy pomocy wiertarek na sprężone powietrze, łomów i kilofów kruszyli skałę. Urobek transportowano wąskotorowymi, parowymi i elektrycznymi kolejkami do zakładu przerobczego

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SIEKIERCZYN NA LATA 2016-2019

wybudowanego przy stacji kolejowej w Zarębie Górnej, gdzie wytwarzano tłuczeń na nasypy pod tory kolejowe, grysy, kostkę brukową oraz ciosy bazaltowe wykorzystywane w budownictwie.

W okresie II wojny światowej w kamieniołomach tych pracowali więźniowie ze stalagu XVIIa w Zgorzelcu. Po zakończeniu wojny Polacy kontynuowali wydobywanie. Kopalnie, noszące teraz nazwę Państwowe Kopalnie Bazaltu Nr 104 „Węgliny” w Zarębie Górnej, dostarczały odbudowującemu się krajowi 50 tys. ton skały bazaltowej różnych asortymentów. Od 1949 roku w kamieniołomach pracowali więźniowie z wybudowanego w pobliżu Zakładu Karnego w Zarębie.

Wobec wyczerpywania się złóż w 1960 roku podjęto eksploatację pobliskiej „Bukowej Góry” (Bukowiec) i zrezygnowano z wydobywania bazaltu na „Kamieniu” i na „Łomnej”. Wyrobiska wypełniła woda. Urobek z kamieniołomu na „Bukowej Górze” transportowano do zakładu przerobczego w Zarębie Górnej ciężkimi samochodami. W 1972 roku uruchomiono napowietrzną kolejkę linową usprawniającą dowóz surowca. Na początku lat 80-tych XX w. Kamieniołomy Skalnych Surowców Drogowych w Zarębie później Kopalnie Surowców Skalnych w Zarębie (kolejne zmiany nazwy tego samego przedsiębiorstwa) z trzech poziomów eksploatacyjnych wydobywały surowiec bazaltowy, który przetwarzano na mieszankę do budowy dróg, grys – komponent do mas bitumicznych i betonowych, a 30 % urobku przeznaczono do produkcji wełny mineralnej. Mieszankę i grys eksportowano do Niemiec.

Na przełomie wieków nastąpił kryzys i w 2003 roku sąd ogłosił upadłość Kopalni Surowców Skalnych w Zarębie, które przejęła jako „Księgniki II” Łużycka Kopalnia Bazaltu w Lubaniu, a następnie od 2011 roku do Eurovia Bazalty S.A.

W 1962 roku na pograniczu Zaręby i Lubania uruchomiono w miejscu starego niewielki kamieniołom o nazwie „Józef”, który w 1967 roku został przejęty przez Miejskie Przedsiębiorstwo Produkcji Materiałów Budowlanych w Warszawie. W 1991 roku kamieniołom przypadł Waleckiemu Przedsiębiorstwu Robót Drogowych „Wałdróg”. W latach 90-tych XX w. kopalnię dotknął kryzys, w wyniku którego została przejęta przez Łużycką Kopalnię Bazaltu w Lubaniu pod nazwą „Księgniki I”.

Pisaczów

Kolonia została założona przez egzulantów po wojnie trzydziestoletniej, ok. 1670 roku. Inne źródła podają wiek XVIII lub wiążą powstanie przysiółka z istniejącym tu już w 1589 roku „Leśnym Młynem”, położonym nad potokiem Gozdnicza zwanym Lubawką, po niemiecku „Schreiberbach”. Miał to być pierwszy budynek, wokół którego miała powstać osada. Początkowo należał do majątku w Pisarzowicach. Zakupił go w 1590 roku wraz z okolicznymi gruntami ród von Salzów. W latach 1784-1788 z inicjatywy hrabiego Ludwika Erdmanna von Röder - właściciela Zaręby Górnej i Dolnej, wybudowano 4 domy. W 1797 roku w Pisarzowie znajdował się młyn, tartak oraz 6 domów, w 1815 roku – 15 domów, a w 1871 roku – 17. Następnie ich liczba zmniejszyła się do 13. Niemiecka nazwa przysiółka – „Schreiberbach”, w dialekcie „Tragsheen” – pochodzi od nazwy potoku, nad którym znajdował się wcześniej wzmiankowany młyn. Spotyka się nazwę „Buschmüle”. W 1948 roku wieś otrzymała urzędową nazwę „Pisaczów” a w 1997 roku zmieniono ją na „Pisaczów”.

Wesołówka

Wieś została założona w 1779 roku przez czeskich uciekinierów jako kolonia Zaręby Górnej. Nazwa wsi „Löbenlust” pochodzi od nazwiska właściciela majątku, szambelana Wolfa von Löben. Wieś się szybko rozwijała, dzięki sąsiedztwu kopalni węgla brunatnego oraz pomocy szambelana, który przekazał drewno na budowę domu oraz zwolnił mieszkańców od płacenia podatku przez 3 lata. W 1825 roku w kolonii znajdowało się 13 domów i ewangelicka szkoła. Urzędową nazwę otrzymała w 1948 roku.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SIEKIERCZYN NA LATA 2016-2019

Ponikowo

Założona została przez egzulantów w 1779 roku. Niemiecka nazwa „Augustenhal” – Doliny Augusty z domu von Ponickau - pochodzi od imienia żony ówczesnego właściciela dóbr szambelana Wolfa von Löben. Po II wojnie światowej spotyka się nazwę „Augustów”, która nawiązywała do historii nazwy przysiółka. W 1948 roku nazwę „Ponikwa” powiązano z rodzimym nazwiskiem żony szambelana. Obecnie nazwa kolonii brzmi „Ponikowo”.

Wyręba

Brak bliższych wiadomości, kiedy i przez kogo założona została wieś Wyręba. Niemiecka nazwa brzmi „Stolzenberg” – 1466 rok, „Stolzenberg” - 1488, „Stolzinberg” – 1494, „Stoltzenberg” i „Stolzenberk” – 1594, w dialekcie „Stulzenberg” – oznacza w dosłownym tłumaczeniu Dumną Górę. Nazwa ta obowiązywała jeszcze po II wojnie światowej. Od 1948 roku występuje nazwa urzędowa „Wyręba”. Wieś, będąc dobrem rycerskim o mniejszym znaczeniu, przez wiele lat związana była z większym i ważniejszym majątkiem szlacheckim w Sławnikowicach, gdzie w pałacu z XVII/XIX wieku mieściła się siedziba właściciela obu majątków.

Na przełomie XIV i XV wieku należała do Tietzena von Gersdorfa. W 1466 roku wzmiankowany jest właściciel - von Hoberg, a w 1454 roku Benesz von Sor, który sprzedał ją Lorencowi Utmannowi. Po jego bezpotomnej śmierci sukcesorką została żona Małgorzata, która w 1482 roku sprzedała dobra Jerzemu Emerichowi.

W latach 1494-1580 wieś znajdowała się w rękach zarębiańskiej linii von Salzów. Jej właścicielami byli m.in.: Maciej (Mateusz) von Salza – 1509 rok, bracia Opitz i Güner von Salza. W 1580 roku ostatni jej właściciel - Prokop von Salza, sprzedał Wyrębę radzie miejskiej Lubania. Pozostawała wsią miejską do 1594 roku. Od rady odkupił ją właściciel Sławnikowic - Fryderyk Młodszy von Tschirnhaus. Jego rodzina władała Wyrębą do początku XVIII stulecia. Najwybitniejszym reprezentantem tej rodziny był Ehrenfried Walter von Tschirnhaus, członek francuskiej „Akademie des Sciences”, założyciel prywatnego towarzystwa naukowego „Museum”, przyjaciel Leibniza, Spinozy i Colberta. Prowadził badania nad otrzymaniem twardej porcelany. Interesował się optyką i skonstruował urządzenie tzw. „pałac zwierciadło”, które topiło znane w owym czasie metale. Badania oraz koszty utrzymania „Museum” doprowadziły do ruiny majątku w Sławnikowicach oraz Wyrębie. Po jego śmierci majątek został zlicytowany. W XVIII i XIX wieku wieś należała prawdopodobnie do właścicieli Sławnikowic. W XIX wieku była w rękach Schüllera – 1825 rok, Fünfstücka – 1870 rok.

Na początku września 1813 roku we wsi rozłożyły się obozem wojska rosyjsko-pruskie pod dowództwem Blüchera.

W zasiedlaniu wsi po II wojnie światowej udział mieli liczni kresowiaczy z okolic Baranowicz, Buczacza, Równego, Kołomyi oraz Tarnopola.

Rudzica

Założenie Rudzicy należy datować na XIII wiek. Tradycja utrzymuje, że pierwszym domem był położony w lesie dom myśliwski. Kolejne domy budowano wokół niego. W ten sposób powstało 7 gospodarstw, miejscową zaś puszcę karczowano pod pola uprawne i pastwiska. Niemiecka nazwa „Pfaffendorf” (Księża wieś) nawiązuje do legendy utrzymującej, iż powstała z inicjatywy duchownego. W średniowieczu wjazd do osady broniła żelazna brama, dlatego też wieś nazywano „Pfaffendorf beim eiserner Tor”. Po przejściu mieszkańców okolicznych wsi na luteranizm, Rudzica pozostała przy wyznaniu katolickim – wieś otrzymała dodatkowe określenie „Katholisch Pfaffendorf”. Po II wojnie światowej w nawiązaniu do historycznej proveniencji wieś nazywała się „Księżyny”.

Do 1386 r. wieś była dobrem rycerskim i należała do rodziny von Sor, od której odkupił ją lubański klasztor magdalenek. Zakon dobra rudzickie utrzymał w swym posiadaniu aż do II wojny

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SIEKIERCZYN NA LATA 2016-2019

światowej, mimo zagrożeń sekularyzacją na początku XVIII wieku i w czasach Kulturkampfu. Kolonię Rudzicy, Wyżne (Hohberg), założyli czescy egzulanci w XVIII wieku. Nazwę nadano jej na cześć baronowej Eleonory Wilhelminy von Hohberg, właścicielki dóbr włosieńskich, na terenie których przysiółek powstał.

W 1427 roku wieś wyekspediowała na wojnę z husytami 30 chłopów – co oznacza, iż w owym czasie była dość dużą liczebnie wsią. W latach 1427-1431 wieś została spalona przez husytów. Podczas wojny trzydziestoletniej (1618-1648) większość mieszkańców Rudzicy Górnej wymarła w wyniku panującej wówczas dżumy, a w Rudzicy w tym czasie spalił się folwark. W 1712 roku wieś nawiedziła epidemia ospy. Natomiast w 1732 roku obfite deszcze podtopiły wiele gospodarstw. Rudzicę nie ominęły również wojny śląskie i napoleońskie. W 1757 roku we wsi stacjonowały wojska cesarskie z korpusu księcia Arnenberga. W rok później przez wieś przeprowiły się wojska Fryderyka II - króla pruskiego, za którym podążały wojska austriackie. W 1759 roku we wsi główną kwaterę urządził książę Henryk Pruski, brat Fryderyka II, który dysponował armią 30 tysięcy żołnierzy. 30 sierpnia 1813 roku pod Rudzicą pruski major von Boltensern dopadł francuski oddział z taborami i artylerią. Wzięto wtedy do niewoli 56 żołnierzy francuskich. W Rudzicy stacjonowały również wojska pruskie generała Yorcka von Wartenburga, następnie korpus generała Andraulta de Langerona – francuskiego arystokraty w służbie rosyjskiej.

W XVIII wieku i pierwszej połowie XIX wieku Rudzica była jednym z głównych ośrodków przędzy na wschodnich Łużycach. Słynęła także w owym czasie z produkcji instrumentów dętych i skrzypiec. W 1811 roku w Rudzicy prosperował browar, wybudowany przez miejscowego proboszcza – Rönscha. W połowie XIX wieku we wsi mieszkali rzemieślnicy różnej specjalności: 2 kowali, 1 kołodziej, 3 stolarzy, 1 bednarz, 4 szewców, 4 krawców, 1 ślusarz, 1 powroźnik. Oprócz młyna wodnego we wsi funkcjonował młyn do kory dębowej oraz młyn dreptakowy.

Po 1945 roku wieś zasiedlili kresowiaci z miejscowości Czyszki pod Lwowem, Świrza i Hanaczowa z powiatu Przemyślany, a także z okolic Wilejki i Święcian¹⁷.

7.4. Historyczny układ ruralistyczny sołectw gminy.

Historyczny układ ruralistyczny wsi tworzących gminę Siekierzyn charakteryzuje się układem zabudowy typu łańcuchowego - z czytelną strukturą funkcjonalno-przestrzenną. Układ ruralistyczny wsi kształtował się głównie w oparciu o ciek wodne, gdyż większość wsi położona jest wzdłuż potoków Siekierka, Lipniak, Żarski Potok, Lubawka (Gozdnica). Za szeregiem gospodarstw rozciągają się łąny uprawowe. Gospodarstwa posiadały typowy czworoboczny, zwarty, nierzadko zorientowany układ, charakterystyczny dla frankońskiego stylu zabudowy. Zespół składał się z budynku pełniącego funkcję mieszkalną lub mieszkalno-gospodarczą oraz z zabudowań gospodarczych: obory, stodoły, chlewni, etc.

Początki zachowanej zabudowy sięgają XVIII wieku. Niektóre domostwa pochodzą z I połowy XVIII wieku. Większość budynków stojących w gminie pochodzi jeszcze sprzed II wojny światowej – tereny gminy nie zostały zniszczone w czasie działań wojennych. Ze względu na intensywny rozwój rolnictwa oraz pagórkowate ukształtowanie terenu, ograniczona jest możliwość rozwoju istniejącej zabudowy przemysłowej i mieszkaniowej. Nowe budynki stawiane są na miejscu wcześniej wyburzonych oraz na nowych działkach budowlanych.

¹⁷ Waldemar Bena, *Polskie Górne Łużyce*, Zgorzelec 2003, s. 380.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SIEKIERCZYN NA LATA 2016-2019

8. CHARAKTERYSTYKA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY SIEKIERCZYN.**8.1. Zespoły dworskie, pałacowe z folwarkiem, ogrody.**

Do jednych z najcenniejszych architektonicznie zasobów dziedzictwa kulturowego, wzbogacających krajobraz przestrzenny gminy Siekierczyn, należą dwory, pałace i parki. Tworzą one tzw. zespoły dworskie z folwarkiem lub pałacowe z folwarkiem, zazwyczaj płożone na planie prostokąta. Punktem centralnym zespołu była wyeksponowana siedziba rezydencjonalna. Pozostałe budynki gospodarcze lokowane były na tyłach siedziby. W celu urozmaicenia i upiększenia przestrzeni zakładano parki krajobrazowe, kształtowane w oparciu o rodzimą szatę roślinną i zastany drzewostan. Przykładem takiej zabudowy są zespoły w: Zarębie Górnej, Zarębie Dolnej, Wyrębie oraz Siekierczynie.

Zaręba Dolna

- Zespół pałacowo-folwarczny z parkiem, ul. Bazaltowa 6

*Pałac w Zarębie Dolnej
Źródło: Archiwum autora*

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SIEKIERCZYN NA LATA 2016-2019

Założenie pałacowo-folwarczno-parkowe posiada jasny, czytelny układ w formie zbliżonej do prostokąta. Od jego wschodniej, parkowej strony, układ został naruszony przez kopalnię bazaltu. Zabudowania folwarczne zlokalizowane są po stronie zachodniej, tworząc zwartą zabudowę w kształcie litery U. Do zespołu należą następujące budynki:

1. Pałac
2. Oficyna mieszkalno-gospodarcza
3. Dom mieszkalno-gospodarczy
4. Stodoła
5. Obora
6. Cielętnik
7. Hydroformia

Mapka zespołu

Źródło: Gminna Ewidencja Zabytków

Pałac istniał już około 1550 roku. Wzniesiony został najprawdopodobniej w stylu renesansowym przez ród von Salzów. W 1673 roku strawił go pożar. Wraz z nim spłonęły cenne dokumenty – listy lenne, księgi sądowe, etc. W 1832 roku spalił się ponownie, Odbudował go w 1846 roku prawie od podstaw Hugo von Seiffert z Berlina i otoczył parkiem. W takim kształcie zachował się do dnia dzisiejszego.

Obecnie jest to budowla dwukondygnacyjna, przykryta dachem dwuspadowym, osadzona na planie prostokąta. Bryła budynku jest zwarta, kubiczna, o małym rozczłonkowaniu. Elewacja frontowa jest dziewięcioosiowa, podzielona na trzy części, w których występują trzy osie okienne. Elewacje urozmaicone są boniowaniem płycinowym w tynku, zwieńczone lukarnami w ozdobnych obramieniach z maskaronami. W narożach znajdują się wieżyczki okryte hełmem z obeliskiem. W elewacji frontowej wmurowano trzy rodowe herby należące do właścicieli Zaręby Dolnej: von Salzów, von Röderów, trzeci jest nieczytelny. Do wnętrza rezydencji prowadzi umieszczony w elewacji frontowej, w środkowej części centralnej jego osi, kamienny portal wejścia głównego. Osadzone na cokołach są dwa filary z rzeźbionymi motywami roślinno-okuciovymi. Powyżej znajduje się półkolista arkada z okrągłymi tondami. Układ pałacu jest charakterystyczny dla budowli rezydencjonalnych wznoszonych w owym czasie – XVII w. Obszerna, prostokątna sień (hall) przechodzi w wąską tunelową klatkę schodową. Z sieni wchodzi się do bocznych pomieszczeń. Uwagę wewnątrz budynku zwracają zachowane kolebkowe i krzyżowe sklepienia.

Pałac oddalony jest ok. 100 metrów od drogi głównej, prowadzącej do Lubania i Sulikowa. Do rezydencji prowadzi droga dojazdowa wraz z bramą wjazdową. Bezpośrednio przed budynkiem usytuowano podjazd, zabezpieczony murem oporowym. Przed nim założono ozdobny ogród, a w nim umieszczono fontannę obsadzoną wysokimi drzewami. Na stoku za pałacem znajdują się piwnice. Na ich dachu urządzono taras. Na szczycie, pokrytym starodrzewiem, znajdowała się wieża widokowa, z której można było podziwiać roztaczający się wokół krajobraz.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SIEKIERCZYN NA LATA 2016-2019

Zaręba Górna

- Zespół pałacowo – parkowo - folwarczny, ul. Parkowa 2

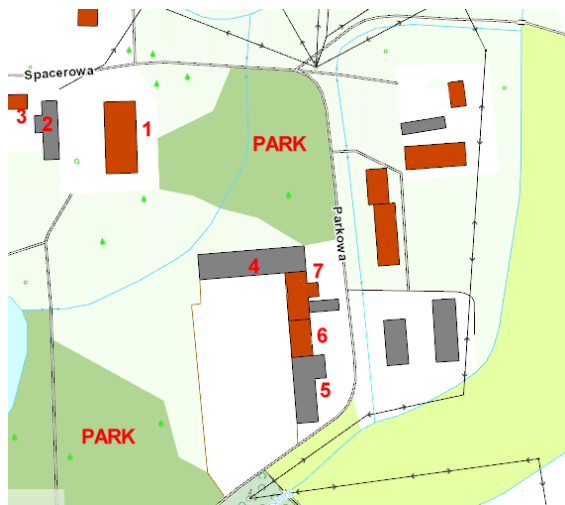
*Pałac w Zarębie Górnej
Źródło: Archiwum autora*

Pałac wraz z zabudowaniami folwarcznymi usytuowany jest na terenie dawnego zespołu dworskiego. Został wybudowany w XVI wieku, najpóźniej w latach 20 XVII wieku. W 1673 roku strawił go pożar. Co ciekawe, w tym samym dniu spłonął pałac w Zarębie Dolnej. Został odbudowany w połowie XIX wieku w stylu neogotyckim. Pałac osadzony jest na planie wydłużonego prostokąta. Bryła budynku jest zwarta i regularna. Dwukondygnacyjną budowlę okrywa płaski dwuspadowy dach zakryty krenelażem. Elewacja frontowa podzielona jest na piętnaście osi oraz zrytmizowana jest ciągiem okien na każdej z kondygnacji. W części środkowej umieszczony jest pseudoryzalit, nieco wyższy od korpusu, zwieńczony krenelażem. Uwagę zwraca umieszczony w pseudoryzalicie jednokondygnacyjny portyk, którego trzy filarowe arkady dźwigają zwieńczenie w formie tarasu, ograniczonego balustradą balkonową, z motywem przenikających się kół i stylizowanych liści winorośli. Poniżej tarasu znajduje się główne wejście do budynku, ujęte profilowanym obramieniem i zakończone łukiem tzw. tudorowskim. Naroża korpusu oraz ryzalitu zwieńczają wąskie sterczyny. Urozmaiceniem elewacji frontowej są kształty okien - oprócz prostokątnych, każdej osi jest przyporządkowany okrągły otwór okienny, tzw. okulus, wpisany w koło maswerkowych 5-liści. Natomiast okna drugiej kondygnacji zdobione są motywami roślinnymi na nadokienniku. We wnętrzu budynku zachowała się parterowa sala neobarokowa oraz stiukowa dekoracja sufitu.

Do pałacu prowadzi brama ozdobiona ceramicznymi medalionami z głowami lwów, zakończona neogotyckim blankowaniem. Opodal znajdują się zachowane zabudowania gospodarcze. Na uwagę zwraca wozownia wraz ze stajnią, wybudowana w stylu neogotyku angielskiego.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SIEKIERCZYN NA LATA 2016-2019

Pałac znajduje się w północnej części zespołu, przy asfaltowej drodze, równoległe do szosy. Otacza go kamienny mur. Budynki gospodarcze usytuowane są w oddaleniu na południowy- wschód od pałacu.

1. Pałac
2. Wozownia ze stajnią
3. Dom ogrodnika
4. Obora
5. Chlewnia
6. Chlewnia, obecnie dom mieszkalny
7. Oficyna zachodnia, obecnie dom mieszkalny

Mapka zespołu

Źródło: Gminna Ewidencja Zabytków

Wyręba

- Zespół dworsko-folwarczno-parkowy

Dwór w Wyrębie

Źródło: Archiwum autora

Dwór został wzniesiony na planie prostokąta w 1800 roku. Jest to dwukondygnacyjna budowla, nakryta wysokim naczółkowym dachem, z licznymi szczytami facjatek w połaci dachowej. W fasadzie tylnej elewacji znajdują się kamienne portale. Zabudowania folwarczne powstały najprawdopodobniej w k. XVIII wieku. Zespół zachował swój pierwotny, czworoboczny układ przestrzenny, z budynkiem bramnym w kierunku pół.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SIEKIERCZYN NA LATA 2016-2019

8.2. Obiekty sakralne.

Początkowo na tradycję religijną wsi tworzących gminę Siekierzyn wpływ miał wiodący ośrodek religii katolickiej - biskupstwo miśnieńskie. W matrykule biskupstwa miśnieńskiego z 1346 roku wymienia się Siekierzyn, Zarebę jako parafie należące do dekanatu lubańskiego, natomiast Rudzicę do dekanatu zgorzeleckiego. Wydarzeniem, które w znaczący sposób zmieniło tradycję religijną regionu, było wystąpienie Marcina Lutera w 1517 roku. W okresie reformacji większość wsi przyjęła luteranizm. Jedynie 11 miejscowości, wśród nich Henryków i Rudzica, pozostały przy tradycji katolickiej. W wyniku tych wydarzeń na terenie gminy można napotkać liczne świadectwa dwóch nurtów religijnych w postaci kościołów, cmentarzy, krzyży przydrożnych.

Siekierzyn

- Kościół ewangelicki, obecnie katolicki pw. Św. Antoniego z Padwy
- Cmentarz przykościelny
- Cmentarz bezwyznaniowy

*Kościół ewangelicki, ob. katolicki pw. Św. Antoniego z Padwy
Źródło: Archiwum autora*

Kościół w Siekierzynie należał do grupy świątyń biskupstwa miśnieńskiego istniejących już w 1346 roku. Wówczas, jako kościół parafialny, był podporządkowany dekanatowi lubańskiemu. W 1502 roku mieszczanie lubańscy wyposażyli świątynię w ołtarz. W 1541 roku wzniesiono budynki gospodarstwa kościelnego i przydzielono mu grunt orny. Sygnaturę wzniesiono w 1559 roku. W niej zawieszono pochodzące z XV wieku dzwony, które zostały podczas I wojny światowej przetopione. Nowe ufundowano w 1924 roku. Najprawdopodobniej kościół w 1686 roku był remontowany. Świadczy o tym napis wyryty w belce nad drzwiami wejściowymi; „AMM CSA MNO1686 CE”. W 1798 roku świątynia była rozbudowana.

Obecny kościół powstał w miejsce starszego. Został wybudowany w latach 1798-1800. Pozostałości wcześniejszej, najprawdopodobniej XVI wiecznej świątyni, zachowały się w partii zachodniej. Budowlę wzniesiono w nurcie „fryderycjańskiego” baroku – funkcjonalnego, oszczędnego, pełnego prostoty i harmonii.

Świątynia jest budowlą dwukondygnacyjną, wolnostojącą, orientowaną, założoną na planie wydłużonego prostokąta. Bryła jest wzbogacona dwoma przedsionkami oraz zakrystią. Korpus budynku przykryty jest dachem naczółkowym, który od strony wschodniej schodzi niżej w formie skarpowanych narożnie masywnych przypór. W zachodniej partii dachu znajduje się ośmioboczna

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SIEKIERCZYN NA LATA 2016-2019

sygnatura, zwieńczona hełmem baniastym. Okna posiadają zróżnicowane kształty i wymiary. Na poziomie górnej kondygnacji - wysmukłe, natomiast na poziomie dolnej – niskie i niewielkich rozmiarów. Uwagę zwraca wyposażenie kościoła: barokowy ołtarz z 2 św. XVIII wieku, klasycystyczne organy z warsztatu śląskiego, manierystyczna ambona, dwie chrzcielnice.

Kościół otoczony jest dziewiętnastowiecznym murem i ma charakter budowli kastelowanej. Wraz ze stojącą dawną pastorówką i dawną szkołą przykościelną tworzy zespół kościelny, usytuowany w centrum wsi. Obok wejścia do kościoła, na ścianie po prawej stronie - znajduje się tablica upamiętniająca zmarłych mieszkańców Geibsdorfu i Siekierzyna.

*Cmentarz przykościelny
Źródło: Archiwum autora*

Wokół świątyni rozciągał się cmentarz, znacznie poszerzony w XIX wieku. Na nim gmina ewangelicka grzebała swych zmarłych. Na cmentarzu umieszczono również pomnik żołnierzy niemieckich z I wojny światowej.

We wschodniej części Siekierzyna niedaleko od drogi do Sulikowa znajdował się cmentarz urnowy (niem. „Urnenfriedhof”) nazwany również popielnicowym gajem (niem. Urnenhain) gdzie dokonywano ciałopalnych pochówków urnowych¹⁸. Najprawdopodobniej grzebano tam bezwyznaniowców. Nazywano ich „freidenkerami” – wolnomyślicielami. Istnieje również przypuszczenie, że chowano tam ofiary zarazy. Obecnie cmentarz nie istnieje. Pozostały tylko słupy, należące do ogrodzenia i bramy. Teren porośnięty jest zielenią.

*Cmentarz urnowy
Źródło: Archiwum autora*

¹⁸ Zbiory archiwalne- Fotografie, Andrzej Kuźniar

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SIEKIERCZYN NA LATA 2016-2019

Rudzica

- Kościół rzymsko-katolicki pw. Św. Katarzyny Aleksandryjskiej
- Cmentarz przykościelny
- Cmentarz ewangelicki
- Krzyże przydrożne oraz kapliczki

*Kościół rzymsko-katolicki pw. Św. Katarzyny Aleksandryjskiej
Źródło: Archiwum autora*

Kościół rzymsko-katolicki w Rudzicy został wybudowany w 1569 roku na miejscu starszej, romańskiej lub gotyckiej świątyni. W latach 1752-1754, z inicjatywy dziekana budziszyńskiego J. Wosky'ego von Bärenstamma, kościół rozbudowano. W takim kształcie przetrwał do czasów obecnych.

Kościół jest budowlą orientowaną, założoną na planie wydłużonego czworoboku, z nie wyodrębnionym prezbiterium zamkniętym półkoliście. Nakryty jest dachem dwuspadowym, z usytuowaną centralnie sygnaturką zakończoną wietrznikiem, na którym widnieje napis „VPAP 1680”. Późnobarokowy wystrój wnętrza kościoła wykonano z polichromowanego drewna. Uwagę zwraca ołtarz główny z 1750 roku oraz ambona z późniejszymi XIX-wiecznymi gipsowymi figurkami. Dookoła nawy biegną empory. Sufit przykryty jest stiukową dekoracją. W 1810 roku świątynia była remontowana. Brak jednakże szczegółów na temat wykonywanych prac. Podczas kolejnego remontu w 1889 roku rozebrano stary dach kryty gontem i pokryto dachówką, sygnaturkę obito ocynkowaną blachą i obłożono łupkiem, a do przedniej części kościoła dobudowano przedsionek. W przedsionku znajduje się tablica poświęcona pamięci żołnierzy - mieszkańców Rudzicy poległych w wojnie prusko-francuskiej 1870-1871 roku. W kościele w Rudzicy znajdują się dwa zachowane dzwony z trzech. Pierwszy, odlany w 1579 roku przez Pawła Rudigera, drugi datowany na XV wiek, pochodzi z odlewni c. Alberta Bierlinga.

Na zewnętrznych elewacjach kościoła oraz otaczającym go murze zostały umieszczone epitafia pochodzące z okresu od końca XVII wieku do połowy XIX wieku. W murze wbudowano również 3 kaplice – prawdopodobnie wotywnie oraz kamienny krzyż. Do zespołu kościelnego prowadzi wykonana w 1900 roku żelazna brama.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SIEKIERCZYN NA LATA 2016-2019

Wokół kościoła, w obrębie murów, znajdował się cmentarz.

*Cmentarz ewangelicki
Źródło: Archiwum autora*

W Rudzicy znajdował się kościół ewangelicki wzniesiony w 1855 roku, który w latach siedemdziesiątych XX wieku, decyzją władz komunistycznych gminy, został rozebrany i nie pozostał po nim żaden ślad. Swoich wiernych ewangelicy chowali na oddanym do użytku w 1872 roku cmentarzu położonym w odległości około pół kilometra od kościoła katolickiego. Cmentarz popadł w ruinę. Obecnie czytelny jest układ grobów oraz prowadząca aleja do nieistniejącej już kaplicy.

*Krzyż przydrożny przy nr 123 w Rudzicy
Źródło: Archiwum autora*

W Rudzicy obserwuje się największą koncentrację krzyży przydrożnych i kapliczek. Wieś w okresie reformacji pozostała przy wyznaniu rzymsko-katolickim. W tym okresie oraz późniejszym parafianie umieszczali krzyże wzdłuż głównego traktu w Rudzicy oraz przy własnych domach mieszkalnych. Na terenie Rudzicy występują krzyże kute z żelaza lub odlewane z żeliwa.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SIEKIERCZYN NA LATA 2016-2019

Krzyże kute są pełne na całej powierzchni lub ażurowe. Końce ramion krzyży kutych przybierają m.in. formę liści, serca, lilii, trójliści, półksiężyców, małych krzyży oraz gałek. Natomiast ramiona krzyży ażurowych przyjmują najczęściej formę trójliści. Krzyże żeliwne są szersze od kutych, na końcach ramion mają gałki, a ich powierzchnię zdobią ażurowe ornamenty. Zarówno krzyże kowalskie, jak i żeliwne osadzone są na kamiennym lub betonowych cokole wbitym w ziemię lub zalane w ziemi betonem. Na cokołach występowały inskrypcje. Jednakże w wyniku wielokrotnego malowania cokołu farbą, inskrypcje zawierające m.in. datowanie, z czasem stały się nieczytelne. Po II wojnie światowej część napisów na cokołach została zniszczona. Prawdopodobnie najstarszy z krzyży przydrożnych w Rudzicy pochodzi z 1762 roku. Obecnie na terenie Rudzicy znajduje się 8 krzyży przydrożnych, 2 kapliczki, 2 figurki na cokołach, 1 cokół na którym stał krzyż przydrożny oraz 3 nowe współczesne obiekty.

*Krzyż pokutny przy nr 127 w Rudzicy
Źródło: Archiwum autora*

Szczególnym rodzajem krzyża znajdującego się w Rudzicy jest krzyż pokutny datowany na XIV-XVI wiek. Posiada on kształt krzyża maltańskiego o wymiarach 105 x 92 x 27 cm.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SIEKIERCZYN NA LATA 2016-2019

Zaręba

- Kościół parafialny pw. Wniebowzięcia NMP
- Ewangelicki cmentarz przykościelny

*Kościół parafialny pw. Wniebowzięcia NMP
Źródło: Archiwum autora*

Z „matrikuł miśnieńskich” pochodzi wzmianka, iż w 1346 roku istniał w Zarębie kościół. Najprawdopodobniej była to budowla gotycka, która swymi początkami mogła sięgać stylu romańskiego. W 1427 roku została zniszczona przez husytów. Odbudował ją w 1430 roku właściciel Zaręby Prokop von Salza. W 1623 roku kościół otrzymał ołtarz. W latach 1684-1685 następny właściciel Zaręby Górnej, Zygmunt von Döbschütz, przebudował świątynię. Kolejne remonty miały miejsce w latach 1795-1797 oraz w połowie XIX stulecia.

Obecnie kościół to neogotycka świątynia założona na planie prostokąta z dwuspadowym dachem. Fasadę z wejściem do kruchty zdobi schodkowy szczyt. Nad prezbiterium wznosi się czworoboczna wieża nakryta namiotowym dachem. Elewacje boczne wzbogacone są strzelistymi, zamkniętymi ostrołukiem oknami, wyposażonymi w witraże. Wnętrze kościoła utrzymane jest w stylu klasycystycznym. W kościele początkowo znajdowały się 3 dzwony: duży, średni i mały. Obecnie zachował się jedynie średni, odlany w 1606 roku przez Marcina Weigla w Zgorzelcu. Świątynię otacza mur, w obrębie którego znajdował się cmentarz ewangelicki.

*Epitafia w murze – cmentarz ewangelicki
Źródło: Archiwum autora*

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SIEKIERCZYN NA LATA 2016-2019

8.3. Domy przysłupowe, szachulec, mur pruski.

Nieodłącznym elementem, decydującym o historycznej, niepowtarzalnej zabudowie wsi, są domy mieszkalne, w których zastosowano tzw. konstrukcję szkieletową. W tej technice elementy konstrukcyjne oddzielone są od wypełnienia wykonanego z mniej wytrzymałego materiału. W polach powstałych w wyniku skrzyżowania, zazwyczaj drewnianej konstrukcji ścian, stosowano różne wypełnienia, np. w postaci trzciny lub słomy zmieszanej z gliną. Wówczas powstawały domy w konstrukcji szachulcowej. Natomiast jeśli wypełnieniem była cegła - tę wersję nazywano murem pruskim. W praktyce, zwłaszcza w wypadku otynkowania ścian, nie można rozróżnić szachulca od pruskiego muru, często więc, zwłaszcza potocznie, używa się tych nazw zamiennie.

*Dom mieszkalny, Siekierzyn, nr 5
Źródło: Archiwum autora*

*Dom mieszkalny, Siekierzyn, nr 85
Źródło: Archiwum autora*

Kolejnym oryginalnym rozwiązaniem jest zastosowanie tzw. przysłupów – pionowych belek przylegających do ścian lub wolnostojących. Te elementy konstrukcyjne przejmowały ciężar z reguły dwuspadowego dachu pokrytego łupkiem, później dachówką. Powstałe wnęki zwieńczone belkami rozporowymi tzw. mieczami tworzyły rząd arkad, względnie arkadowe podcienia. Na terenie wielu wsi gminy Siekierzyn, m.in. Rudzicy, Siekierzyna, Zaręby - można napotkać domy mieszkalne prezentujące ww. elementy konstrukcyjne. Należą one jednak już do mniejszości. Historyczna zabudowa powoli zanika.

*Dom mieszkalny, Rudzica, nr 89a
Źródło: Archiwum autora*

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SIEKIERCZYN NA LATA 2016-2019**8.4. Parki, skwery, zieleńce.**

Obszar gminy urozmaicony jest licznymi enklawami zieleni. Przede wszystkim są to zabytkowe parki, zieleń występująca na terenie zespołów kościelnych w obrębie cmentarzy, jak również skwery, trawniki, ogrody, zieleń przyuliczna i przydrożna.

Jednym z najcenniejszych założeń zieleni jest postromantyczny park w Zarębie Górnej o powierzchni 11,8 ha. Założony został w latach 30-tych XIX wieku, wokół neogotyckiego pałacu. Z pierwotnego układu zachowały się pojedyncze drzewa, aleja lipowa od strony południowo-zachodniej oraz stawy – element dawnego układu wodnego.

*Park w Zarębie Górnej
Źródło: Archiwum autora*

W Zarębie Dolnej przed pałacem został założony rodzaj ogrodu ozdobnego na regularnym planie, przybliżonym do umiarkowanego prostokąta. Powstał on najprawdopodobniej w okresie rozbudowy pałacu w poł. XIX wieku. Teren ten po wschodniej stronie został zamknięty budynkiem gospodarczym, od strony północnej otoczony jest murem. Dalej, w kierunku wschodnim, teren mógł być wykorzystywany w celu uprawy warzyw. Centralnym elementem ogrodu była fontanna założona na okrągłej platformie. Po południowej stronie rezydencji znajduje się wzgórze, które na pocz. XX wieku zostało zalesione i zaadaptowane na cele rekreacyjne. Na wzgórzu wzniesienia umieszczono wieżę widokową.

8.5. Pomniki przyrody.

Zgodnie z uchwałą Nr XXVI/110/2000 Rady Gminy Siekierzyn z dnia 29 sierpnia 2000 r. oraz uchwałą Nr XX/120/04 Rady Gminy Siekierzyn z dnia 29 czerwca 2004 r. w sprawie uznania za pomniki przyrody, na terenie gminy Siekierzyn ochroną objęte są 140 drzewa (Tab. nr 2). W rejestrze Wojewódzkiego Konserwatora Przyrody ochroną objętych jest 5 pomników przyrody. Drzewa te rosną przeważnie pojedynczo w parkach przypałacowych, nad stawami, przy rozstajach dróg lub kapliczkach i równie często występują na posesjach prywatnych czy zakładach pracy.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SIEKIERCZYN NA LATA 2016-2019

Tab. nr 2. Rejestr pomników przyrody

Lp	Miejscowość	Obiekt	Ilość
1.	Rudzica	Brzoza brodawkowa <i>Betula verrucosa</i>	2
		Lipa drobnolistna <i>Tilia cordata</i>	3
		Lipa holenderska <i>Tilia x europea</i>	1
		Lipa szerokolistna <i>Tilia platyphyllos</i>	2
		Jesion wyniosły <i>Fraxinus excelsior</i>	4
		Głóg dwuszyjkowy <i>Crataegus oxyacantha</i>	1
		Kalapra żółtokwiatowa <i>Calapra opata</i>	1
		Wiąz górski odm. <i>Camperdownna Ulmus glabra</i> „ <i>Camperdownii</i> ”	1
		RAZEM	15
2.	Siekierczyn	Klon jawor <i>Acer pseudoplatanus</i>	5
		Klon pospolity <i>Acer platanoides</i>	1
		Dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>	5
		Cyprysyk groszkowy odm. Pierzasta <i>Chamaecyparis pisifera</i> „ <i>Plumosa Aurea</i> ”	1
		Cyprysyk groszkowy odm. przejściowa <i>Chamaecyparis pisifera</i> „ <i>Squarrosa</i> ”	1
		Żywotnik zachodni <i>Thuja occidentalis</i>	1
		Grab pospolity <i>Carpinus betulus</i>	3
		Lipa drobnolistna <i>Tilia cordata</i>	44
		Lipa holenderska <i>Tilia x europea</i>	2
		Buk pospolity <i>Fagus sylvatica</i>	1
		Jesion wyniosły <i>Carpinus betulus</i>	1
		Dąb czerwony <i>Quercus rubra</i>	1
		Wierzba biała <i>Salix alba</i>	1
		RAZEM	67
3.	Wesołówka	Kasztanowiec biały <i>Aesculus hippocastanum 1</i>	1
		Lipa drobnolistna <i>Tilia cordata 2</i>	2
		Jesion wyniosły <i>Fraxinus excelsior</i> (kolonia Pisaczów)	1
		Wiąz polny <i>Ulmus carpinifolia</i> (kolonia Pisaczów)	1
		RAZEM	5
4.	Wyreba	Kasztanowiec czerwony <i>Aesculus x carnea</i>	1
		Kasztanowiec biały <i>Aesculus hippocastanum</i>	11
		RAZEM	12
5.	Zaręba	Dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>	9
		Dąb czerwony <i>Quercus rubra</i>	1
		Lipa szerokolistna <i>Tilia platyphyllos</i>	1
		Lipa drobnolistna <i>Tilia cordata</i>	9
		Klon pospolity <i>Acer platanoides</i>	2
		Klon jawor <i>Acer pseudoplatanus</i>	4
		Jesion wyniosły <i>Fraxinus excelsior</i>	5

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SIEKIERCZYN NA LATA 2016-2019

		Kasztanowiec biały <i>Aesculus hippocastanum</i>	2
		Wiąz szypułkowy <i>Ulmus laevis</i>	1
		Dąb szypułkowy odm. stożkowata <i>Quercus robur</i> "Fastigiata"	1
		Dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i> (kolonia Ponikowo)	1
		Topola biała <i>Populus alba</i>	2
		Wiąz polny <i>Ulmus carpinifolia</i> (kolonia Pisaczów)	3
		RAZEM	41
RAZEM 140			

8.6. Obiekty ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków.

Gminna Ewidencja Zabytków zawiera rejestr obiektów charakteryzujących się cechami historycznymi. Ewidencja została opracowana zgodnie z art. 21 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, w postaci zbioru kart adresowych zabytków nieruchomości z terenu gminy Siekierzyn. Obiekty ujęte w ewidencji podlegają ochronie. Obiekt ujęty w Gminnej Ewidencji Zabytków nie jest objęty formą ochrony prawnej zabytku jaką jest wpis do rejestru zabytków. Jednakże wszelkie prace wykonywane przy obiekcie ujętym w ewidencji wymagają uzgodnienia¹⁹ przez właściwy organ architektoniczno-budowlany z organem konserwatorskim tj. z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków lub jego delegaturą działającą na danym obszarze. W ewidencji ujęto 28 stanowisk archeologicznych oraz obszary objęte ochroną (Tab. 3.).

8.7. Stanowiska archeologiczne.

Na terenie gminy Siekierzyn występuje 28 stanowisk archeologicznych. W Siekierczynie 13, Wyrębie 4, Zarębie 11. W Siekierczynie są to zazwyczaj ślady osadnictwa datowane na późne średniowieczne, XIII-XV wiek. Do artefaktów odnalezionych na terenie wsi Siekierzyn należą również średniowieczne konstrukcje obronne oraz monety datowane na okres nowożytny. Na terenie wsi Wyręba stanowiska archeologiczne dotyczą głównie śladów osadnictwa. Chronologia wskazuje na późne średniowiecze oraz okres nowożytny. Podobnie w Zarębie odnaleziono ślady osadnictwa oraz osady z tego samego przedziału czasowego. Na uwagę zasługuje odnaleziona na terenie Zaręby urna należąca do grobu ciałałpalnego, pochodząca z epoki brązu²⁰.

8.8. Obszary i strefy ochrony konserwatorskiej.

Zgodnie z rejestrem opracowanym przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na terenie Gminy Siekierzyn, oprócz projektowanych stref ochrony konserwatorskiej „A” i „B” wyszczególnionych w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Siekierzyn, znajdują się obszary objęte ochroną: historyczne układy ruralistyczne wsi oraz strefy obserwacji archeologicznej miejscowości o wczesnej metryce historycznej (Tab. nr 3).

¹⁹ Uzgodnienia decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy (art. 53 i 60 ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym Dz. U. z 2015 r. poz. 199) oraz uzgodnienia pozwolenia na budowę lub rozbiórkę (ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawa budowlanego, art. 39, ust. 3, Dz. U. z 2013 r. poz. 1409).

²⁰ Materiały w posiadaniu Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków - Delegatura w Jeleniej Górze.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SIEKIERCZYN NA LATA 2016-2019

Tab. nr 3. Strefy ochrony

Lp.	Miejscowość	Strefy ochrony
1.	Nowa Karczma	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Historyczny układ ruralistyczny wsi ▪ Strefa obserwacji archeologicznej miejscowości o wczesnej metryce średniowiecznej
2.	Pisaczów	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Historyczny układ ruralistyczny wsi ▪ Strefa obserwacji archeologicznej miejscowości o wczesnej metryce średniowiecznej
3.	Rudzica	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Historyczny układ ruralistyczny wsi ▪ Strefa obserwacji archeologicznej miejscowości o wczesnej metryce średniowiecznej
4.	Siekierczyn	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Historyczny układ ruralistyczny wsi ▪ Strefa obserwacji archeologicznej miejscowości o wczesnej metryce średniowiecznej oraz intensywnego osadnictwa średniowiecznego
5.	Wesołówka z kolonią Pisaczów	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Historyczny układ ruralistyczny wsi ▪ Strefa obserwacji archeologicznej miejscowości o wczesnej metryce średniowiecznej
6.	Wyreba	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Historyczny układ ruralistyczny wsi ▪ Strefa obserwacji archeologicznej miejscowości o wczesnej metryce średniowiecznej
7.	Zaręba z kolonią Ponikowo	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Historyczny układ ruralistyczny wsi ▪ Strefa obserwacji archeologicznej miejscowości o wczesnej metryce historycznej oraz intensywnego osadnictwa średniowiecznego, strefa ochrony archeologicznej zespołu pałacowo-parkowego

8.9. Obiekty wpisane do wojewódzkiej ewidencji zabytków.

Z terenu Gminy Siekierczyn do wojewódzkiej ewidencji zabytków wpisano 5 pozycji – w tym obiekty należące do zespołu pałacowo-parkowego z folwarkiem w Zarębie Górnej.

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Nr wpisu	Data wpisu
1.	Rudzica	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Katolicki kościół parafialny pw. Św. Katarzyny Aleksandryjskiej 	A/2053/942	11.09.1961
2.	Siekierczyn	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Kościół ewangelicki, ob. katolicki pw. Św. Antoniego z Padwy 	A/1504	27.05.2010
3.		<ul style="list-style-type: none"> ▪ Dom mieszkalny nr 3 	A/1500	25.01.1966
4.	Zaręba Dolna	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Neorenesansowy pałac 	267	10.05.1951
5.	Zaręba Górna	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Zespół pałacowo-parkowy z folwarkiem ▪ Neogotycki pałac ▪ Oficyna zach. (dom ogrodnika) ▪ Brama wjazdowa ▪ Wozownia ze stajnią ▪ Tuczarnia (nie istnieje) 	473/A/05/1-3	31.01.2005

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SIEKIERCZYN NA LATA 2016-2019

	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Obora ▪ Chlewnia ▪ Stodoła ▪ Park 		
--	--	--	--

8.10. Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego. System Informacji Przestrzennej.

Zapisy w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego w odniesieniu do dziedzictwa kulturowego stanowią jedną z ich form ochrony. Dla Gminy Siekierzyn opracowano MPZP dla następujących wsi:

- Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego wsi Nowa Karczma uchwalony przez Radę Gminy Siekierzyn - uchwałą Nr XVII/87/04 z dnia 30 marca 2004 r., ogłoszoną w Dzienniku Urzędowym Województwa Dolnośląskiego nr 102, poz. 1823 z 2.06.2004 r.
- Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego wsi Rudzica, uchwalony przez Radę Gminy Siekierzyn uchwałą Nr XIX/101/04 z dnia 25 maja 2004 r., ogłoszoną w Dzienniku Urzędowym Województwa Dolnośląskiego nr 124, poz. 2176 z 1.07.2004 r.
- Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego wsi Siekierzyn, uchwalony przez Radę Gminy Siekierzyn - uchwałą Nr XIX/99/04 z dnia 25 maja 2004 r., ogłoszoną w Dzienniku Urzędowym Województwa Dolnośląskiego nr 124, poz. 2174 z 1.07.2004 r.
- Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego wsi Zareba - uchwalony przez Radę Gminy Siekierzyn uchwałą Nr XIX/100/04 z dnia 25 maja 2004 r., ogłoszoną w Dzienniku Urzędowym Województwa Dolnośląskiego nr 124, poz. 2175 z 1.07.2004 r.
- Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego wsi Wesołówka, uchwalony przez Radę Gminy Siekierzyn uchwałą Nr XIX/103/04 z dnia 25 maja 2004 r., ogłoszoną w Dzienniku Urzędowym Województwa Dolnośląskiego nr 124, poz. 2178 z 1.07.2004 r.
- Miejscowy Planie Zagospodarowania Przestrzennego wsi Wyreba, uchwalony przez Radę Gminy Siekierzyn - uchwałą Nr XIX/102/04/z dnia 25 maja 2004 r., ogłoszoną w Dzienniku Urzędowym Województwa Dolnośląskiego nr 124, poz. 2177 z 1.07.2004 r.

Dla Gminy został utworzony System Informacji Przestrzennej. Zgodnie z implementacją dyrektywy INSPIRE dane przestrzenne zostały udostępnione na stronie internetowej Urzędu: <http://siekierzyn.e-mapa.net/>. W bazie danych jako warstwy występują MPZP oraz zabytki.

8.11. Infrastruktura turystyczna.

Na terenie gminy brak bazy noclegowej w postaci gospodarstw agroturystycznych, pól namiotowych czy zaplecza sanitarnego. Jedynym punktem gastronomicznym jest restauracja „Pod kasztanem” w Siekierzynie i działający w zależności od najemcy punkt gastronomiczny znajdujący się na terenie rekreacyjno-wypoczynkowym w Siekierzynie. Baza noclegowa występuje w obrębie sąsiadujących miast: Zgorzelec, Lubań, Leśna. Natomiast przez gminę przebiegają szlaki turystyczne:

- Niebieski szlak turystyczny prowadzący z Zawidowa do Gryfowa Śląskiego (długość 51 km, na obszarze gminy ok.12 km).
- Trasa rowerowa „Lubański las”. (obwodnica - kolor niebieski, długość 39 km, na obszarze gminy Siekierzyn ok. 12 km).
- Sudecki szlak konny – część zachodnia Karpacz-Kliczków k. Osiecznicy (szlak – kolor pomarańczowy).

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SIEKIERCZYN NA LATA 2016-2019**8.12. Propagowanie dziedzictwa kulturowego.**

Zadaniami z zakresu promocji kultury w gminie zajmuje się Gminny Ośrodek Kultury i Sportu w Siekierzynie.

Gminny Ośrodek Kultury i Sportu w Siekierzynie

Gminny Ośrodek Kultury i Sportu w Siekierzynie, z siedzibą w Zarębie, jako samorządowa instytucja kultury powstała 1 lipca 2006 roku w wyniku połączenia Domu Kultury i Biblioteki Publicznej w Siekierzynie oraz Osiedlowego Domu Kultury i Biblioteki Publicznej w Zarębie. Głównym celem placówki jest prowadzenie różnych działań polegających na rozpoznawaniu, rozbudzaniu i zaspokajaniu potrzeb i aspiracji kulturalnych, sportowych, turystycznych i rekreacyjnych lokalnej społeczności.

W skład Ośrodka wchodzi trzy obiekty, tj:

Budynek Osiedlowego Domu Kultury w Zarębie, a w nim:

- sala widowiskowa na około 200 osób, przystosowana również do gry w tenisa stołowego,
- sala komputerowa,
- sala, w której odbywają się kółka zainteresowań, spotkania, pokazy, przyjęcia,
- kawiarnia przeznaczona na spotkania, przyjęcia, naukę gry na perkusji,
- siłownia,
- Filia Biblioteki w Zarębie,
- boisko sportowe

Budynek Domu Kultury w Siekierzynie, a w nim:

- sala widowiskowa na około 120 osób,
- sala komputerowa,
- sala, w której odbywają się kółka zainteresowań, spotkania, przyjęcia, wystawy,
- siłownia,
- Gminna Biblioteka Publiczna.

Świetlica Wiejska w Rudzicy z salą widowiskową na około 120 osób oraz świetlica wiejska w Nowej Karczmie, w Wesółwce, w Wyrębie.

Bazę sportową stanowią:

- Kompleks boisk sportowych „Orlik” w Zarębie,
- Kompleks boisk sportowych „Orlik” w Siekierzynie,
- Stadion sportowy LZS Zaręba w Siekierzynie,
- Sala do tenisa stołowego w ODK w Zarębie.
- Siłownia w ODK w Zarębie,
- Siłownia w DK w Siekierzynie,
- 5 kompleksów boisk sportowych (Siekierzyn, Rudzica, Nowa Karczma, Wesółwka, Wyręba).

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SIEKIERCZYN NA LATA 2016-2019

Bazę plenerową stanowi teren rekreacyjno–wypoczynkowy z boiskiem do siatkówki plażowej, placem zabaw dla dzieci, miejscem na zabawy, ogniska, grille, stoiskiem gastronomicznym i zapleczem sanitarnym. Jest to miejsce, gdzie odbywają się festyny rekreacyjne.

Ośrodek organizuje cykliczne imprezy takie jak: dożynki, wieczery wigilijne czy też Gminny Przegląd Dziecięcych Zespołów Artystycznych. Ponadto dużą popularnością cieszą się imprezy plenerowe w parku w Zarębie przy ul. Parkowej, o czym świadczą kolejne edycje organizowanych wydarzeń do których należały: „Kamieniołomy w gminie Siekierzyn – tajemnice i zagadki”, „Górnictwo w gminie Siekierzyn – tajemnic i zagadek ciąg dalszy”.

W ośrodku działa „Grupa od Anioła Stróża”, która powstała w 2004 roku z inicjatywy Jolanty Napadłek, przy współpracy z miejscowym proboszczem ks. kan. Franciszkiem Molskim. W skład 30-osobowej grupy wchodzi dzieci, młodzież i dorośli. Grupa organizuje m.in. spektakle muzyczno-recytatorskie. Kolejną grupą działającą na terenie gminy jest Męski Chór Parafialny z Zaręby.

Przy Gminnym Ośrodku Kultury i Sportu w Siekierzynie od dwudziestu lat działa Oddział Gminny Towarzystwa Przyjaciół Dzieci. Jest to społeczne stowarzyszenie pożytku publicznego, które współorganizuje i współfinansuje z ośrodkiem imprezy dla dzieci. Do najważniejszych należą festyny rekreacyjne z okazji Dnia Dziecka, wypoczynek zimowy w postaci zimowisk narciarskich w Górach Izerskich oraz Karkonoszach, wypoczynek letni w postaci Obozu Rowerowego organizowany w Wielkopolsce, w miejscowości Boruja nad Jeziorem Kuźnickim.

W Osiedlowym Domu Kultury w Zarębie działa „Zarębiański Klub Seniora”, który założył zespół pieśni ludowych „Polne kwiaty”. Natomiast „Siekierczyński Klub Seniora” współorganizuje takie imprezy jak: spotkania wigilijne, z okazji Dnia Babci i Dziadka, Dnia Kobiet, Dnia Matki itp.

Gazetka Siekierczyńska

Biuletynem informacyjnym samorządu lokalnego jest „Gazetka Siekierczyńska”, wydawana od 1990 roku. Ukazuje się raz na dwa miesiące. Teksty piszą radni, pracownicy urzędu gminy i domów kultury, a także nauczyciele i inni społecznicy. Redakcja ma na celu przekazywać bieżące informacje z życia siekierczyńskiej wspólnoty, tworząc swoistą kronikę gminy. Ważnym aspektem są również teksty dotyczące wydarzeń, osób z przeszłości, które przybliżają historię gminy.

Biblioteki

Drugim rodzajem urządzeń z zakresu kultury, które powstały w nowoutworzonej gminie, były biblioteki publiczne. Pierwsze biblioteki publiczne powstały w 1947 roku w Siekierzynie i Zarębie. W pozostałych miejscowościach tworzone były punkty biblioteczne w mieszkaniach prywatnych. Obecnie biblioteka siekierczyńska liczy 15.339 woluminów, a zarębiańska 14.414 woluminów. Z bibliotek łącznie korzysta obecnie 954 mieszkańców. Każda wieś gminy posiada świetlicę wiejską. Na co dzień czynne są świetlice w Siekierzynie i Zarębie, prowadzone przez zorganizowane instytucje kultury nazywane domami kultury.

8.13. Atrakcje turystyczne.

Na terenie gminy występuje szereg ciekawych historycznie miejsc. Oprócz założeń parkowo-pałacowych, architektury sakralnej, napotkać można cenne świadectwa minionych wydarzeń. Do nich należą m.in.:

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SIEKIERCZYN NA LATA 2016-2019

- Głaz fundacyjny kolonii Ponikowo, postawiony w 1779 roku nad potokiem Pstrążna przez ówczesnego właściciela tego terenu, pana na Zarębie, szambelana Wolfa Krzysztofa von Löben.
- Pamiątkowy głaz z napisem „Wysokość 226, manewry 1928, stanowisko Hindenburga” – głaz ten upamiętnia manewry Reichswehry, które odbyły się na polach między Siekierzynem a Rudzicą w 1928 roku. Wizytował je wówczas prezydent Niemiec, najwyższy zwierzchnik sił zbrojnych, marszałek Paul von Hindenburg. Liczył sobie wtedy 81 lat.
- Pomnik żołnierzy niemieckich - mieszkańców Geibsdorf (Siekierzyna), poległych na frontach I wojny światowej (1914-1918). Wzniesiony w 1922 roku i odrestaurowany w 2014 roku w setną rocznicę wybuchu I wojny światowej.
- Pomnik poświęcony pamięci polskich żołnierzy poległych w czasie II wojny światowej 1939-1945.
- Obelisk upamiętniający 650-lecie gminy Siekierzyn.
- Obelisk zlokalizowany przy kościele w Siekierzynie poświęcony Sybirakom.
- Kamień-obelisk na terenie przykościelnym poświęcony proboszczom parafii Siekierzyn.
- Tablica na ścianie Kościoła w Siekierzynie - poświęcona byłym mieszkańcom Geibsdorfu i obecnym mieszkańcom Siekierzyna, pochowanym na cmentarzu w Siekierzynie.
- Tablica na murze przykościelnym w Rudzicy poświęcona zmarłym mieszkańcom Pfaffendorfu.
- Tablica w Zarębie, upamiętniająca Bolesława Horbacza, westerplaczyka.

Cennym pod względem turystycznym miejscem jest ujęcie wody tzw. źródło w Ponikowie. Często odwiedzane - mieszkańcy Ponikowa uważają, że woda ma wyjątkowy smak i właściwości zdrowotne.

Na terenie gminy zachowały się interesujące relikty górnictwa. Po kopalniach węgla brunatnego – w Siekierzynie budynki szybu „Szczęść Boże” (po wojnie kopalnia „Lubań”) wraz z jeziorem Formoza powstałym w wyniku szkód górniczych (użytek ekologiczny) i pozostałości szybu „Roberta Gumperta”; w Ponikowie ruiny szybu „Rosenberg”. Po kamieniołomach bazaltu na granicy Wesołówki i Pisaczowa wyrobisko po najstarszym kamieniołomie z końca XVIII wieku (stanowisko dokumentacyjne) oraz nieczynna kopalnia bazaltu „Księgniki I”, własność Eurorii Bazalty S.A., międzynarodowego lidera budownictwa drogowego.

Ciekawym historycznie i architektonicznie jest zajazd „Pod niemiecki cesarzem” (niem. „Gasthof zum Deutschem Kaiser”) z połowy XIX wieku – Siekierzyn nr 59. Odpowiednik dzisiejszego motelu.

W zabudowę mieszkalną Siekierzyna wkomponowany jest teren rekreacyjno-wypoczynkowy z kąpieliskiem. Jest on otoczony malowniczymi stawami hodowlanymi. Stanowi miejsce, na którym chętnie wypoczywają mieszkańcy gminy, jak również organizowane są imprezy plenerowe.

Tradycje rzemieślnicze promuje mały zakład w Rudzicy zajmujący się produkcją ceramiki „Wytwarzanie rękodzielnictwa ludowego i artystycznego”, w którym proces zdobienia ceramiki odbywa się metodą ręczną, stempelkową, tj. drobne wzory nanoszone są ręcznie za pomocą specjalnych stempli z gąbki oraz pędzelkami. Wyroby dekorowane są motywem bolesławieckim, a także wieloma unikalnymi wzorami. Właściciele organizują warsztaty ceramiczne dla dzieci i młodzieży. Podczas spotkań uczestnicy mają możliwość nie tylko zobaczyć proces związany z powstaniem ceramiki lecz również wziąć w nim udział.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SIEKIERCZYN NA LATA 2016-2019

9. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO. ANALIZA SWOT.

Dziedzictwo przyrodniczo-kulturowe jest jednym z istotnych elementów kształtujących historyczną przestrzeń ruralistyczną gminy. Decyduje o bogactwie i niepowtarzalności regionu. Stanowi także potencjał kulturotwórczy, wpływający na poczucie tożsamości lokalnego społeczeństwa. Jako zasób nieodnawialny, powinien być chroniony tak, aby mogły z niego korzystać kolejne pokolenia. Dziedzictwo kulturowe gminy to przede wszystkim tradycje historyczne odnoszące się do procesów przemysłowych, tradycje religijne oraz tkanka architektoniczna.

Historyczną zabudowę gminy tworzą domy mieszkalne z zapleczem tzw. gospodarczym: stodoły, obory, chlewnie, etc. Pierwotnie w budynkach stosowano konstrukcję architektoniczną charakterystyczną dla zabudowy łużyckiej: przysłupy, szachulec, mur pruski. Obecnie na terenie gminy coraz mniej jest obiektów prezentujących ten typ zabudowy. W wyniku przeprowadzanych remontów przez właścicieli obiektów, polegających głównie na dociepleniu budynków, stylizacja ulega przeobrażeniu. Właściciele przeprowadzając remont rzadko mają na uwadze zachowanie charakterystycznych detali architektonicznych. Z drugiej strony stan zachowania obiektów prezentujących ww. typ zabudowy ulega ciągłej degradacji. Przyczyną zazwyczaj są niewystarczające środki finansowe na właściwe przeprowadzanie prac remontowych. Natomiast zmianie nie ulega bryła budynku i w większości przypadków wielkość i liczba okien.

Cennym elementem krajobrazu gminy są założenia pałacowo-parkowe z folwarkiem, zlokalizowane w Zarebie oraz Wyřębie. Właścicielem zarządzającym obiektami jest Gmina Siekierzyn. W zespołach oraz w niektórych obiektach tworzących folwark znajdują się mieszkania komunalne.

Założenie pałacowo-parkowe z folwarkiem w Zarebie przy ul. Bazaltowej 6.

Założenie pałacowo-parkowe z folwarkiem w Zarebie przy ul. Bazaltowej 6

Źródło: Archiwum autora

◆ Pałac w Zarebie Dolnej ul. Bazaltowa 6 został dostosowany do potrzeb mieszkalnych. Wymaga pilnych prac remontowo-budowlanych. Kompleksowy remont powinien obejmować właściwe odprowadzenie wody z połaci dachowych, odwodnienie budynku, izolację fundamentów, remont elewacji zewnętrznych, wewnętrznych, klatek schodowych, wymianę instalacji elektrycznej oraz remont pozostałej części dachu. Dużym problemem dla obiektu jest nieodprowadzana właściwie woda. Zakończenia wypustu rynien znajdują się przy ścianie budynku. Odprowadzana z dachu woda stale ingeruje w fundamenty budynku i ściany powodując jej znaczne zawilgocenie i tworzenie się

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SIEKIERCZYN NA LATA 2016-2019

pleśni i grzybów, zarówno po stronie elewacji zewnętrznej jak i w mieszkaniach. Ściany zewnętrzne ze względu na podciąg wilgoci ulegają ciągłej degradacji.

*Założenie pałacowo-parkowe z folwarkiem w Zarebie
Źródło: Archiwum autora*

◆ Należy podjąć również działania zmierzające do podniesienia świadomości i odpowiedzialności wśród mieszkańców kompleksu za stan zachowania miejsca ich przebywania, który będzie szczególnie istotny po wykonaniu prac remontowo-budowlanych. Zabudowania folwarczne znajdują się w bardzo złym stanie technicznym. Położony w sąsiedztwie budynek, będący wcześniejszą oficyną pałacu, ulega ciągłej degradacji. Remont dachu dotyczył części mieszkalnej. Natomiast druga jego część – obora dostosowana do potrzeb hodowlanych - przykryta jest nieszczelnym dachem. Ciągłe zawilgocenie elementów konstrukcyjnych obory może w przyszłości grozić jej zawaleniem.

◆ Uporządkowania wymaga również teren wokół rezydencji oraz park założony na wzgórzu. Należy rozważyć odtworzenie pierwotnego założenia fontanny wraz z rabatami kwiatowymi.

Założenie pałacowo-parkowe z folwarkiem w Zarebie Górnej

◆ Pałac w Zarebie Górnej przy ul. Parkowej jest również obiektem, w którym znajdują się mieszkania. W 2008 roku pałac został wyremontowany. Dalszych prac remontowych wymagają elewacje wewnętrzne obiektu, klatka schodowa.

◆ Zabudowania folwarczne wymagają pilnych prac remontowo-budowlanych polegających na naprawie elewacji zewnętrznych, wewnętrznych, pokrycia dachu, założeniu izolacji poziomych i pionowych, uporządkowaniu terenu wokół obiektów. Dla obiektów nieużytkowanych należy znaleźć nowe funkcje, w szczególności dla wozowni.

◆ Założenie parkowe znajduje się w dobrym stanie. Rewitalizacja parku została zakończona w 2008 roku. Stale są przeprowadzane prace pielęgnacyjne zieleni, jak również uzupełniane są nasadzeniami.

Założenie dworsko – folwarczno - parkowe w Wyřbie.

◆ Pomieszczenia dworu zostały dostosowane do potrzeb mieszkaniowych. Dwór wymaga przeprowadzenia prac rewitalizacyjnych polegających na odnowieniu elewacji zewnętrznych, klatek schodowych oraz wymianie instalacji elektrycznej. W klatkach schodowych na sklepieniach w dobrym stanie zachowane są zdobienia na tynku w formie motywów roślinnych.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SIEKIERCZYN NA LATA 2016-2019

◆ W większości budynki stanowiące zabudowania folwarczne zostały przekształcone w mieszkania. Stan zachowania tych obiektów, ze względu na przeprowadzane przez właścicieli remonty, jest zadawalający. Prace budowlane dotyczyły remontu elewacji zewnętrznych, wewnętrznych, dachu, wymiany stolarki okiennej. Bryła budynków pozostała w niezmienionym kształcie.

Kościół ewangelicki, ob. katolicki pw. Św. Antoniego z Padwy w Siekierzynie

◆ W złym stanie technicznym znajduje się mur wokół kościoła pw. Św. Antoniego z Padwy w Siekierzynie. Ze względu na brak izolacji obserwuje się znaczne zawilgocenie muru oraz ubytki w tkance muru. Niezbędnym jest uzupełnienie brakujących fragmentów ścian muru, odbicie starego wilgotnego tynku, uzupełnienie brakujących fragmentów muru, otynkowanie zaprawą renowacyjną, jak również rozważenie przeprowadzenia izolacji poziomej, zabezpieczającej mur przed podciąganiem kapilarnym wilgoci. Rewitalizacji wymaga również bryła kościoła, polegającej na założeniu odwodnienia, osuszenia fundamentów, odmalowaniu elewacji z zewnątrz i wewnątrz. Renowacji wymaga także wyposażenie kościoła.

Kościół rzymsko-katolicki pw. Św. Katarzyny Aleksandryjskiej w Rudzicy

◆ Prac remontowo-budowlanych wymaga kościół w Rudzicy: remont elewacji zewnętrznych i wewnętrznych, dachu, murów obwodowych kościoła oraz konserwacja zabytków ruchomych w kościele.

Kościół parafialny pw. Wniebowzięcia NMP w Zarębie

◆ Prac remontowo-budowlanych wymaga również kościół w Zarębie: remont elewacji zewnętrznych i wewnętrznych, dachu, murów obwodowych kościoła oraz konserwacja zabytków ruchomych w kościele.

Analiza SWOT²¹ wynikająca z oceny stanu dziedzictwa kulturowego oraz uwarunkowań jego ochrony i promocji.

MOCNE STRONY

- Położenie gminy w atrakcyjnym, bogatym w walory przyrodniczo-kulturowe regionie.
- Bliska lokalizacja gminy w pasie przygranicznym: Republika Federalna Niemiec, Republika Czeska.
- Korzystne położenie w ciągu szlaków komunikacyjnych.
- Zachowane historyczne układy ruralistyczne wsi tworzących gminę Siekierzyn.
- Zachowane historyczne zespoły pałacowe w Zarębie Górnej, Zarębie Dolnej oraz Wyřebie.

²¹ **S** (Strengths) – mocne strony: wszystko to, co stanowi atut, przewagę, zaletę przedmiotu analizy,
W (Weaknesses) – słabe strony: wszystko to, co stanowi słabość, barierę, wadę, przedmiotu analizy,
O (Opportunities) – szanse: wszystko to, co stwarza dla przedmiotu analizy szansę korzystnej zmiany,

T (Threats) – zagrożenia: wszystko to, co stwarza dla przedmiotu analizy niebezpieczeństwo zmiany niekorzystnej.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SIEKIERCZYN NA LATA 2016-2019

- Zrewitalizowany park postromantyczny w Zarębie Górnej.
- Historyczne tradycje przemysłowe związane z wydobywaniem bazaltu oraz węgla brunatnego.
- Dziedzictwo kulturowe wynikające z tradycji religijnej.
- Teren rekreacyjno-wypoczynkowy położony w centrum Siekierzyna, umożliwiający organizowanie imprez plenerowych o charakterze kulturowym.
- Wypromowane i cyklicznie odbywające się imprezy kulturalne.
- Szlaki turystyczne, rowerowe przebiegające przez Gminę Siekierzyn.
- Działalność Gminnego Ośrodka Kultury i Sportu w Siekierzynie.
- Zaangażowanie lokalnych mieszkańców w promowanie i zachowanie historii gminy Siekierzyn.
- Skuteczność władz jednostki samorządu terytorialnego w pozyskiwaniu środków zewnętrznych, w tym z funduszy UE.
- Gminna Ewidencja Zabytków.
- Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego opracowane dla wszystkich sołectw.
- System Informacji Przestrzennej.

SŁABE STRONY

- Zły stan zachowania obiektów tworzących zespoły pałacowo-parkowe z folwarkiem, szczególnie pałacu w Zarębie Dolnej oraz zabudowań folwarcznych wchodzących w skład zespołów.
- Nieuporządkowany teren wokół pałacu w Zarębie Dolnej - zły stan zachowania ogrodu oraz parku położonego na wzgórzu.
- Obiekty sakralne wymagające przeprowadzenia modernizacji oraz prac remontowo-budowlanych: kościół ewangelicki, ob. katolicki pw. Św. Antoniego z Padwy w Siekierzynie, kościół rzymsko-katolicki pw. Św. Katarzyny Aleksandryjskiej w Rudzicy, kościół parafialny pw. Wniebowzięcia NMP w Zarębie.
- Nieuporządkowany teren cmentarza bezwyznaniowego w Siekierzynie.
- Zaniedbany i nieuporządkowany teren cmentarza ewangelickiego w Rudzicy, brak ogrodzenia, brak tabliczki informującej o nekropolii.
- Brak środków finansowych na przeprowadzenie prac remontowo-budowlanych obiektów wpisanych do Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków oraz do Gminnej Ewidencji Zabytków, będących w posiadaniu prywatnych właścicieli, wspólnot mieszkaniowych.
- Negatywny wpływ bezrobocia i ubożenia społeczeństwa na możliwości korzystania z usług kulturalnych, turystycznych, paraturystycznych.
- Brak bazy noclegowej – agroturystycznej na terenie gminy Siekierzyn.
- Brak możliwości kontroli i nadzorowania działań remontowo-budowlanych przeprowadzanych przez prywatnych właścicieli przy obiektach wpisanych do Gminnej Ewidencji Zabytków oraz zlokalizowanych w historycznym układzie ruralistycznym, odbywających się niezgodnie z zaleceniami lub z pominięciem Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.
- Niska świadomość społeczna odnośnie ochrony dziedzictwa kulturowego.

SZANSE

- Możliwość pozyskania środków finansowych z funduszy unijnych w ramach programów operacyjnych oraz programów funkcjonujących przy Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego w celu przeprowadzenia prac rewitalizacyjnych obiektów zabytkowych, jak

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SIEKIERCZYN NA LATA 2016-2019

również uzyskanie funduszy na projekty promujące dziedzictwo kulturowe regionu przez organy administracji samorządowej.

- Adaptacja obiektów zabytkowych na cele inne niż mieszkaniowe np. - związane z badaniem i propagowaniem dziedzictwa kulturowego lub funkcje celu publicznego.
- Wykorzystanie potencjału intelektualnego oraz twórczego młodzieży szkolnej, akademickiej w działaniach związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego.
- Możliwość utworzenia nowych szlaków turystycznych obejmująca m.in. założenia pałacowo-parkowe na terenie gminy oraz ciekawe historycznie miejsca.
- Edukacja i propagowanie idei związanej z ochroną dziedzictwa kulturowego.
- Korzystanie z pozytywnych doświadczeń innych miast i regionów.
- Uwzględnienie kwestii zachowania dziedzictwa kulturowego w dokumentach planistycznych i rozwojowych opracowanych przez jednostkę samorządu terytorialnego.

ZAGROŻENIA

- Niestabilność i luki legislacyjne dotyczące m.in.: sfery finansowej, ochrony zasobów przyrodniczo-kulturowych, zarządzania gospodarką przestrzenną.
- Rozwój budownictwa zakłócający pierwotną historyczną zabudowę wsi łańcuchowej.
- Postępująca degradacja obiektów rezydencjonalnych oraz gospodarczych, wchodzących w skład zespołów pałacowo-parkowych.
- Brak poszanowania dla zrewitalizowanych obiektów zabytkowych, zaadaptowanych na potrzeby mieszkaniowe.
- Negatywne nastawienie części prywatnych właścicieli i użytkowników do ochrony zabytków, postrzeganej nie jako szansa zachowania wspólnego dziedzictwa, ale jako źródło konfliktów rodzących represje oraz ograniczenia.
- Prowadzenie niekontrolowanych i przypadkowych prac odkrywkowych przez pseudo-pasjonatów historii na terenie zabytkowych cmentarzy oraz ewentualne zagarnięcie odkrytego mienia.

10. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE. PRIORYTETY, KIERUNKI DZIAŁAŃ, ZADANIA ZDEFINIOWANE W PROGRAMIE OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SIEKIERCZYN.

Zachowanie i ochrona cennego dziedzictwa kulturowo-przyrodniczego należy do jednego z wielu zadań jednostki samorządu terytorialnego. Od zaangażowania władz oraz lokalnego społeczeństwa zależy jakość i wartość istniejącej przestrzeni. Historia minionych wieków i działań ludzkich jest wpisana w materialne i niematerialne świadectwo. Właściwe korzystanie z otrzymanego zasobu pozwala na rozwój historycznej świadomości, ale również na uczestnictwo „*in situ*” w działaniach kulturotwórczych. Niejednokrotnie uczucia przynależności terytorialnej lub szeroko pojętej tożsamości były deprecjonowane ze względu na doświadczenia i konsekwencje II wojny światowej. W czasach obecnych, istnienie pojęcia „moja mała ojczyzna” lub „mój dom, mój region” może uzyskać nową, współczesną jakość, polegającą na poszanowaniu dziedzictwa kulturowego oraz odpowiedzialności za przestrzeń, w której mieszka i z której korzysta każdy mieszkaniec gminy Siekierczyn. Wyznaczone w Programie założenia strategiczne mają na celu ochronę i zachowanie dziedzictwa kulturowego.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SIEKIERCZYN NA LATA 2016-2019

Gmina
Siekierczyn

Źródło: Urząd Gminy Siekierczyn

PRIORYTET I**ZACHOWANIE I OCHRONA HISTORYCZNEJ ZABUDOWY ORAZ UKŁADÓW
RURALISTYCZNYCH GMINY SIEKIERCZYN****KIERUNKI DZIAŁAŃ**

Rewitalizacja i rewaloryzacja tkanki zabytkowej.

Zintegrowana ochrona dziedzictwa kulturowego.

Ochrona układów ruralistycznych na obszarach wiejskich.

Podniesienie atrakcyjności zabytków dla potrzeb społeczno-kulturalnych, turystycznych i edukacyjnych.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SIEKIERCZYN NA LATA 2016-2019

PRIORYTET II**PROMOCJA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO BUDUJĄCA REGIONALNĄ TOŻSAMOŚĆ**

Kreowanie i promocja projektów związanych z dziedzictwem kulturowo-przyrodniczym gminy Siekierzyn.

Rozwój infrastruktury turystycznej.

Szeroki dostęp do informacji związanej z ochroną dziedzictwa kulturowego.

PRIORYTET III**BADANIE I DOKUMENTACJA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO****KIERUNKI DZIAŁAŃ**

Specjalistyczne rozpoznania badawcze poszczególnych obiektów, zespołów oraz obszarów zabytkowych, związanych z przygotowaniem lub realizacją projektu inwestycyjnego.

Edukacja i popularyzacja wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SIEKIERCZYN NA LATA 2016-2019

PRIORYTET I
ZACHOWANIE I OCHRONA HISTORYCZNEJ ZABUDOWY ORAZ UKŁADÓW
RURALISTYCZNYCH GMINY SIEKIERCZYN

Rewitalizacja i rewaloryzacja tkanki zabytkowej

- Przeprowadzenie prac rewitalizacyjnych zespołu pałacowo-parkowego w Zarębie Dolnej. Prace remontowo-budowlane obejmują m.in.:
 - Remont pałacu: remont dachu, elewacji zewnętrznych, odwodnienie budynku, remont klatek schodowych, wymianę instalacji elektrycznej, malowanie elewacji zewnętrznych oraz wewnętrznych.
 - Uporządkowanie terenu wokół posesji, ogrodu ozdobnego przed pałacem, parku założonego na wzgórzu za obiektem rezydencjonalnym.
- Rewitalizacja zespołu kościelnego w Siekierzynie. Prace remontowo-budowlane obejmują:
 - Malowanie elewacji zewnętrznych oraz wewnętrznych kościoła pw. Św. Antoniego z Padwy w Siekierzynie.
 - Odwodnienie i osuszenie fundamentów kościoła.
 - Rewitalizację muru obiegającego zespół kościelny.
 - Renowacja wyposażenia kościoła.
- Zaplanowanie rewitalizacji wewnątrz pałacu w Zarębie Górnej: remont klatki schodowej, malowanie ścian.
- Zaplanowanie prac remontowo-budowlanych w kościołach w Rudzicy i w Zarębie.
- Zaplanowanie rewitalizacji kapliczek i krzyży przydrożnych.
- Uporządkowanie terenu cmentarza ewangelickiego w Rudzicy oraz umieszczenie tablicy pamiątkowej informującej o istnieniu nekropoli.
- Podjęcie procedury wpisania do wojewódzkiego rejestru zabytków Kościoła pw. Wniebowzięcia NMP w Zarębie.
- Realizacja zadań zawartych w dokumentach planistycznych gminy związanych z ochroną i promocją kultury.
- Objęcie ochroną prawną nieczynnego kamieniołomu w Wesołowce.
- Rozważenie możliwości adaptacji obiektów zabytkowych na cele inne niż mieszkaniowe np. związane z działalnością kulturalną, turystyczną, hotelarską, badawczą lub administracyjną.
- Adaptacja budynków gospodarczych wchodzących w skład historycznych folwarków do pełnienia nowych funkcji.
- Kontynuacja działań mająca na celu pozyskiwanie środków z funduszy Unii Europejskiej na projekty związane z zachowaniem i ochroną dziedzictwa kulturowego

Zintegrowana ochrona dziedzictwa kulturowego

- Opracowywanie dokumentów planistycznych i strategicznych gminy, uwzględniających dziedzictwo kulturowe, m.in. Lokalnej Strategii Rozwoju Gminy Siekierzyn.
- Ewentualna weryfikacja obowiązujących Miejscowych Planów Zagospodarowania Przestrzennego w zakresie aktualizacji zagadnień związanych z ochroną zabytków oraz

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SIEKIERCZYN NA LATA 2016-2019

obszarów wskazanych do ochrony w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Siekierzyn.

- Uaktualnienie planów ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych.
- Oznaczenie obiektów zabytkowych międzynarodowym znakiem ochrony dóbr kultury przyjętym w ramach Konwencji Haskiej.
- Współpraca z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w zakresie inwestycji planowanych na obszarach objętych strefami ochrony: strefą ochrony historycznych układów ruralistycznych miejscowości o wczesnej metryce średniowiecznej, strefą obserwacji archeologicznej.
- Monitoring obiektów zamieszczonych w Gminnej Ewidencji Zabytków.

Ochrona układów ruralistycznych na obszarach wiejskich

- Ochrona ładu przestrzennego wsi kontynuująca historyczny układ ruralistyczny poprzez zapobieganie rozproszaniu zabudowy.
- Ochrona historycznie ukształtowanego układu dróg, historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych oraz relacji przestrzennych pomiędzy zespołami zabytkowej zabudowy.
- Zapewnianie zabudową wolnych działek budowlanych w obszarach objętych strefami ochrony w zgodzie z historyczną kompozycją danego układu i gabarytami oraz formą architektoniczną tworzącą go zabudowy.
- Ochrona panoram oraz przedpola widokowych wsi o wartościach kulturowych.

Podniesienie atrakcyjności zabytków dla potrzeb społeczno-kulturalnych, turystycznych i edukacyjnych

- Prowadzenie bieżących prac porządkowych przy zabytkowych zespołach zieleni: parkach pałacowych, cmentarzach, obszarach nieczynnych, cmentarzach dawnych, itp.
- Ochrona i stała pielęgnacja pomników przyrody.
- Organizowanie imprez odbywających się na terenie zabytkowych zespołów.
- Wytyczenie szlaków turystycznych, pieszych i rowerowych uwzględniających zabytki gminy Siekierzyn.

PRIORYTET II**PROMOCJA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO BUDUJĄCA REGIONALNĄ TOŻSAMOŚĆ****Kreowanie i promocja projektów związanych z dziedzictwem kulturowo-przyrodniczym gminy Siekierzyn**

- Organizowanie bezpłatnych imprez o charakterze kulturalnym, historycznym, sportowym na otwartej przestrzeni, angażujące lokalną społeczność.
- Kontynuacja projektów realizowanych przez Gminny Ośrodek Kultury i Sportu w Siekierzynie.
- Realizacja zadań wynikająca z sołeckich strategii rozwoju odnośnie zachowania dziedzictwa kulturowego i tradycji wiejskiej.
- Wydawanie mapek, folderów, materiałów promujących dziedzictwo kulturowe.
- Organizowanie konkursów plastycznych, fotograficznych dotyczących ciekawych historycznie miejsc, przyrody, zabytków, etc. oraz publikowanie wyników na stronie internetowej gminy.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SIEKIERCZYN NA LATA 2016-2019

- Przyznanie nagrody za prace licencjackie, magisterskie, doktoranckie ujmujące tradycję, historię, przyrodę oraz zabytki gminy Siekierzyn.
- Wspieranie lokalnych rzemieślników, artystów, historyków i badaczy w działaniach związanych z promocją oraz odkrywaniem historii gminy Siekierzyn.
- Współpraca z partnerem czeskim oraz niemieckim w zakresie organizacji projektów promujących dziedzictwo kulturowe regionu.
- Rozważenie opracowania aplikacji multimedialnej na urządzenia przenośne, informującej m.in. o wydarzeniach kulturalnych, zabytkach, szlakach turystycznych, etc.
- Kontynuacja udostępniania informacji dotyczących historii gminy, zabytków kulturowo-przyrodniczych na stronie internetowej urzędu.

Rozwój infrastruktury turystycznej

- Wspieranie mieszkańców w zakresie tworzenia bazy agroturystycznej oraz gastronomicznej.
- Wyznaczanie i oznakowanie nowych i istniejących szlaków turystycznych.
- Uzupełnienie strony internetowej gminy o informacje dotyczące szlaków turystycznych: mapa wraz z opisem szlaków.
- Wykorzystanie bazy gastronomicznej zlokalizowanej na terenie rekreacyjno-wypoczynkowym w Siekierzynie.

Szeroki dostęp do informacji związanej z ochroną dziedzictwa kulturowego

- Publikacja materiałów informacyjnych, wspomagających prowadzenie prac remontowo-budowlanych na stronie internetowej urzędu.
- Wsparcie pod względem merytorycznym inwestorów, prywatnych właścicieli, oraz wspólnot mieszkaniowych w zakresie prac remontowo-budowlanych, uwzględniających zachowanie historycznych detali architektonicznych.
- Organizowanie spotkań umożliwiających dialog w zakresie realizacji projektów związanych z rewitalizacją, renowacją obiektów zabytkowych, sakralnych etc. w oparciu o wytyczne konserwatorskie.
- Zorganizowanie spotkania z mieszkańcami obiektów zabytkowych w celu budowania świadomości i odpowiedzialności za zrewitalizowane obiekty oraz otaczającą ją zabytkową zielenią.

PRIORYTET III**BADANIE I DOKUMENTACJA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO****Specjalistyczne rozpoznania badawcze poszczególnych obiektów, zespołów oraz obszarów zabytkowych, związanych z przygotowaniem lub realizacją projektu inwestycyjnego**

- Przygotowanie dokumentacji związanej z pracami remontowo-budowlanymi zespołu pałacowo-parkowego w Zarębie Dolnej.
- Opracowanie dokumentacji związanej z remontami kościołów parafialnych.
- Rozważenie opracowania katalogu zabudowy zawierającej przykłady regionalnej zabudowy, charakterystycznego detalu architektonicznego oraz zabytków i tradycji gminy Siekierzyn.
- Wzbogacenie regionalnej izby pamięci w Siekierzynie o kolejne eksponaty.
- Przeprowadzenie ankiety wśród lokalnej społeczności dotyczącej posiadania, udostępnienia lub wypożyczenia prywatnych pamiątek, fotografii, map, pocztówek, związanych z historią gminy celem digitalizacji.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SIEKIERCZYN NA LATA 2016-2019

- Prowadzenie konsultacji z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków - Delegatura w Jeleniej Górze w ramach prowadzenia inwestycji na terenach objętych strefami ochrony: strefa ochrony historycznego układu ruralistycznego wsi o wczesnej metryce historycznej, strefa obserwacji archeologicznej oraz w pobliżu stanowisk archeologicznych.

Edukacja i popularyzacja wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym

- Organizowanie, przy współpracy z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków – Delegatura w Jeleniej Górze, szkoleń pracowników jednostki samorządu terytorialnego z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego oraz udział w konferencjach związanych z ww. tematyką.
- Inicjowanie oraz udział w Europejskich Dniach Dziedzictwa.
- Wprowadzenie problematyki związanej z ochroną zasobów dziedzictwa kulturowego oraz krajobrazowego do szkół.
- Popularyzacja właściwie przeprowadzanych prac rewitalizacyjnych, remontowo-budowlanych przez właścicieli obiektów wpisanych do Gminnej Ewidencji Zabytków.
- Popularyzacja estetycznych i uporządkowanych przestrzeni ogrodowych zlokalizowanych wokół lub przed budynkami będącymi własnością prywatną lub wspólnot mieszkaniowych.

10.1. Monitoring i weryfikacja wyznaczonych kierunków działań oraz zadań.

Przykładowy zestaw mierników umożliwiających monitorowanie określonych kierunków działań oraz zadań obejmujących okres od 2016 do 2019 roku. Przyjęto realizację ilości w okresie obowiązywania Programu, tj. w skali 4 lat. Niektóre zadania obejmują okres wynikający z ustaleń zawartych w dokumentach strategicznych.

P. I - Rewitalizacja i rewaloryzacja tkanki zabytkowej

Miernik	Ilość w skali 4 lat
liczba zrewitalizowanych obiektów przestrzennych: pałace, zabudowania folwarczne, skwery, parki, przestrzeń miejska, etc.	1
liczba zabezpieczonych i zrewitalizowanych obiektów będących własnością gminy, wpisanych do GEZ	1
liczba uporządkowanych i zagospodarowanych cmentarzy	1
liczba złożonych wniosków dotyczących pozyskania środków UE na projekty z zakresy ochrony i promocji dziedzictwa kulturowego	2

P I - Zintegrowana ochrona dziedzictwa kulturowego

Miernik	Ilość w skali 4 lat
liczba opracowanych dokumentów uwzględniających dziedzictwo przyrodniczo-kulturowe	1
liczba zweryfikowanych i uaktualnionych Miejscowych Planów Zagospodarowania Przestrzennego, uwzględniająca dziedzictwo przyrodniczo-kulturowe, strefy ochrony, stanowiska archeologiczne, etc.	2

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SIEKIERCZYN NA LATA 2016-2019

P I - Podniesienie atrakcyjności zabytków dla potrzeb społeczno-kulturalnych, turystycznych i edukacyjnych

Miernik	Ilość w skali 4 lat
liczba zorganizowanych imprez odbywających się na terenie zespołów pałacowo-parkowych	4
liczba utworzonych szlaków, obejmująca zabytki gminy, pomniki przyrody, najciekawsze miejsca	1

P II - Kreowanie i promocja projektów związanych z dziedzictwem kulturowo-przyrodniczym gminy Siekierzyn

Miernik	Ilość w skali 4 lat
liczba zorganizowanych bezpłatnych imprez promujących dziedzictwo przyrodniczo-kulturowe gminy Siekierzyn	4
liczba zorganizowanych konkursów obejmujących historię, zabytki i przyrodę gminy	2
liczba opracowanych folderów, map, kalendarzy, materiałów promujących dziedzictwo-kulturowe gminy	4

P II - Rozwój infrastruktury turystycznej

Miernik	Ilość w skali 4 lat
liczba oznakowanych szlaków turystycznych	3

P II - Szeroki dostęp do informacji związanej z ochroną dziedzictwa kulturowego

Miernik	Ilość w skali 4 lat
liczba zorganizowanych spotkań z mieszkańcami wyremontowanych zespołów pałacowo-parkowych	1

P III - Specjalistyczne rozpoznania badawcze poszczególnych obiektów, zespołów oraz obszarów zabytkowych, związanych z przygotowaniem lub realizacją projektu inwestycyjnego

Miernik	Ilość w skali 4 lat
liczba opracowanych specjalistycznych dokumentów związanych z dziedzictwem kulturowo-przyrodniczym	1
liczba opracowanych dokumentów dotyczących planowanych inwestycji	2

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SIEKIERCZYN NA LATA 2016-2019

P III - Edukacja i popularyzacja wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym

Miernik	Ilość w skali 4 lat
liczba pracowników Urzędu Gminy biorących udział w szkoleniach, konferencjach z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowo-przyrodniczego	2
liczba zorganizowanych szkoleń dla pracowników Urzędu obejmująca problematykę związaną z dziedzictwem kulturowo-przyrodniczym	1

W celu realizacji priorytetów oraz związanych z nimi zadań należy podjąć działania, które będą sukcesywnie realizowane i monitorowane w okresie 4 lat. Aby osiągnąć określone efekty, zadania można podzielić na podokresy, zgodnie z opracowanymi dla nich projektami, ujmującymi ich długoterminową realizację. W trakcie tego procesu mogą wyniknąć problemy, które w miarę możliwości należy uwzględnić.

Realizacja Programu jest procesem długofalowym. Po upływie dwóch lat sprawozdanie z realizacji wyznaczonych zadań sporządzi komórka organizacyjna urzędu, koordynująca realizację programu, a następnie przedstawi ją wójtowi. Po akceptacji ocena zostanie przedłożona Radzie Gminy; będzie ona jednocześnie stanowić punkt wyjścia do wprowadzania uzasadnionych zmian i usprawniania programu. Wykonanie sprawozdania powinno być poprzedzone oceną poziomu realizacji *Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Siekierzyn 2016-2019*, która uwzględni wskaźniki odnoszące się do wytyczonych zadań.

11. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SIEKIERCZYN NA LATA 2016-2019.

Zakłada się, że zadania określone w Programie będą wykonywane za pomocą następujących podstawowych instrumentów:

- prawnych – wynikających z przepisów ustawowych (np. uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków, tworzenie parków kulturowych, wykonywanie decyzji administracyjnych np. wojewódzkiego konserwatora zabytków);
- finansowych – m.in. współfinansowanie prac konserwatorskich i remontowych przy obiektach zabytkowych gminy, korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich, jak również dotacje, subwencje, dofinansowania, nagrody, zachęty finansowe dla właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych;
- koordynacji – m.in. poprzez realizację projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich, powiatowych i gminnych strategiach, planach rozwoju lokalnego itp., współpraca z ośrodkami naukowymi i akademickimi oraz z organizacjami wyznaniowymi w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami;
- społecznych – m.in. poprzez działania edukacyjne, promocyjne, współdziałanie z organizacjami społecznymi;
- kontrolnych – m.in. aktualizacja gminnej ewidencji zabytków, monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SIEKIERCZYN NA LATA 2016-2019

12. MOŻLIWOŚCI FINASOWANIA ZADAŃ Z ZAKRESU OCHRONY, ZACHOWANIA ORAZ PROMOCJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO.

Zadania z zakresu promocji, ochrony dziedzictwa przyrodniczo-kulturowego mogą być finansowane z następujących źródeł:

- Samorząd Województwa Dolnośląskiego przyznaje dotacje celowe beneficjentom ubiegającym się o środki w celu przeprowadzenia prac ratowniczych obiektów zabytkowych oraz w ramach otwartych konkursów.
- Fundusze z Budżetu Państwa. Programy operacyjne zaplanowane przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego.
- Fundusze Unii Europejskiej związane z programami uwzględniającymi dziedzictwo kulturowe.

12.1. Środki Województwa Dolnośląskiego.

Zasady udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, znajdujących się na obszarze województwa dolnośląskiego, określa: *Uchwała nr XXVIII/788/12 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 8 listopada 2012 r. w sprawie określenia zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, znajdujących się na obszarze województwa dolnośląskiego*. Dofinansowanie w danym roku budżetowym może być udzielone do wysokości 50% ogółu nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku. W przypadku gdy zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową albo wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych, albo, gdy sytuacja wymaga niezwłocznego podjęcia prac lub robót budowlanych przy zabytku - dotacja może być udzielona w wysokości do 100% nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót budowlanych. Wnioskodawca ubiegający się o kwotę dotacji wyższą niż 50% nakładów koniecznych zobowiązany jest umieścić we wniosku stosowną informację na ten temat wraz z uzasadnieniem. Maksymalna kwota wnioskowanej dotacji nie może być większa niż 200 000 złotych.

Otwarty konkurs ofert na realizację zadań publicznych z zakresu kultury i ochrony dziedzictwa kulturowego w 2015 roku

Celem konkursu ofert²² jest wyłonienie i wsparcie projektów dotyczących realizacji zadań publicznych Województwa Dolnośląskiego z zakresu kultury i ochrony dziedzictwa kulturowego wraz z udzieleniem dotacji na dofinansowanie ich realizacji. W ramach konkursu przewiduje się dofinansowanie następujących rodzajów zadań²³:

Festiwale Sztuki - Przedsięwzięcia o regionalnym lub ponadregionalnym charakterze, polegające na organizowaniu festiwali i przeglądów muzycznych, teatralnych, filmowych lub innych mających szczególne znaczenie dla kultury Dolnego Śląska.

²²<http://www.umwd.dolnyslask.pl/kultura/otwarty-konkurs-ofert/oferty-realizacji-zadan-publicznych-2015/>.

²³ Uchwała Nr 124/V/15 Zarządu Województwa Dolnośląskiego z dnia 11 lutego 2015 r. w sprawie ogłoszenia otwartego konkursu ofert na realizację zadań publicznych z zakresu kultury i ochrony dziedzictwa kulturowego w 2015 r. oraz powołania Komisji Konkursowej do oceny merytorycznej ofert.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SIEKIERCZYN NA LATA 2016-2019

Edukacja Kulturalna Dzieci i Młodzieży - Przedsięwzięcia polegające na organizowaniu lub uczestniczeniu dzieci i młodzieży w festiwalach, przeglądach twórczości artystycznej, wystawach, warsztatach i innych wydarzeniach mogących mieć istotne znaczenie dla wspomagania rozwoju i uzdolnień dzieci i młodzieży.

Tradycyjne Dziedzictwo Kulturowe - Inicjatywy służące popularyzacji i ochronie elementów tradycyjnej kultury regionalnej ze szczególnym uwzględnieniem folkloru i dziedzictwa kulturowego społeczności lokalnych Dolnego Śląska w formie przeglądów, konkursów, festiwali, wystaw, konferencji, działań edukacyjnych służących idei kontynuacji wartości tworzących poczucie tożsamości kulturowej.

Inicjatywa Artystyczna - Przedsięwzięcia polegające na przygotowaniu i prezentacji wydarzeń artystycznych mogących mieć wpływ na promocję kultury Dolnego Śląska zarówno w kraju, jak i za granicą.

Dialog Kulturowy - Przedsięwzięcia polegające na budowaniu dialogu wśród grup narodowych i etnicznych, organizowaniu lub uczestniczeniu w działaniach zmierzających do ochrony, zachowania i rozwoju tożsamości kulturowej.

Termin realizacji zadania objętego konkursem - od 15 kwietnia 2015 roku do 31 grudnia 2015 roku. Uczestnikami konkursu mogą być organizacje, które prowadzą działalność statutową związaną z realizacją zadań objętych konkursem. Chodzi o organizacje pozarządowe w rozumieniu art. 3 ust. 2 i podmioty wymienione w art. 3 ust. 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 roku o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. z 2014 r. poz. 1118, ze zmianami).

Istnieje możliwość otrzymania dotacji na realizację zadania publicznego w sferze kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego z pominięciem otwartego konkursu ofert, w trybie art. 19 a²⁴.

12.2. Pozyskanie funduszy z budżetu państwa.

Uzyskanie funduszy na realizację zadań związanych z opieką i ochroną dziedzictwa kulturowego ze szczególnym uwzględnieniem prac przy obiektach zabytkowych reguluje: **Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 6 czerwca 2005 r. w sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków. (tekst jednolity Dz. U. z 2014 r. poz. 399)²⁵.**

Udział w Programach Operacyjnych, zaplanowanych przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, umożliwi uzyskanie funduszy na realizację zadań zawartych w Gminnym Programie Ochrony Zabytków. Programy obejmują okres 2004-2020²⁶, alokacja finansowa ze środków Ministra Kultury ogłaszana jest na każdy rok budżetowy.

Promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

²⁴ <http://www.umwd.dolnyslask.pl/kultura/dotacje-w-trybie-art-19-a/>.

²⁵ Obwieszczenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 30 października 2013 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu rozporządzenia Ministra Kultury w sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków. (Dz. U. z 2014 r. poz. 399).

²⁶ Zgodnie z Narodową Strategią Kultury.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SIEKIERCZYN NA LATA 2016-2019

Strategicznym celem programu jest zwiększenie efektywności wykorzystania funduszy europejskich na rzecz rozwoju kultury poprzez zapewnienie środków na dofinansowanie tzw. wkładu własnego dla zadań, które ubiegają się o współfinansowanie w ramach programów europejskich. W ramach programu można ubiegać się o *Promesę* ministra na dofinansowanie wkładu własnego dla zadań niekomercyjnych, które ubiegają się o dofinansowania w ramach następujących programów europejskich:

- 16 Regionalnych Programów Operacyjnych 2014-2020,
- Program Rozwój Obszarów Wiejskich 2014-2020,
- Program Kreatywna Europa,
- Program Europejskiej Współpracy Terytorialnej.

Zakres realizowanych zadań dotyczy:

- ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego,
- budowy nowych obiektów, rozbudowy, przebudowy, remontu infrastruktury kultury oraz infrastruktury szkolnictwa artystycznego,
- realizacji międzynarodowych przedsięwzięć kulturalnych,
- rozwoju społeczeństwa informacyjnego w dziedzinie kultury,
- rozwoju zasobów ludzkich oraz podnoszenie poziomu wykształcenia społeczeństwa.

O *Promesę* mogą się ubiegać następujące podmioty prawa polskiego: państwowe instytucje kultury, samorządowe instytucje kultury, jednostki samorządu terytorialnego, organizacje pozarządowe, kościoły i związki wyznaniowe, publiczne szkoły artystyczne, państwowe uczelnie artystyczne, archiwa państwowe.

W ramach Programu przewidziano przeprowadzenie dwóch naborów wniosków, w terminach do 30 listopada 2014 roku oraz do 31 marca 2015 roku²⁷.

Program Dziedzictwo Kulturowe

Celem Programu „Dziedzictwo kulturowe” jest ochrona polskiego dziedzictwa kulturowego w kraju i za granicą, wspieranie działalności muzeów oraz popularyzacja kultury ludowej. Program „Dziedzictwo kulturowe” składa się z następujących priorytetów:

Program Dziedzictwo Kulturowe składa się z 7 priorytetów:

1. Priorytet „Ochrona zabytków”
2. Priorytet „Wspieranie działań muzealnych”
3. Priorytet „Kultura ludowa i tradycyjna”
4. Priorytet „Ochrona dziedzictwa kulturowego za granicą”
5. Priorytet „Ochrona zabytków archeologicznych”
6. Priorytet „Ochrona i cyfryzacja dziedzictwa kulturowego”
7. Miejsca Pamięci Narodowej.

Priorytet „Ochrona zabytków”

Strategicznym celem priorytetu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne. W ramach priorytetu realizowane są zadania zakładające adaptację,

²⁷http://www.mkidn.gov.pl/media/po2015/dokumenty/20141020Promesa_Ministra_Kultury_i_Dziedzictwa_Narodowego.pdf.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SIEKIERCZYN NA LATA 2016-2019

przebudowę obiektów zabytkowych lub ich znaczącą rekonstrukcję. W pierwszej kolejności wsparcie otrzymywać będą obiekty najbardziej zagrożone oraz zabytki najcenniejsze, wpisane na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego Ludzkości UNESCO, uznane za Pomniki Historii oraz te, posiadające wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową. Dofinansowanie może być udzielone do następujących rodzajów zadań:

- prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowanych do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania,
- prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzonych w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków).

Do priorytetu nie kwalifikują się zadania, które są współfinansowane ze środków europejskich.

O dofinansowanie w ramach Priorytetu mogą ubiegać się: osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego lub inne jednostki organizacyjne, będące właścicielem bądź posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadające taki zabytek w trwałym zarządzie. W przypadku realizacji ww. zadań o dofinansowanie ubiegać mogą się wyłącznie wnioskodawcy, których działalność nie jest finansowana ze środków publicznych. O dofinansowanie w ramach Priorytetu nie mogą ubiegać się państwowe instytucje kultury, publiczne szkoły oraz uczelnie wyższe, uczelnie artystyczne oraz inne podmioty²⁸.

Priorytet „Wspieranie działań muzealnych”

Strategicznym celem priorytetu jest wspieranie działalności w zakresie opieki konserwatorskiej nad muzealiami, archiwaliami i księgozbiorami, a także -prezentacji zbiorów w postaci atrakcyjnych poznawczo projektów wystawienniczych. Rodzaje kwalifikujących się zadań to:

- organizacja czasowych wystaw muzealnych,
- modernizacja stałych wystaw muzealnych,
- tworzenie stałych wystaw muzealnych,
- publikacja katalogów do wystaw muzealnych,
- konserwacja muzealiów, archiwaliów, starych druków, rękopisów, kartografii, muzykaliów, ikonografii, grafiki artystycznej, dokumentów życia społecznego,
- zakup wyposażenia pracowni konserwatorskich.

Beneficjentami mogą być: samorządowe instytucje kultury, organizacje pozarządowe, kościoły i związki wyznaniowe²⁹.

Priorytet „Kultura ludowa i tradycyjna”

Strategicznym celem priorytetu jest wspieranie zjawisk związanych z kulturami tradycyjnymi funkcjonującymi na poziomie lokalnym, regionalnym i ogólnopolskim na obszarach wiejskich i miejskich. Dofinansowywane będą działania związane ze spuścizną kultur tradycyjnych,

²⁸ Regulamin dotyczący Programu *Dziedzictwo kulturowe* Priorytet: *Ochrona zabytków*, na: http://www.mkidn.gov.pl/media/po2015/dokumenty/20140930Ochrona_Zabytkow_2015Regulamin.pdf.

²⁹ Regulamin dotyczący Programu *Dziedzictwo kulturowe* Priorytet: *Wspieranie działań muzealnych*, na: http://www.mkidn.gov.pl/media/po2015/dokumenty/20141009Dziedzictwo_kulturowe-priorytet_2-Wspieranie_dzialan_muzealnych.pdf.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SIEKIERCZYN NA LATA 2016-2019

transformacjami (przemianami) poszczególnych jej elementów oraz współczesnymi kontekstami ich występowania, w tym odnoszących się także do kultur mniejszości narodowych i etnicznych, tradycji środowiskowych (w tym zawodowych i wiekowych np. zjawisk folkloru dziecięcego i młodzieżowego). Wsparcie otrzymają następujące rodzaje zadań:

- realizacja projektów badawczych i popularyzatorskich z zakresu antropologii kulturowej, etnologii i etnografii, etnomuzykologii i etnochoreologii³⁰, folklorystyki i dialektologii,
- dokumentacji, archiwizacji i jak najszerzego udostępniania unikalnych zjawisk z zakresu dziedzictwa kultur tradycyjnych, w tym sztuki, rękodzieła i rzemiosła; gwary i języka regionalnego; muzyki, tańca, śpiewu; obrzędowości dorocznej i rodzinnej obyczajowości, w tym zwyczajów środowiskowych,
- przygotowania i opracowania ekspertyz, opinii oraz programów ochrony dotyczących zjawisk kultur tradycyjnych, w tym przeprowadzenia ewaluacji konsultacji społecznych związanych z realizacją postulatów Konwencji UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego,
- wykonania dokumentacji źródłowej i terenowej, przygotowania projektów dotyczących rekonstrukcji lub zaprojektowania strojów ludowych,
- wydania publikacji związanych z dokumentacją kultur tradycyjnych oraz współczesnych kontekstów ich funkcjonowania,
- szeroko pojętej animacji kulturowej i społecznej prowadzonej w oparciu o materialne i niematerialne dziedzictwo kulturowe, wspomagających lokalne społeczności w twórczych działaniach nawiązujących do miejscowych tradycji,
- działań edukacyjnych, w tym warsztatów, kursów i szkoleń dotyczących zagadnień szeroko pojętej kultury tradycyjnej, w jej materialnym i niematerialnym wymiarze,
- działań popularyzujących unikalne i żywe elementy kultur tradycyjnych, w tym konkursy, przeglądy, festiwale, seminaria i konferencje,
- zadań o charakterze artystycznym i użytkowym, inspirowanych tradycyjną twórczością, o charakterze interdyscyplinarnym i międzyśrodowiskowym.

Beneficjentami mogą być: samorządowe instytucje kultury, z wyjątkiem instytucji współprowadzonych przez ministra i jednostki samorządu terytorialnego, organizacje pozarządowe, podmioty prowadzące działalność gospodarczą, kościoły i związki wyznaniowe, osoby prawne³¹.

Ochrona dziedzictwa kulturowego za granicą.

Strategicznym celem priorytetu jest poprawa stanu zachowania i wzmocnienie ochrony dziedzictwa kulturowego znajdującego się poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej oraz upowszechnianie wiedzy na jego temat. Wsparcie otrzymają projekty z zakresu:

- rewaloryzacji oraz prac remontowych i konserwatorskich w zabytkach polskich lub z Polską związanych, znajdujących się poza granicami kraju,
- rewaloryzacji, konserwacji, ochrony i zachowania zabytkowych cmentarzy i miejsc pamięci narodowej poza granicami kraju,

³⁰ Etnochoreologia - w terenie bada kultury tańca ludów niepiśmiennych, chłopskich rolniczych pasterskich oraz subkultury, w których można zaobserwować różnorodne bardzo istotne funkcje tańca w organizacji życia społecznego.

³¹ Regulamin dotyczący Programu Dziedzictwo kulturowe Priorytet: Kultura ludowa i tradycyjna, na: http://www.mkidn.gov.pl/media/po2015/dokumenty/20141001Dziedzictwo_kulturowe_%E2%80%93_priorytet_3_%E2%80%93_Kultura_1_udowa_i_tradycyjna.pdf.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SIEKIERCZYN NA LATA 2016-2019

- dokumentowania utraconego i rozproszonego polskiego dziedzictwa kulturowego za granicą, w tym badań naukowych, kwerend bibliotecznych, archiwalnych i inwentaryzacji,
- publikacji oraz promocji badań naukowych nad dziedzictwem narodowym poza granicami kraju,
- upamiętniania wybitnych osób lub zdarzeń historycznych związanych z dziedzictwem narodowym poza granicami kraju,
- pomocy instytucjom stowarzyszonym w Stałej Konferencji Muzeów, Bibliotek i Archiwów Polskich poza Krajem oraz innym instytucjom emigracyjnym i organizacjom polonijnym, prowadzącym działalność w zakresie ochrony dziedzictwa narodowego.

O dofinansowanie w ramach priorytetu ubiegać mogą się następujące podmioty prawa polskiego: państwowe instytucje kultury, samorządowe instytucje kultury, archiwa państwowe, organizacje pozarządowe, kościoły i związki wyznaniowe oraz ich osoby prawne³².

Ochrona zabytków archeologicznych.

Strategicznym celem priorytetu jest ochrona dziedzictwa archeologicznego poprzez wspieranie kluczowych dla tego obszaru zadań, obejmujących nieinwazyjne badania archeologiczne, ewidencję i inwentaryzację zabytków archeologicznych oraz opracowanie i publikację wyników przeprowadzonych badań archeologicznych. Wsparcia nie otrzymują projekty, które prowadzą do niszczenia stanowisk archeologicznych (np. poprzedzające rekonstrukcje na stanowisku archeologicznym). Rodzaje kwalifikujących się zadań:

- ewidencja i inwentaryzacja zabytków archeologicznych metodą badań powierzchniowych, w ramach programu Archeologiczne Zdjęcie Polski,
- nieinwazyjne badania archeologiczne, nie związane z planowanymi bądź realizowanymi inwestycjami, wykorzystujące nowoczesne metody i sprzęt,
- opracowanie, wraz z obowiązkową publikacją książkową, wyników przeprowadzonych badań archeologicznych, w tym analiza i konserwacja pozyskanych w ramach tych badań zabytków.

O dofinansowanie w ramach Priorytetu ubiegać się mogą następujące podmioty prawa polskiego: samorządowe instytucje kultury, państwowe instytucje kultury, organizacje pozarządowe, publiczne uczelnie akademickie, niepubliczne uczelnie akademickie, podmioty prowadzące działalność gospodarczą³³.

Ochrona i cyfryzacja dziedzictwa kulturowego.

Zadania składające się na zasadnicze cele priorytetu powinny koncentrować się na zasobach kluczowych dla zachowania polskiego dziedzictwa kulturowego. Wsparcie otrzymują projekty polegające na opracowaniu zasobów kultury i dziedzictwa narodowego ze szczególnym uwzględnieniem niepaństwowego zasobu archiwalnego wraz z przeprowadzeniem koniecznych prac konserwatorskich, digitalizacji zasobów kultury i dziedzictwa narodowego, która uwzględni przeprowadzenie niezbędnych prac konserwatorskich, udostępnianie cyfrowych zasobów za pośrednictwem sieci rozległych (Internetu) poprzez portale internetowe oraz przechowywanie

³² Regulamin dotyczący Programu *Dziedzictwo kulturowe* Priorytet: *Ochrona dziedzictwa kulturowego za granicą* na: http://www.mkidn.gov.pl/media/po2015/dokumenty/20141001Dziedzictwo_kulturowe_%E2%80%93_93_priorytet_4_%E2%80%93_93_Ochrona_dziedzictwa_kulturowego.pdf.

³³ Regulamin dotyczący Programu *Dziedzictwo kulturowe* Priorytet: *Ochrona zabytków archeologicznych*, na: http://www.mkidn.gov.pl/media/po2015/dokumenty/20141001Dziedzictwo_kulturowe_%E2%80%93_93_priorytet_5_%E2%80%93_93_Ochrona_zabytkow_archeologicznych.pdf.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SIEKIERCZYN NA LATA 2016-2019

zasobów cyfrowych z zapewnieniem trwałości i bezpieczeństwa danych cyfrowych. O dofinansowanie w ramach priorytetu ubiegać mogą się następujące podmioty prawa polskiego: organizacje pozarządowe, kościoły i związki wyznaniowe oraz ich osoby prawne, uczelnie publiczne³⁴.

Miejsca Pamięci Narodowej

Strategicznym celem priorytetu *Miejsca Pamięci Narodowej*³⁵ jest wspieranie samorządów w zapewnianiu stabilnej opieki nad najważniejszymi miejscami pamięci, stanowiącymi materialne świadectwo wydarzeń kluczowych dla narodowej tożsamości. W sposób szczególny dotyczy to miejsc noszących ślady masowych zbrodni reżimów totalitarnych. W ramach priorytetu dofinansowanie otrzymują:

- zadania uwzględniające zachowanie autentyczności terenu miejsca pamięci oraz związanych z nim obiektów m.in. poprzez w działania o charakterze remontowo-konserwatorskim, konserwację muzealiów i archiwaliów, utrzymywanie porządku na terenie miejsca pamięci oraz w każdym z przypadków i/lub przygotowanie dokumentacji technicznej z tym związanej,
- zadania związane z infrastrukturą miejsca pamięci, m.in.: zakup sprzętu, zakup nieruchomości, roboty budowlane, oznakowanie drogi do miejsca pamięci oraz obiektów i miejsc związanych z jego historią,
- zadania badawcze i dokumentacyjne, w tym: badania archeologiczne (ekshumacje, których przeprowadzenie jest niezbędne do realizacji badań), gromadzenie danych ofiar i innego rodzaju danych historycznych oraz tworzenie baz danych i inwentaryzacja,
- zadania popularyzatorsko-edukacyjne, w tym: działania wystawiennicze, działania wydawnicze, organizowanie uroczystości rocznicowych i upamiętniających, organizacja lekcji muzealnych i lekcji w szkołach, włączenie wolontariuszy i lokalnej społeczności do opieki lub prac badawczych nad miejscem pamięci, opracowanie stron internetowych.

O dofinansowanie w ramach priorytetu mogą się ubiegać samorządowe instytucje kultury sprawujące opiekę nad przynajmniej jednym miejscem pamięci narodowej³⁶.

12.3. Programy strukturalne Unii Europejskiej.

Możliwość pozyskiwania funduszy ze środków Unii Europejskiej poprzez uczestnictwo w programach umożliwiających realizację projektów z obszaru kultury oraz przedsięwzięć związanych z ochroną zabytków.

³⁴ Regulamin dotyczący Programu Dziedzictwo kulturowe Priorytet: Ochrona i cyfryzacja dziedzictwa kulturowego, na: http://www.mkidn.gov.pl/media/po2015/dokumenty/20141009Dziedzictwo_kulturowe-priorytet_6-Ochrona_i_cyfryzacja_dziedzictwa_kulturowego.pdf.

³⁵ Miejsca Pamięci Narodowej – miejsce popełnienia w ramach działań zbrojnych lub represji ze strony reżimów totalitarnych zbrodni, w szczególności zbrodni ludobójstwa, zbrodni wojennej i zbrodni przeciwko ludzkości, na obywatelach polskich, w tym obywatelach polskich będących przedstawicielami mniejszości narodowych i etnicznych lub grup posługujących się językiem regionalnym, lub obywatelach innych państw, o ile upamiętnienie miejsca nie wiąże się z gloryfikacją sprawców tego rodzaju zbrodni. To także miejsce spoczynku ofiar działań zbrojnych oraz ofiar zbrodni, miejsce funkcjonowania obozów koncentracyjnych, obozów zagłady, obozów jenieckich oraz innych miejsc przetrzymywania ofiar zbrodni i represji, miejsce związane z działaniami prowadzonymi na rzecz obrony lub odzyskania pełnej niepodległości przez Rzeczpospolitą Polską., na:

http://www.mkidn.gov.pl/media/po2015/dokumenty/20141027Dziedzictwo_kulturowe_priorytet_7_Miejsca_Pamieci_Narodowej.pdf.

³⁶ Regulamin dotyczący Programu Dziedzictwo kulturowe Priorytet: Miejsca Pamięci Narodowej, na:

http://www.mkidn.gov.pl/media/po2015/dokumenty/20141027Dziedzictwo_kulturowe_priorytet_7_Miejsca_Pamieci_Narodowej.pdf.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SIEKIERCZYN NA LATA 2016-2019

- ❖ Program Rozwoju Obszarów Wiejskich/LEADER.
- ❖ Regionalny Program Operacyjny Województwa Dolnośląskiego 2014-2020.
- ❖ Program Współpracy Transgranicznej Republika Czeska – Rzeczpospolita Polska 2014-2020/Fundusz Mikroprojektów.
- ❖ Program Współpracy INTERREG Polska-Saksonia 2014-2020.
- ❖ Norweski Mechanizm Finansowy oraz Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego.
- ❖ Fundusz Wyszehradzki.

Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2014-2020³⁷

Projekty odnoszące się do ochrony dziedzictwa kulturowego zostały uwzględnione w zdefiniowanym działaniu M07 - *Podstawowe usługi i odnowa wsi na obszarach wiejskich*. Działanie wspiera rozwój infrastruktury wiejskiej oraz odnowę wsi, przyczyniając się tym samym do poprawy warunków życia i prowadzenia działalności gospodarczej. Każde z działań złożone jest z odrębnych poddziałań, w ramach których realizowany jest szereg różnych typów operacji.

Operacje związane z dziedzictwem kulturowym odnoszą się do poddziałania: Badania i inwestycje związane z utrzymaniem, odbudową i poprawą stanu dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego wsi, krajobrazu wiejskiego i miejsc o wysokiej wartości przyrodniczej, w tym dotyczące powiązanych aspektów społeczno-gospodarczych oraz środków w zakresie świadomości środowiskowej w następującym obszarze:

- *Ochrona zabytków i budownictwa tradycyjnego.*

Ponieważ na obszarach wiejskich znajdują się pojedyncze obiekty zabytkowe, zespoły pałacowo – ogrodowe, zespoły folwarczne, układy tradycyjnej zabudowy, które ulegające stopniowej lub całkowitej degradacji, realizacja inwestycji z zakresu ochrony zabytków i budownictwa tradycyjnego ma przyczynić się do ich zachowania.

Wsparcie w ramach tego typu operacji obejmuje:

- odnawianie lub poprawę stanu zabytkowych obiektów budowlanych, służących zachowaniu dziedzictwa kulturowego,
- zakup obiektów charakterystycznych dla tradycji budownictwa w danym regionie z przeznaczeniem na cele publiczne.

Beneficjenci to: gmina, instytucja kultury, dla której organizatorem jest JST.

W ramach poddziałania: Inwestycje w tworzenie, ulepszanie lub rozwijanie podstawowych usług lokalnych dla ludności wiejskiej, w tym rekreacji i kultury oraz powiązanej infrastruktury w następujących obszarach:

- *Inwestycje w obiekty pełniące funkcje kulturalne.*

Mieszkańcy obszarów wiejskich, w porównaniu do mieszkańców miast, mają słaby dostęp do podstawowych usług kulturalnych. Infrastruktura kulturalna na obszarach wiejskich jest niedoinwestowana. Realizacja inwestycji w obiekty pełniące funkcje kulturalne zapewni odpowiednie

³⁷ <http://www.minrol.gov.pl/Wsparcie-rolnictwa-i-rybolowstwa/PROW-2014-2020>.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SIEKIERCZYN NA LATA 2016-2019

warunki do organizowania i animowania uczestnictwa społeczności wiejskiej w wydarzeniach artystycznych, kulturalnych czy integracyjnych.

Wsparcie w ramach tego typu operacji obejmuje:

- Budowę, modernizację lub wyposażanie budynków pełniących funkcje kulturalne, w tym świetlic i domów kultury.

Beneficjenci: gmina, instytucja kultury, dla której organizatorem jest JST – w przypadku budowy, przebudowy, modernizacji lub wyposażenia obiektów pełniących funkcje kulturalne, gmina – w przypadku kształtowania przestrzeni publicznej.

- *Kształtowanie przestrzeni publicznej.*

W wielu miejscowościach wiejskich rozwój przestrzenny nie następuje w oparciu o spójną koncepcję rozwoju przestrzennego, przez co miejscowości przestają być atrakcyjne dla mieszkańców, turystów i inwestorów. Inwestycje dotyczące kształtowania przestrzeni publicznej mają podnieść atrakcyjność obszarów wiejskich i promować rozwój przestrzenny w oparciu o zasady kształtowania polityki przestrzennej.

Wsparcie w ramach tego typu operacji obejmuje:

- Ukształtowanie przestrzeni publicznej zgodnie z wymaganiami ładu przestrzennego.

Beneficjenci: gmina, instytucja kultury, dla której organizatorem jest JST – w przypadku budowy, przebudowy, modernizacji lub wyposażenia obiektów pełniących funkcje kulturalne, gmina – w przypadku kształtowania przestrzeni publicznej.

LEADER

Jednym z działań, które realizowane będzie w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 (PROW 2014-2020) jest „LEADER”, czyli wspierany ze środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) rozwój lokalny kierowany przez społeczność (RLKS). Instrument RLKS (ang. Community-led local development – CLLD) oparty jest na metodzie LEADER stosowanej w perspektywie finansowej Unii Europejskiej (UE) 2007-2013 w ramach: II filaru wspólnej polityki rolnej jako „podejście LEADER”, czyli obowiązkowa oś 4 Leader programów rozwoju obszarów wiejskich współfinansowanych z EFRROW oraz wspólnej polityki rybołówstwa jako „zrównoważony rozwój obszarów zależnych głównie od rybactwa”, w ramach osi priorytetowej 4 programów operacyjnych współfinansowanych ze środków Europejskiego Funduszu Rybackiego. Siekierczyn jest partnerem Stowarzyszenia Lokalnej Grupy Działania Partnerstwo Izerskie. Dokumenty strategiczne, dotyczące pozyskania środków m.in. na działania związane z ochroną dziedzictwa kulturowego, są w fazie opracowania. Należy monitorować stronę: lgdpartnerstwoizerskie.pl/prow-2014-2020,d57.html oraz stronę urzędu marszałkowskiego Dolnego Śląska: <http://www.umwd.dolnyslask.pl/obszarywiejskie/prow-2014-2020/legislacja-prow-2014-2020>.

Regionalny Program Operacyjny Województwa Dolnośląskiego 2014-2020.

Projekty z zakresu dziedzictwa kulturowego mogą być realizowane w oparciu o Regionalny Program Operacyjny Województwa Dolnośląskiego 2014-2020. Wsparcie finansowe można uzyskać w ramach Osi Priorytetowej 4 - *Środowisko i Zasoby*, Priorytet inwestycyjny 4.3 *Dziedzictwo*

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SIEKIERCZYN NA LATA 2016-2019

kulturowe. Dofinansowanie otrzymają przedsięwzięcia dotyczące ochrony i opieki nad najwyższej rangi obiektami zabytkowymi, w celu uniknięcia ich zniszczenia, inwestycje dotyczące udostępniania materialnego dziedzictwa kulturowego regionu zwiększające udział mieszkańców regionu i turystów w wybranych obszarach kultury.

Potencjalni beneficjenci:

- jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia,
- jednostki organizacyjne jednostek samorządu terytorialnego,
- administracja rządowa,
- kościoły i związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych,
- organizacje pozarządowe, w tym regionalne i lokalne organizacje turystyczne,
- LGD,
- przedsiębiorcy,
- instytucje kultury: samorządowe, państwowe oraz współprowadzone z ministrem właściwym ds. kultury i dziedzictwa narodowego,
- szkoły wyższe, ich związki i porozumienia, szkoły artystyczne³⁸.

Projekty dotyczące udostępniania zasobów przyrodniczych, przyczyniające się do rozwoju ruchu turystycznego, realizowane są w ramach Priorytetu inwestycyjnego 4.4 *Ochrona i udostępnianie zasobów przyrodniczych*. Wsparciem będą objęte projekty mające na celu wykorzystanie i udostępnianie lokalnych zasobów przyrodniczych m.in. na cele turystyczne: tereny wypoczynkowe, ścieżki rowerowe, ścieżki konne, jak również przedsięwzięcia związane z rozbudową ośrodków edukacji ekologicznej i kampanii informacyjno-edukacyjnych.

Potencjalni beneficjenci:

- jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia,
- jednostki organizacyjne jednostek samorządu terytorialnego,
- administracja rządowa,
- PGL Lasy Państwowe i jego jednostki organizacyjne,
- kościoły i związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych,
- organizacje pozarządowe, w tym regionalne i lokalne organizacje turystyczne,
- LGD,
- przedsiębiorcy,
- szkoły wyższe, ich związki i porozumienia, jednostki naukowe³⁹.

Projekty związane z rewitalizacją fizyczną, gospodarczą i społeczną ubogich społeczności m.in. na obszarach wiejskich mogą otrzymać wsparcie finansowe w ramach Osi Priorytetowej 6 – *Infrastruktura spójności społecznej* Priorytet inwestycyjny – *Rewitalizacja zdegradowanych obszarów*. Kompleksowe działania w tym zakresie obejmą m.in. przebudowę lub adaptację zdegradowanych budynków, obiektów, terenów i przestrzeni do przywrócenia lub nadania im nowych funkcji społecznych, gospodarczych, edukacyjnych, kulturalnych lub rekreacyjnych. Wsparcie będzie udzielane w oparciu o kompleksowy Program Rewitalizacji lub inne dokumenty z powyższego zakresu.

³⁸ *Regionalny Program Operacyjny Województwa Dolnośląskiego 2014-2020*, Wrocław 2014, s. 109-111, na: http://rpo.dolnyslask.pl/fileadmin/user_upload/documents/15styczen/20/RPO_WD_-_18.12.2014.pdf.

³⁹ Tamże, s. 112-115.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SIEKIERCZYN NA LATA 2016-2019

Potencjalni beneficjenci:

- jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia,
- jednostki organizacyjne jednostek samorządu terytorialnego,
- jednostki sektora finansów publicznych, inne niż wymienione powyżej,
- wspólnoty i spółdzielnie mieszkaniowe,
- towarzystwa budownictwa społecznego,
- organizacje pozarządowe,
- kościoły i związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych,
- instytucje kultury,
- LGD,
- uzdrowiska,
- podmioty lecznicze,
- podmiot wdrażający instrument finansowy.

Istotną funkcję w zachowaniu dziedzictwa kulturowego pełnią wszelkie przedsięwzięcia związane z dokumentowaniem zasobów kulturowych. W ramach Osi Priorytetowej 2 - *Technologie Informacyjno-Komunikacyjne*, Priorytetu Inwestycyjnego: *E-usługi* wsparciem będą objęte projekty dotyczące digitalizacji zasobów i treści, np. kulturowych, naukowych będących w posiadaniu instytucji szczebla regionalnego i lokalnego oraz służące zapewnieniu powszechnego i otwartego dostępu w postaci cyfrowej do danych będących w posiadaniu w/w instytucji.

Program Współpracy Transgranicznej Republika Czeska – Rzeczpospolita Polska 2014 -2020

Program Współpracy Transgranicznej Republika Czeska – Rzeczpospolita Polska 2014-2020 został opracowywany w formie projektu. Jego ewentualna aktualizacja zostanie opublikowana na stronie: www.cz-pl.eu, gdyż trwają prace dotyczące oceny ex-ante oraz oddziaływania na środowisko. W wyznaczonym okresie funkcjonowania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami gminy Siekierzyn na lata 2016-2019 należy monitorować dokumenty opublikowane na ww. stronie.

Zasięg terytorialny Programu po czeskiej stronie tworzy pięć jednostek administracji samorządowej - kraje: liberecki, pardubicki, královéhradecki, ołomuniecki oraz morawskośląski. Po polskiej stronie: województwo dolnośląskie (podregiony: jeleniogórski, wałbrzyski, powiat strzeliński), województwo opolskie, województwo śląskie (podregiony: bielski, rybnicki, powiat pszczyński).

W Projekcie Programu zadania z zakresu omawianej problematyki będą realizowane w ramach Osi Priorytetowej 2 - *Rozwój potencjału przyrodniczego i kulturowego na rzecz wspierania zatrudnienia*. W ramach Priorytetu inwestycyjnego: *Wspieranie wzrostu gospodarczego sprzyjającego zatrudnieniu poprzez rozwój potencjału endogenicznego jako elementu strategii terytorialnej dla określonych obszarów, w tym poprzez przekształcanie upadających regionów przemysłowych i zwiększenie dostępu do określonych zasobów naturalnych i kulturowych oraz ich rozwój*.

Wsparcie finansowe otrzymają następujące typy zadań:

- zachowanie i odnowa atrakcji kulturowych i przyrodniczych ukierunkowane na ich wykorzystanie dla zrównoważonego rozwoju wspólnego pogranicza m.in.: poprzez rekonstrukcję, rewitalizację, odnowę zasobów przyrodniczych i kulturowych zmierzających do wzbogacenia oferty turystycznej,
- wspieranie wykorzystania niematerialnego dziedzictwa kulturowego pogranicza poprzez organizację festiwali tradycji, pokazów rzemiosła artystycznego, etc.,

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SIEKIERCZYN NA LATA 2016-2019

- działania w zakresie infrastruktury w celu transgranicznego udostępnienia i wykorzystania kulturowego i przyrodniczego dziedzictwa regionu przygranicznego, w tym rekonstrukcja/przebudowa i modernizacja istniejących lokalnych i regionalnych połączeń drogowych, rekonstrukcja/przebudowa i modernizacja infrastruktury turystycznej zwiększającej wykorzystanie dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego (np. ścieżki rowerowe, ścieżki edukacyjne, stojaki na rowery, tablice informacyjne itp.) oraz dostosowanie jej dla potrzeb odwiedzających (niepełnosprawni, rodziny z dziećmi, seniorzy itp.),
- wspólne działania informacyjne, marketingowe i promocyjne w dziedzinie wykorzystania atrakcji przyrodniczych i kulturowych znajdujących się na obszarze pogranicza, w tym m.in.: kampanie promujące dziedzictwo kulturowe, wspólna prezentacja i promocja ww. zasobów z wykorzystaniem technologii mobilnych (strony internetowe, portale społecznościowe, aplikacje mobilne, wykorzystanie QR Code itp.), wspólny udział w targach i podobnych turystycznych wydarzeniach promocyjnych,
- opracowania studyjne, strategie, plany zmierzające do wykorzystania zasobów przyrodniczych i kulturowych,

Potencjalni beneficjenci: władze publiczne, ich związki i stowarzyszenia, organizacje powołane przez władze publiczne, organizacje pozarządowe, Europejskie Ugrupowania Współpracy Terytorialnej, kościoły i związki wyznaniowe, stowarzyszenia i związki działające w obszarze turystyki⁴⁰. W programie przewiduje się również możliwość dofinansowania w ramach Funduszu Mikroprojektów.

Fundusz Mikroprojektów

Wsparcie otrzymają zadania związane z ochroną i zachowaniem dziedzictwa kulturowego jak również wykorzystaniem potencjału naturalnego i kulturowego pogranicza w ramach Funduszu Mikroprojektów. Fundusz realizowany jest w sześciu Euroregionach - Nysa, Glacensis, Pradziad, Silesia, Śląsk Cieszyński i Beskidy⁴¹. Wstępnie zakłada się, że pierwszy nabór projektów nastąpi najwcześniej w pierwszym kwartale 2015 roku. Należy monitorować stronę: www.euroregion-glacensis.ng.pl. Polanica-Zdrój mieści się w zasięgu terytorialnym Euroregionu Glacensis, w którym znajdują się:

CZ: okresy Jičín, Trutnov, Náchod, Hradec Králové, Rychnov nad Kněžnou, Pardubice, Chrudim, Ústí nad Orlicí, Svitavy, Šumperk.

PL: powiaty dzierzoniowski, kłodzki, strzeliński, świdnicki, wałbrzyski, ząbkowicki, miasto Wałbrzych.

Programu Współpracy INTERREG Polska-Saksonia 2014-2020

Program został zaakceptowany przez Komisję Europejską 11 czerwca 2015 roku. Obszar kwalifikowalny Programu Współpracy INTERREG Polska-Saksonia 2014-2020 obejmuje: po polskiej stronie - podregion jeleniogórski w województwie dolnośląskim oraz powiat żarski w podregionie zielonogórskim (województwo lubuskie), po niemieckiej stronie - powiaty Görlitz i Bautzen.

⁴⁰ Program Współpracy Transgranicznej Republika Czeska – Rzeczpospolita Polska 2014-2020, Wersja I, s. 50-59, na: <http://www.cz-pl.eu/pl/nowy-okres-2014-2020.html>.

⁴¹ Na Fundusz Mikroprojektów przeznaczono ponad 40 mln euro. Środki te zostaną przeznaczone na realizację mniejszych projektów wspierających współpracę społeczności lokalnych. Dofinansowanie z EFRR w tym przypadku będzie wynosić od 2 000 do 30 000 euro (maksymalna wartość projektu może wynosić 60 000 euro). Projekty, które będą miały wyższe dofinansowanie z EFRR, powinny być składane w ramach pozostałych dziedzin wsparcia Programu. Zakres tematyczny projektów jest taki sam jak i w innych dziedzinach wsparcia Programu. Ustalono, że Fundusz Mikroprojektów będzie realizowany, podobnie jak dotychczas, przez 6 projektów parasolowych, z Partnerem Wiodącym po stronie czeskiej. Na Fundusz przeznaczono 20% alokacji Programu (początkowo – 15%, dodatkowe środki będą udostępnione o ile dany projekt parasolowy spełni określone kryteria).

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SIEKIERCZYN NA LATA 2016-2019

Uzyskanie dofinansowania projektu uwarunkowane jest wysoką jakością współpracy podmiotów polskich i niemieckich. Określony projekt realizowany jest wspólnie przez przynajmniej jednego partnera ze strony polskiej i jednego ze strony niemieckiej.

Zadania związane z ochroną zasobów przyrodniczo-kulturowych będą realizowane w ramach Osi priorytetowej I – *Wspólne dziedzictwo naturalne i kulturowe*. Celem jest zachowanie i ochrona środowiska naturalnego oraz wspieranie efektywnego gospodarowania ww. zasobami.

Rodzaje przykładowych działań:

- Działania na rzecz ochrony przyrody:
 - budowa lub modernizacja małej infrastruktury turystycznej służącej ograniczeniu antropopresji na obszarach cennych przyrodniczo,
 - wspólna ochrona transgranicznych siedlisk przyrodniczych i gatunków,
 - rozwój i intensyfikacja współpracy parków, ogrodów botanicznych oraz zoologicznych na rzecz ochrony przyrody,
 - realizacja działań wspierających ochronę i rozwój dziedzictwa naturalnego oraz krajobrazu w obszarze wsparcia.

- Działania na rzecz zachowania i ochrony dziedzictwa kulturowego obejmują m.in. :
 - opracowanie wspólnych standardów i strategii w zakresie ochrony i konserwacji zabytków kultury, w tym standardy poprawiające ich efektywność energetyczną,
 - rewitalizacja i promocja zabytków przyrody i kultury, m.in. rewitalizacja mająca na celu poprawę efektywności energetycznej oraz wykorzystanie zrównoważonych źródeł energii,
 - poprawa infrastruktury kultury poprzez rozwój projektów kulturalnych i utrzymanie obiektów sztuki,
 - opieka nad wspólnym historycznym krajobrazem kulturowym (np. kraina domów przysłupowych),
 - programy wymiany zabytków ruchomych i muzealiów (np. wystawy czasowe, objazdowe itp.)
 - digitalizacja zabytków ruchomych i nieruchomych związanych z obszarem trans- granicznym.

- Działania na rzecz rozwoju dziedzictwa kulturalnego i naturalnego:
 - tworzenie, rozbudowa sieci ścieżek rowerowych wraz z małą infrastrukturą,
 - tworzenie i promocja wspólnych produktów, sieci informacyjnych i dydaktycznych w zakresie dziedzictwa naturalnego i kulturowego,
 - sieciowanie (szlaki m. in. tematyczne, dydaktyczne, strategie marketingowe), w tym rozbudowa istniejącego systemu ścieżek krajobrazowych, kulturowych, rowerowych – jako elementu wykorzystania szczególnego potencjału do rozwoju turystyki ,
 - koordynacja transgraniczna systemów informacji turystycznej, stworzenie spójnego systemu oznakowania i informacji o zabytkach kulturowych i naturalnych,
 - utworzenie i wspieranie wspólnej marki regionu,
 - tworzenie i rozbudowa wielojęzycznych systemów informacyjnych i sprzedażowych związanych z promocją obiektów turystycznych i kulturalnych,
 - koordynacja systemu integracji biletowej na obszarze wsparcia w celu promocji i poprawy dostępności obiektów dziedzictwa naturalnego i kulturowego.

Elementami projektów mogą być również działania uzupełniające, w tym infrastrukturalne, np. w zakresie promocji i poprawy dostępności obiektów dziedzictwa naturalnego i kulturowego.

Beneficjent wiodący lub partner projektu muszą należeć do jednej z niżej wymienionych kategorii instytucji: jednostki administracji państwowej, regionalnej i lokalnej, stowarzyszenia tych

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SIEKIERCZYN NA LATA 2016-2019

jednostek i instytucje im podległe posiadające osobowość prawną lub nieposiadające osobowości prawnej (na podstawie mającego zastosowanie prawa krajowego, pod warunkiem, że ich przedstawiciele są uprawnieni do podejmowania w imieniu danego podmiotu zobowiązań prawnych oraz finansowych), podmiot ustanowiony zgodnie z prawem publicznym lub prywatnym dla konkretnego celu zaspokajania potrzeb w interesie ogólnym, organizacje pozarządowe non-profit, stowarzyszenia oraz organizacje partnerstwa społecznego i gospodarczego⁴².

Norweski Mechanizm Finansowy oraz Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego

Norweski Mechanizm Finansowy oraz Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego (czyli tzw. fundusze norweskie i fundusze EOG) są formą bezzwrotnej pomocy zagranicznej przyznanej przez Norwegię, Islandię i Liechtenstein nowym członkom UE. Fundusze te są związane z przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej oraz z jednoczesnym wejściem naszego kraju do Europejskiego Obszaru Gospodarczego (UE + Islandia, Liechtenstein, Norwegia). Zadania z zakresu ochrony dziedzictwa są realizowane w obszarze wsparcia: Kulturowe dziedzictwo w ramach 2 Programów: *Promowanie różnorodności kulturowej i artystycznej w ramach europejskiego dziedzictwa kulturowego, Konserwacja i rewitalizacja dziedzictwa kulturowego*

Promowanie różnorodności kulturowej i artystycznej w ramach europejskiego dziedzictwa kulturowego

Program ma na celu rozwój kontaktów w zakresie wymiany kulturalnej oraz wymianę dobrych praktyk z tego obszaru pomiędzy Polską a państwami-darczyńcami: Islandią, Liechtensteinem i Norwegią. Partnerstwo w projektach zgłaszanych w konkursie jest wymagane.

Wsparcie mogą otrzymać następujące typy działań:

- organizacja wystaw, spektakli, koncertów, festiwali (w tym filmowych) i innych wydarzeń artystycznych,
- wspieranie współpracy oraz wymiany artystów w zakresie m.in. sztuk plastycznych, sztuk scenicznych, muzyki, fotografii, filmu i innych,
- wspieranie współpracy szkół artystycznych i uczelni artystycznych,
- współpraca ekspertów w dziedzinie nowoczesnych technik, dokumentacji, ochrony, konserwacji i promocji dziedzictwa kulturowego, zwalczania nielegalnego wywozu i wwozu oraz handlu skarbami kultury, zarządzania dziedzictwem narodowym,
- współpraca międzyinstytucjonalna instytucji kultury i archiwów.

W ramach programu zaplanowano dwa nabory wniosków. Około 70% alokacji (z puli środków przeznaczonych na realizację projektów, w tym dotyczących współpracy instytucjonalnej) zostanie przeznaczony na wsparcie dużych projektów, a 30% alokacji – na wsparcie małych projektów z zakresu wymiany kulturalnej.

Potencjalni beneficjenci: państwowe i samorządowe instytucje kultury, instytucje filmowe, publiczne szkoły artystyczne i uczelnie artystyczne, uczelnie publiczne (w przypadku projektów realizowanych przez ich wydziały artystyczne oraz wydziały związane z kulturoznawstwem, historią, dziedzictwem kulturowym, zarządzaniem kulturą), archiwa państwowe, jednostki samorządu terytorialnego i ich związki, organizacje pozarządowe ze sfery kultury. Nabór został zakończony należy monitorować stronę: <http://www.eog.pl/index.php#kultura>.

⁴² https://www.ewt.gov.pl/media/973/Program_Polska_Saksonia_2014_2020.pdf.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SIEKIERCZYN NA LATA 2016-2019*Konserwacja i rewitalizacja dziedzictwa kulturowego*

Celem programu jest ochrona, zachowanie i udostępnianie dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń. Partnerstwo w projektach zgłaszanych w konkursie nie jest wymagane.

W ramach programu współfinansowane będą następujące typy działań:

- rewitalizacja, konserwacja, renowacja i adaptacja na cele kulturalne historycznych obiektów i zespołów zabytkowych wraz z otoczeniem (zakup wyposażenia może stanowić integralną część projektu),
- budowa, rozbudowa, remonty i przebudowa instytucji kultury (zakup wyposażenia może stanowić integralną część projektu),
- konserwacja zabytków ruchomych oraz zabytkowych księgozbiorów, zbiorów piśmienniczych, archiwaliów i zbiorów audiowizualnych, w tym filmowych,
- rozwój zasobów cyfrowych w dziedzinie kultury, w tym: digitalizacja zabytków ruchomych oraz zabytkowych księgozbiorów, zbiorów piśmienniczych, archiwaliów i zbiorów audio, audiowizualnych i filmowych oraz tworzenie wirtualnych instytucji kultury.

Na realizację projektów z zakresu dokumentacji historii kultury, w tym mniejszości etnicznych i narodowych, zostanie przeznaczony 5 proc. alokacji. W programie będą realizowane projekty wybrane w ramach otwartego naboru wniosków.

Poziom dofinansowania wynosi maksymalnie do 85% kosztów kwalifikowanych. Wartość dofinansowania projektu: od 1 mln do 8 mln Euro. O dofinansowanie będą mogły ubiegać się projekty inwestycyjne gotowe do realizacji.

Uprawnieni beneficjenci: państwowe i samorządowe instytucje kultury, publiczne szkoły artystyczne i uczelnie artystyczne, publiczne uczelnie wyższe, archiwa państwowe, jednostki samorządu terytorialnego i ich związki, kościoły i związki wyznaniowe, organizacje pozarządowe ze sfery kultury.

Fundusz Wyszehradzki

Na mocy podpisanego 9 czerwca 2000 roku Statutu przez premierów rządów państw V4 (Republika Czeska, Republika Węgierska, Rzeczpospolita Polska i Republika Słowacka) powstał Międzynarodowy Fundusz Wyszehradzki (*International Visegrad Fund – IVF*). Do głównych zadań Funduszu należą budowa wspólnej tożsamości narodów wyszehradzkich, intensyfikacja kontaktów pomiędzy społeczeństwami, wspieranie współpracy kulturalnej, naukowej, edukacyjnej, artystycznej i turystycznej oraz wymiany młodzieży.

Fundusz prowadzi również programy grantowe (tzw. granty małe, standardowe i strategiczne), programy stypendialne, programy adresowane do środowiska artystycznego oraz program grantów uniwersyteckich. W 2012 roku powstał specjalny program z myślą o współpracy z państwami Partnerstwa Wschodniego tzw. V4EaP (*Visegrad for Eastern Partnership*). Działania z zakresu promocji dziedzictwa kulturowego mogą otrzymać w ramach m.in.: małych i standardowych grantów. Celem Funduszu jest wspieranie współpracy z krajów Grupy Wyszehradzkiej oraz integrację tych państw z Unią Europejską.

Małe granty

Dofinansowanie można uzyskać na działania takie jak:

- współpraca kulturalna (film, teatr, festiwale, wystawy, publikacje),
- edukacja (seminaria, szkoły letnie),
- współpraca naukowa i badania naukowe (konferencje, publikacje, badania),

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SIEKIERCZYN NA LATA 2016-2019

- wymiana młodzieży (letnia szkoła, wymiana młodzieży szkolnej),
- współpraca transgraniczna (projekty dwóch państw, które znajdują się na granicy, w odległości 50 km od granicy),
- promocja turystyki (portale turystyczne, broszury, prezentacja konkretnych miejsc).

Terminy składania wniosków do: 1 marca, 1 czerwca, 1 września, 1 grudnia br.

Roczny budżet: 640 000 euro.

Maksymalne dofinansowanie (jednorazowa refundacja): 6.000 euro.

Środki otrzymane z Funduszu nie mogą przekraczać 80% całkowitych kosztów projektu (w tym również wkład własny i granty z innych instytucji/organizacji). Warunkiem otrzymania dofinansowania jest realizacja projektu przez co najmniej 3 partnerów z Grupy Wyszehradzkiej. Preferowane są projekty, w których uczestniczą partnerzy ze wszystkich krajów przynależących do Grupy Wyszehradzkiej. Tylko w przypadku projektów transgranicznych o grant mogą starać się dwa podmioty. Budżet realizacji projektu nie może obejmować okresu dłuższego niż 6 miesięcy⁴³.

Standardowe granty

Działania dotyczące m.in. promocji dziedzictwa kulturowego (projekty jak wyżej)

Terminy składania wniosków do: 15 marca, 15 września br.

Roczny budżet: 2 200.000 euro.

Minimalne dofinansowanie (jednorazowa refundacja): 6 001 euro (dofinansowanie może także osiągnąć kwotę 10-15 000 euro).

Środki otrzymane z Funduszu nie mogą przekraczać 80% całkowitych kosztów projektu (w tym również wkład własny i granty z innych instytucji/organizacji). Budżet projektu nie może obejmować okresu dłuższego niż 12 miesięcy⁴⁴.

13. FINANSOWANIE ZADAŃ ZWIĄZANYCH Z ZACHOWANIEM I OCHRONĄ DZIEDZICTWA KULTUROWEGO.

Środki finansowe przeznaczone do realizacji projektów związanych pośrednio lub bezpośrednio z zachowaniem, w tym promocją zasobów dziedzictwa kulturowego, zostały zaplanowane m.in. w następujących dokumentach opracowanych dla gminy Siekierzyn: budżet na rok 2015 (*Uchwała Nr VI/28/15 Rady Gminy Siekierzyn z dnia 31 marca 2015 r. w sprawie zmian budżetu gminy Siekierzyn na 2015 r.*) oraz w Wieloletniej Prognozie Finansowej (*Uchwała Nr IX/48/15 Rady Gminy Siekierzyn z dnia 30 czerwca 2015 r. w sprawie zmiany uchwały dotyczącej przyjęcia wieloletniej prognozy finansowej na lata 2015-2025*)

Zdefiniowane zadania w w. dokumentach odnoszą się do m.in. następujących typów działań:

- Budowa świetlicy wiejskiej w Wyrębie - okres realizacji 2015-2018, łączne nakłady finansowe - 797 824,00 zł.
- Wyposażenie miejsca spotkań rękodzielników i twórców regionalnych w Zarębie - 50 000,00 zł.
- Remont Pomnika Żołnierzy Polskich - 10 000,00 zł.
- Budowa placu zabaw „Radosna szkoła” w Zarębie - 134 000,00 zł.
- Realizacja projektu „Kino za rogiem” - 30 000,00 zł.
- Wykonanie inwentaryzacji zabytków w gminie Siekierzyn - 7 000,00 zł.

⁴³ http://visegradfund.org/grants/small_grants/.

⁴⁴ http://visegradfund.org/grants/standard_grants/.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SIEKIERCZYN NA LATA 2016-2019

BIBLIOGRAFIA:

- Bena Waldemar, *Dzieje puszczy zgorzeleckiej*, Zgorzelec 2001.
- Bena Waldemar, *Polskie Górne-Łużyce*, Zgorzelec 2003.
- Bena Waldemar, *Powstanie Związku Sześciu Miast*, [w:] *Szkice Górnołużyckie*, red. Waldemar Bena, Urszula Zubrzycka, Piotr Zubrzycki, t. 8, Zgorzelec 2004, s. 5-10.
- Fokt Krzysztof, Tekiel Łukasz, Bena Waldemar, Koreś Daniel, *Vademecum historii Górnych Łużyc*, Lubą 2010.
- Kaletyn, Tadeusz *Problemy ochrony i ekspozycji zabytków archeologicznych w Krajobrazie województwa jeleniogórskiego*, Rocznik Jeleniogórski, t. XVIII. 1979 r.
- Kuźniar Andrzej, Niekrasz Janusz Marek, *Gmina Siekierczyn – przeszłość i terażniejszość*, Bydgoszcz 2006.
- Zubrzycki Piotr, *Bieżeńczenie*, [w:] *Szkice Górnołużyckie*, red. Waldemar Bena, Urszula Zubrzycka, Piotr Zubrzycki t. 2, Zgorzelec 2001, s. 9-14.

OPRACOWANIA PLANISTYCZNE:

- Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Siekierczyn, Jeleniogórskie Biuro Planowania i Projektowania, 2002.
- *Plan Urzędzeniowo Rolny, Dolnośląskie Biuro Geodezji i Terenów Rolnych*, Wrocław 2005.
- *Program Ochrony Środowiska, EkoEkspert, Siekierczyn 2004*.
- *Gmina Siekierczyn, Opracowanie Ekofizjograficzne, Filipiak Ewa, 2003*.
- *Soleckie Strategie rozwoju:*
 - *Solecka strategia rozwoju wsi Zaręba w gminie Siekierczyn, Grupa Odnowy Wsi Zaręba, 2014*.
 - *Solecka strategia rozwoju sołectwa Siekierczyn Dolny w gminie Siekierczyn, Grupa Odnowy Sołectwa Siekierczyn Dolny, 2014*.
 - *Solecka strategia rozwoju sołectwa Siekierczyn Górny w gminie Siekierczyn, Grupa Odnowy Sołectwa Siekierczyn Dolny, 2014*.

STRONY INTERNETOWE:

- <http://www.siekierczyn.pl/>
- <http://bip.siekierczyn.pl>
- <http://dolny-slask.org.pl/>
- http://bip.mkidn.gov.pl/media/download_gallery/20131205projekt_z_zalacznikami.pdf
<http://www.umwd.dolnyslask.pl/kultura/otwarty-konkurs-ofert/oferty-realizacji-zadan-publicznych-2015/>
- <http://www.umwd.dolnyslask.pl/kultura/dotacje-w-trybie-art-19-a/>
- http://www.mkidn.gov.pl/media/po2015/dokumenty/20141020Promesa_Ministra_Kultury_i_Dziedzictwa_Narodowego.pdf
- http://www.mkidn.gov.pl/media/po2015/dokumenty/20140930Ochrona_Zabytkow_2015-Regulamin.pdf
- http://www.mkidn.gov.pl/media/po2015/dokumenty/20141009Dziedzictwo_kulturowe-priorytet_2-Wspieranie_dzialan_muzealnych.pdf
- http://www.mkidn.gov.pl/media/po2015/dokumenty/20141001Dziedzictwo_kulturowe_%E2%80%93_3_%E2%80%93_Kultura_ludowa_i_tradycyjna.pdf

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SIEKIERCZYN NA LATA 2016-2019

- http://www.mkidn.gov.pl/media/po2015/dokumenty/20141001Dziedzictwo_kulturowe_%E2%80%93_93_priorytet_4_%E2%80%93_Ochrona_dziedzictwa_kulturowego.pdf
- http://www.mkidn.gov.pl/media/po2015/dokumenty/20141001Dziedzictwo_kulturowe_%E2%80%93_93_priorytet_5_%E2%80%93_Ochrona_zabytkow_archeologicznych.pdf
- http://www.mkidn.gov.pl/media/po2015/dokumenty/20141009Dziedzictwo_kulturowe-priorytet_6-Ochrona_i_cyfryzacja_dziedzictwa_kulturowego.pdf
- http://www.mkidn.gov.pl/media/po2015/dokumenty/20141027Dziedzictwo_kulturowe_priorytet_7_Miejsca_Pamieci_Narodowej.pdf
- http://www.pois.gov.pl/media/1238/POIS_2014_2020_13022015.pdf
- <http://www.pois.gov.pl/>
- <http://www.cz-pl.eu/pl/nowy-okres-2014-2020.html>
- https://www.ewt.gov.pl/media/973/Program_Polska_Saksonia_2014_2020.pdf
- http://visegradfund.org/grants/small_grants/